

This is book belongs to Bellabha

శ్రీ మినాక్షీసహిత సుందరేశ్వరాయనము: 43

విషాద కనక తారీయము.

Prasanna K. S. Bellabha

వి చ్చా న్

S. Srinivasulu

ములుగు చందమామి శాస్త్రిచే

ర చి యిం పఁ బ డి న ది .

విశాఖా
ప్రకాశకులు.

కె. కె. పట్నాయక్ & బదర్

బుక్ సెల్లర్సు ఏలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

మొదటికూర్పు 1000 ప్రతులు.

రామా ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు.

సెప్టెంబరు 1923.

సర్వస్వాధ్యక్షుఁడగు పంకజితము,

కల రు 0-14-0.

ఈనాటకమునందు వచ్చు పాత్రలు

పురుషులు.

సూత్రధారుడు

వీరసేనుడు — (కనకశేఖరుని తండ్రి)

ధీమంతుడు — (వీరసేనుని మంత్రి)

ప్రతాపుడు — (వీరసేనుని నేనాని)

రుద్రదేవుడు — (ఒక రాజు)

ధీవరమంత్రి — (రుద్రదేవునిమంత్రి)

కనకశేఖరుడు

ఏమ్మడు

కంచు

ప్రాశ్నికుడు — (న్యాయవాది)

శోధనకుడు — (న్యాయమును విమర్శించువాడు)

యాకూబ్ — (కూటసాక్షి)

ధనగుప్తుడు — (కోమటి)

పేరుసెట్టి — (నేరమును కనిపెట్టినవాడు)

రామసింగు — (వీటుడు)

భీమదాసు — (ఒక గృహస్థుడు)

మతిమంతుడు — (రుద్రదేవుని పెద్దమంత్రి)

కొందరు పౌరులు

(స్త్రీలు.

నటి

చారుమతి — (వీరసేనుని భార్య)

తారావళి — (వీరసేనునికూతురు)

రాధ — (భీమదాసుని భార్య)

రదనిక — (అంతఃపురపరిచారిక)

శ్రీమీనాక్షసహిత సుందరేశ్వరాయనము.

ఇష్టదేవతా ప్రశంసనాదికము.

చ శ్రీతజన రక్షణాభిరతిః జేసి నిరంతర వాసమైన ప
ర్వతముననున్నివీడి మధురాపురమున శ్వశురాలయంబుగా
సతమువసించి మాదృశుల సన్నుతిగొను సుందరేశుడి
కృతికిఁ దై కళీలపులక్ష్మ శుభప్రతి పాదియయ్యెడున్.

మ. తనకారుణ్యమె లోకసౌఖ్య ఘటనోద్యత్కారణంబై తగ
దనసాంగత్యమె సుందరేశ్వరున కత్యంతంబు మోదంబుగాఁ
గను శ్రీ మన్నధురాపురంబున జగత్కళ్యాణ సంధాతియై
యనయంబు వసియించు భద్రదనుమీనాక్షి మదిగొల్పెదన్.

చ. నిముసమాయేని మిమ్ము విడనరక గన్నులగప్పికొంచు స
క్రమమగు శిక్షచేత నుకరంబగు శాస్త్రము నేర్పరించె బు
ణ్యమతి యతంబు మాకు బితనందయ సూరివరేణ్యుఁ డస్మదీ
యమగుఁ గవిక్లామెల్ల కడలందు వెలింగడి నట్లొనర్చెడున్.

ఉ. నేరనివాడనై చదువు నేర్పెడి యుజ్జ్వలసహ్యా ముందగా
వారల వీరలన్ గలసి వాదము లాడుచు సంచరించు న
న్నారసి చేరఁదీసి యనయంబు శ్రమంపడి విద్యనేర్పి మా
భై రవమూర్తి నద్గురు డపారకృపా కలితుండుగాఁడొకో.

తే. తనకు భాత్రులయెడఁగల దయనుజూప
సకల శుభలక్షణావతం యగుఁ గవిశ
నాకొసంగెను ముదిగొండ నాగలింగ
శాస్త్రిగారికి నానమస్కారశతము.

చ. నను గనినప్పుడెల్ల వదనంబునఁ జిర్నగ వంతురింప ర
 మ్మని తనయ క్కుజేర్చి శుషమారయు నాతని వీరధద్ర శా
 స్త్రిని దయతోడ నాదగుఁగృతిన్ విమలగబగునట్లు సల్పుఁగా
 ననయము వేడికొందుఁ బరమాత్ముఁడు గావునఁ గౌతకంబునన్.

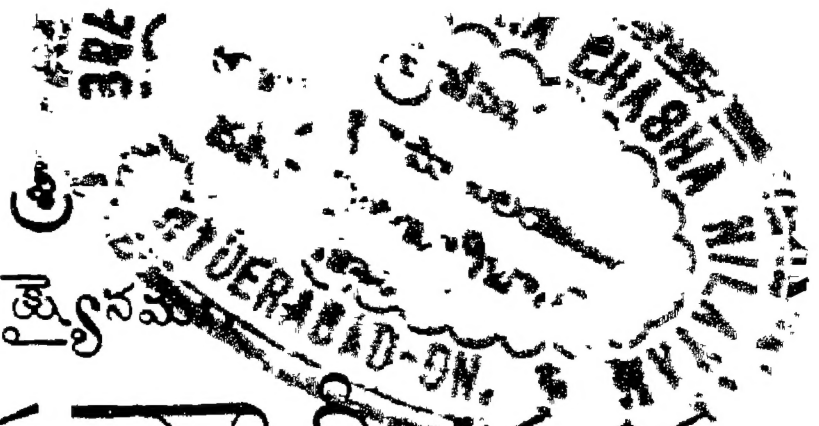
తే. చాలశ్రమఁజేసి నావ్రభు లింగలీల
 నచ్చువేయించె మామిడే లాన్వయాబ్ధి
 హిమకరుండన వెలయు వీరేశలింగ
 మెపుడు నాకట్టి మిత్రుడై యెనఁగుఁగాత.

శా. ఏనల్పజ్ఞుడనౌట నాకవితయందే దోషముల్ గల్గినన్
 వానిక బోకడఁబెట్టి యీకృతియె యానందంబుతోఁ గన్గొనన్
 మీనై పుణ్యము వేడికొందు నెవరేనిన్ బీనవత్తో జన
 మా నూనాంగిని గౌరవంబుమెయి నిత్తుంటె త్తి ముద్దాదరే.

విద్వాన్ ములుగు చంద్రమాళిశాస్త్రి.

మీనా త్రైవేణి

విషాదకనకతారిమము.

నాం ది.

చ॥ క్షమమొడలించి దుష్టుడయి కాముక్తవృత్తివహించి నీచ మా
గణము దలఁబూని సాధుజనగహితృడౌ కులనాపకున్ నమూ
లముగ నశింపఁజేసి బుధులన్ గృహఁగాచు ననింద్యమైన ధ
ర్మము సకలాధిక సాధన పరంపర మీ కొనగూర్చుఁ గావుతన్

సూత్ర):—(అనంతరముఁ బ్రవేశించి) ఆహా సకలకల్యాణరీతిభిరంబును
బండితప్రకాండ మండితంబునగు నీ పరిష్కృతలంబల్పజ్ఞుడనగు
నన్నాదరించుటకు మదీయపూర్వ సుకృతపరిపాకంబున ననియే
తలంచవలసియున్నది. (పరిక్రమించి ఆకసమువంకఁజూచి ఆశ్చ
ర్యముతో) ఏమి నా యల్ప సంతోషము. ఇల్లలికి నంతనె పం
డుగయగునా, నా ప్రదళికంపఁజోవు రూపకమున నీ నియో
క్తల రంజించిగదా సంతస మందవలయును.

తే. ఎవ్వఁడేకార్య మొనరింప నెలమిఁబూను
నాతఁడాకార్యము ఫలించు సంతవటకు
నొదగియుండగఁ దగుఁగాక యూరకిటుల
నల్పసంతోషమును జెందనగునె ఫలము.

అవును నే నీ గుణగోహణ ధురీణులు తమననుసంతవటకు
బాగోతగ నుండవలయును. (ముందునకు నడచి) జౌరా కాలచక్ర

మన్నిరీతులఁ బరుగెత్తుచున్నది. నాకు దొలుతగలిగిన సంతోషమెల్ల
భయంబుగ మారుచున్నదే. కసికజన పరీతమగు నీ నభాతలంబున
నెట్లు మాట నిలుచునో తోచకున్నది.

(ఆలోచించి) అవును నిజమే.

శే! మంచి పొలమైనచో విత్తులుంచువాఁడు

బాలిశుండైనఁ బంటలు పండకున్నె

పైరులెల్లను జల్లెడి వానిగుణము

స్వీకరింపవుగాఁడె పృథ్వీతలమున.

కావున నాకార్య పరిసమాప్తికై విచారమువలదు. (తేజవంకఁ
జూచి) ఏల నీ యతి విస్తరము.

నటి:—(ప్రవేశించి) ఆర్యా ! ఇదేవచ్చితిని.

సూత్ర:—ప్రేయసీ ! స్త్రీజన న్యభావమగు కాలస్కమింక నైన నిన్ను
విడలేదుగా.

నటి:—ఆర్యా ! ఆగ్రహింపకుఁడు దుష్టమతులకృత్యంబులకుఁ గాల
చక్రముగూడ విపరీతమగునను విషయముగూర్చి నా సఖితో
ముచ్చటించుచుండుటచేత నింత విలంబమైనది.

సూత్ర:—అయిన దానికేమిగాని యేతన్నచాకార్య సంఘటమునకై
నీ సాయము గోరవలసి వచ్చినది.

నటి:—సకలకార్య సాధన కుశలుగగు మీకీ యబలసాయము జేయఁ
దగినంత చతురము. నాయందలి నాత్మల్యము మిమ్మిట్లనిపించు
చున్నది. కాని అది మేకార్యము?

సూత్ర:—నిఖిలకౌశ్రు పారంగతులగు నీ సామాజికలెల్లరు సుంద
తత్వరోక్తివారంభమున నేదియేని యొక నాటకము బ్రయో

గింప నా కాజ్ఞయిడిరి. వాకి నీయందలి విశ్వాస మున నియ్య
కొంటిని. కాన నిప్పటి వసంతర్తువున గుఱించి యించుక
గానము జేయుము.

నటి:—ఆర్యా ! మనము ప్రవేశింపఁదగినదే నాటకము!

సూత్ర:—అది విషాద కనకతారీయమున నై దంకముల నాటకము.

నటి:—దాని నెవరు రచించిరి.

సూత్ర:—

సీ, కృష్ణానదీకుల్య తీరమా తెన్నలి

పుర మనయంబు గాపురము గాఁగ

పులిపాక భైరవమూర్తిసద్గురుపాద

కమలముల్ వందనీయములుగాఁగ

ననకాదిమాని హృజ్జలజ్జన్త దక్షిణ

మూర్త్యుపాసనయె సమ్మదముగాఁగ

నకలద్దిగేశ నాయక సమర్పితముకా

బీరుదముల్ వెలలేని సరులుగాఁగ

తే. సకలవిధ కావ్యనిర్మాణ చతురుడగుచు

సాటివారలలోఁగడు మేటియగుచు

నెసఁగు మన ముల్లు చంద్రమాళీశ్మరుండు

కర్తయైయొప్పు నారూపకమునకబల.

నటి:—బాగుబాగు. ఆనాటకమునేఁడు ముఖ్యముగాఁ బ్రయోగింపఁ

దగినదే. ఇదే నా సంగీతముచేత సామ్రాజకుల కుల్లానముఁగలి

గించెద.

లయగ్రాహి, కోకిలలుమావి చిగురాకులనుమెక్కి యల

వోకొకఁడొకండువెనఁ బైకొనుచు నుండన్

మూఁకలుగ జేరి పలుపోకలుగఁగీరతతు
 లాకసయివెంట నెగఁబ్రాకుచు ధ్వనింపన్
 నొకజలజాకరము శీకరములెత్తిపొలి
 పోకమలయానిలుఁడు పెకెగరజమ్మన్
 శ్రీకరవనంత కుసుమారము లోకహిత
 మైకనఁగొనం గనులకేకసుఖమిచ్చున్.
 మఱియును.

తే. అగ్రజన్మనివందించి యతనికొంపఁ
 గోలఁగాఁ జేసి దుష్టునిలీలమంచి
 నడతలేకవియోగ ఖిన్నులగు సతుల
 నేచ యత్నించు దర్పమందీదినముల.

సూత్ర:—అనన్యసామాన్యమగు నీసంగీతము మామకమనంబునపహ
 రించుటయగాక సభాసదుల వదనారవిందముల వికసింపఁజేసిన
 ది, ఇఁక నాలసింపక మనమేగి సాత్రములనాడు త్తపరచుదము
 రమ్ము.

నటి:—అదిగో ధనలుబ్ధయై కొటిల్యమువహించి యందఱుమోసించు
 తన స్వభావమును వార్ధకంబునఁ గూడ విడనాడ నంచరించు
 రదనిక కాలియులికిడి వినవచ్చుచున్నది. పోవుదముపనుఁడు
 మనమిందున్నచో దానికొటిల్యాస్త్రంబునకు గుఱిగాఁగలము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

ఇది ప్రస్తావనము.

శ్రీ
మీనాక్ష్యై నమః.

విషాద కనక తారీయము.

ప్రథమాంకము.

ప్రవేశించి:— నేను వుట్టిన నాటముండియు నీ వీర సేనమహారాజు
గారి యంతఃపుర పరిచారికలలోఁ బేరుపడి రాణివాసములకుఁ
దగ్గఱబంధువువోలే మన్నింపఁబడుచుఁ దలచో నాలుకవలెనుంటి
ని. ఇప్పుడు నాకు వార్ధక్యము సంభవించుటచేతను చారుమతీ
దేవికిఁ బుట్టిసింటివారు పరిచారికల నరణముగా నొనఁగుటచేత
ను మున్నువోలే సంతఃపురమునకుఁ బ్రవేశించుటకును వీలు
గలుగదయ్యె. ఎల్లకాలముఁ గాల మొక్కరీతిగ నుండదుగదా.
ఎట్టివారికిని శరీరనర్వ ముడిగినవారలయెడఁ బనియుండదు.
కనుకనే చారుమతీదేవి నన్ను కన్నెత్తియైనను జూడనొల్లదు.
నే నామె కే యపకార మొనరించితి నో తెలియదు. పోనీ ఆమె
కు నాయందభిమానములేకున్న నేమి నాకువలసినదిధనముగదా.
ఏవిధముననై న దుష్టబుద్ధిని నామాయలోఁబడవేసి వలసినంత
రొక్కము నార్జింపకుందునా ? ఇప్పటివా రెందరై నను వాకాలి
గోటికై నను సరియగుదురా ?

చ తపమొనరింపవచ్చును నిదాఘదినంబులలోన నగ్ని మ . తన
 ధ్యపదమునందుఁ జేరి గిగ్గినై నఁ బ్రయత్నమునక దృఢంబుగా భ్యని
 నపుడె యొనర్చఁగానగు నహ ధనముగఁగణించు పేరికే పనినే
 కపటముఁబూనినన్ వలనుగాదుగదా ధనలోన నెప్పుడున్. నను

అంకువలననే చాల దినములనుండి యనేక కష్టములకోర్చి ఇ
 మార్జించు నుపాయమును నానహాధ్యాయుగాఁ జేసికొంటిని. నామోక్షకనకు
 ను లొంగనివాడెవఁడు ఈదుష్టబుద్ధియొక తెక్కయా. కావున నే యిచ్చినకొ
 డీచి తరువు నతిజాగ్రత్తతో సంపాదించవలసివచ్చినది. అహా చారుష్ణువించు
 దేవి చక్కఁదనమేమనివర్ణింపవలయును. కనుకనే యా యింతి పై కిమెట్ట
 వుబుద్ధి మరులుజేందియున్నవాఁడు. దుష్టబుద్ధి యెట్టికార్యము నొనఁభాసం
 నను జారుమతిదేవి మనసుమాత్రముచలించదు. (కొంచెమూలోచిం మరచి
 ఏమైన నేమి నాకుఁగావలసినది ధనముగదా. కావున దుష్టబుద్ధికోఱుతుల
 పోవలయును. (అన్ పరిక్రమించును) రమూః

మన్వః—(ప్రవేశించి) (తనలోఁదలయుచుచు) ఇదియా వీరియాలోన్నందు
 నము. గుటివెంద తన నల్పైఱుఁగనటులఁ దామొనరించుఁ ప్రవిధి
 ర్యముల ముచ్చటింపకయహరహంబు నాపైనేరములనే వెడయావిధి
 చుందురుగా! సహస్రభానుని తేజంబు నహింపలేక దాఁగియుం గావున
 దివాంధమువలె మదీయ సాహసోదార్కంబులకోరువక పిరికిగావర
 రై చాటునఁ గొణఁగికొన నేమిలాభము. నే నేదియేని య ఆ
 ర్యంబుసల్పిన నాయెదుటమాటాడరాదో. (అలోచించి) ఏవి నాకున్
 నేఁజేయునది యకార్యమా? ఇక నత్కార్యములెట్టివి? వు నీకంబు
 ముఁడై యుదయించినందులకు లోకోత్తర కార్యంబుల నొనఁ నహాకా
 కున్న నేమిలాభము? అబలవలె నన్నతంత్రము పోరుమవం న్నే కా
 నకుఁదగునా?

తే. అగ్రజుండైనఁ బితయైన నమ్మయైన
 నెవ్వరైనను దమకప కృతినొనర్ప
 దలఁతురవ్వారి దండింపఁ దగునటండ్రు
 తనకుమాలిన ధర్మంబు ధరణిగఁ దె

కావుననే నేకోదరులమనియైన విచారింపక మదియప్రాణాపాయ
 బునకు సమకట్టిన తడనుయాయులను వీరనేనుని వధింపవలసినదే
 మ. హరుడోవెన్నుడో పద్మసంభవుడో దైత్యారాతియో లేకయ
 శరజన్ముడో మదియకోపదహనజ్వాలంబుడోబోవు భూ
 వరుధీమంతుఁబ్రతాపుని గరుణబ్రోవ గంకణంబూనినే
 డరుదేరస్వలెగాక యన్యులకు సాధ్యంబౌనె నన్నోర్వగఁ.
 (అంతటను గలయఁజూచి) ఏమది చిత్రపటమును గొనివత్తు
 చెప్పిన రదనిక యిరికను నాలస్యమునే చేయుచున్నది. కారణమే
 యుండును.

రద: —(దుష్టునిగాంచి) మహారాజా జయము జయము.

దుష్టు: —(రదనికనుజూచి) రదనికా సఫలప్రయత్నము గలదా
 గదా. ఏదీ చిత్రపు?

రద: —అయ్యా ! ఇదే చూడఁడు. చారుమతీదేవి సోయగమె
 జిత్రించుటకుఁ దగిన సాధకములు లేమి యేదో యొక్క
 వ్రాసి తెచ్చితిని. (అనియిచ్చును.)

దుష్టు: —(చిత్రపునందుకొని) సంతోషముతో రదనికా నీ
 యుపకారమున కేమి ప్రతిసేయుదును. తడవుకాలమున
 యేలావణ్యవతికై తనుధనంబులు జీణికంపఁ గట్టములనొ
 చుంటినో యావరాకోపా సౌందర్యము గానిపించి న
 గుతూహలము గలిగించితివి. (అని తనచేతికడియ మిచ్చు)

రద: — (కడియమందుగొని కన్నుల సద్దుకొనుట)

దుష్ట: — రదనికా! నీకా! గుబ్బెత రూపము లిఖించుటకుఁ దగిన సాధకములు దొరుకలేదా! చారుమతి కింతకన్న నెక్కుడు చక్కఁదనము గలదా నిజమేకదా అయ్యో నాదురదృష్టము నకు నీవేమి నేయునువు. (ఇంచుక నిదానించి) ఓసీ నీవీచిత్త రువు వాఁయుటెందు నేర్చుకొంటివి? వాజీవితకాలములో నిట్లు ఛాయాపటముల వాఁయు నీ వంటివారలఁ జూడఁగలరా?

రద: — మహారాజా! ముదిమదిఁ దప్పిన నేను సాధకములులేమి కక్కురితికెట్లో వ్రాసిన యీపటమునకే యింత పొగడుచుంటిరి మా యుపాధ్యాయచే వ్రాయఁబడిన పటములఁ జూచిననెంత విస్మయమంగుదురో గదా!

దుష్ట: — నామాట వినిపించుకొనలేదా, అట్టివేర్పుగల మహానీయురా లెవరో చెప్పి నా కుత్సాహము గలిగింపుము. అమెను దళికాంపఁ దగినచో నాకన్నులఁ బవిత్రముగఁ జేసికొందును.

రద: — (స్వగతము) మంచి మాగణమునే త్రొక్కుచు న్నొందు. వీనికిఁ జారుమతియందు మఱింత మోహము గలిగించినా దారిద్ర్య దేవతనిప్పుడే తొలఁగించుకొందును. (వ్రకాశముగా) రాజా! సంగీతసాహిత్యములు స్తనములుగాఁగ భరత శాస్త్రమెల్ల మెల్లని నడలుగాఁగ దనకన్న సౌందర్యవతులు ముజ్జగంబుల లేరని పొగడఁ బడుచుండి తదితర కళలెల్ల నవమవములుగా నుండ (చిత్తరువుచూపుచు) నీహృదయమును దొంగిల్లించిన యీ మత్తకామినియే మాయుపాధ్యాయ

దుష్ట: — (అశ్చర్యముతో) ఏమీ చారుమతిమా యీరువు ఎన్న

రద:—ఏమి యిది. ప్రాణములో నింత దైన్యము జెందుచున్నావు.

దుష్ట:—కుమ్మర సారెలాగునఁ గాలచక్ర మొక్క పరి దిరుగుచుండఁ
దైన్యముగా కెల్లుండును.

రద:—ఎట్లు.

దుష్ట:—అ. తమ్ము గుట్టయనుచు దయయోడఁగలనైనఁ
బిలువకున్నఁగాని పేర్చినెడక
యన్న ననునరించు చనయంబుదీనుని
వలెఁ జరించుచున్న వాడనుగద.

రద:—అవును నిజమే.

దుష్ట:—అట్టి మాయన్న దుర్మాగుకలగుఁ గొండలు దుర్బోధలవలన
నన్యాయముగ దండింపఁ దలకొన్నవాఁడు.

రద:—(ఆశ్చర్యతో) అదెట్లు.

దుష్ట:—క. తనకరవాలము కెఱగా
నొనరింపఁ దలంచి యుగ్రుఁడోయనఁగ్రోధా
రుణితనయనుండగుచు నా
జ్ఞనొనంగె భటునకురదనికాననుబట్టన్.

రద:—పాపము కమించుగాక. సోదగండనియైనఁ గనికరము లే
యెంతపనిజేయ సాహించెను. నీవు చాగునుతిం గోరితివా
తెలియలేదుగదా-దానికిఁ బ్రతిసేవేమి చేయఁదలంచితివి.

దుష్ట:—చేయుటకేమి గలదు. అతనిదిగదా యధికారము.

రద:—అట్లని తన ప్రాణములఁ గోల్పోదురా. ఏదేని ప్రతిక్రియ
పల్పి రానున్న బాధను దప్పించుకొనవలయుఁగదా-

దుష్ట:—నా కేమియుఁ దోచుటలేదు-

రదః—బాగుగా నాలోచించిన నెట్లు దోచకుండును—

దుష్టః—నాకుఁ దోచిన విషయము దెల్పెదను విని యుక్తాయుక్తము
లెఱింగింపుము. “తనకుమూలిన ధర్మంబు ధరణిఁగలదె”
అన్నట్లు ప్రతివారికిని దమ ప్రాణము రక్షించుకొనుట ప్రధా
నము గదా! అందువలన నన్ను బంధింప నమకట్టిన వీర సేనుని
బంధించి పాతాళగృహమున నుంచుటయుఁ దక్కినవారలఁ
జంపుటయు నాయపకారము దొలంగఁజేయునని యెంచితిని.

రదః—అట్లు జరిగెనేని నీ శత్రువుల పన్నాగంబు వ్యధామగుటయుగాక
మనప్రాధమికోద్దేశ్యముగూడ ఫలించుననియూనీయభిప్రాయము

దుష్టః—అవును.

రదః—బాగుగా నాలోచించితివి కాని యిందొక సందేహము బొడ
ముచున్నది. ఏమందువా చిరకాలము నుండియు పౌరులను
తన బిడ్డలను పోల్కి రక్షించుచుండు వీరసేన మహారాజు
గారిని బంధించినచో నెల్లవారును నీ యందనూయఁ జెందుదురు.

దుష్టః—దాన నాకు నప్తమేమి.

రదః—దాన నీకు రాజోవుకష్టము చెప్పనలవిగాదు. పౌరులందఱును
రాజుగారి సతికష్టముననైన విడదీతురు ఆమీఁద మీయన్న
గారు నీపైన నిదివఱకుఁగల గోపముననే గాక తనను బంధించి
తివను గోధమునఁగూడ నిన్ను జంపఁగలండు. దానికన్న వేఱు
కష్ట మేముండును.

దుష్టః—అట్లయిన నమిత్రంబుగ వీరసేన మహారాజును యమలోకం
బున కంపి చారుమతితోఁగూడ రాజ్యలక్ష్మిని పాణిగ్రహణము
జేయుదును.

రదని:—(స్వగతము) ఓహో యీదురాత్ముడు ప్రాణహత్యకుఁ
గూడ వెఱవనట్లున్నాఁడు. వీఁడెంతకైన సాహసుఁడే వీని నీ
ప్రయత్నమునుండి తప్పింపఁ జూచెదను. (ప్ర)కాశముగా
బాబూ లోకమునం దెవ్వరైన సోదరులయెడ గౌరవభావంబుఁ
జూపుదురుగాని నిష్కరుణులై చంపఁజూతురా? పోనీక్షత్రియు
నకు దోషంబు లేదందువా.

ఉ. పౌరుష శాలియైన నర పాలకుఁ డాజినెదిర్చి భీకరా
కారమునన్ ద్విషత్ర కరకాననము నైగఁగూల్చుఁ గావలెన్
నేరక యివ్విధిన్ గడఁగి నిద్దురఁ గూరెడివారిఁ జంపఁగా
శూరులు మిత్తురే యముఁడు చూచి * నహించునె మేలుగల్గునే!

అదియుంగాక

తే॥ ధర్మమును దాన నాల్గు పాదముల నిల్చి
జగమునేలెడిఁ తన యగ్ర జన్ముఁజంపెఁ
జెనఁటి యగుచును దొలి దుష్ట చిత్తుఁడనుచు
జనులు నిశబ్రువ్నఁ దిట్టరె నంతతంబు!

కావున రణంబుజేసి శత్రువులఁ గూల్చుట శ్రేయంబగును.
రాజ్యలక్ష్మీయు నిన్ను వరించఁగలదు. మఱియు నీచరాచర ప్రపంచ
ముండువఱకు నీయశము హరిశ్చంద్రాది మహీపతుల యశంబును
గప్పియనింద్యమై యలరారఁగలదు.

దుష్టు:—కీర్తియేకాని యపార్తియేకాని రాజ్యముండనీ పోనీ ఏ
ఎట్టెనను నా కపకారము జేయఁదలంచిన యా దుష్టుల
జంపుటొండె వీరనేనుని బంధించుటొండె కావలయును. ఈ
రెండు పద్ధతులందు నీకేదిహితమో తెలుపుము.

రదః—ఈరెండు తెఱంగులకన్న వేటొం దూహించఁగూడదా.

దుష్టః—ఇవిగాక దేనివలనను నాయుద్దేశ్యము ఫలించదు.

రదః—అట్లయినచో కాలచక్ర మొక్క తీరున నెల్లప్పుడును నడువదుగదా. ఏనాటికెట్లు నీబుద్ధి మారునో నీకును దెలియదు. అందువలన మీ యన్నగారిని పాతాళ గృహమున బంధించి యెవ్వరికిని దెలియకుండునట్లు జేయుట మంచిది.

దుష్టః—ఇదియే మంచి యుపాయము.

రదః—ఈపని యితరులకుఁ దెలియఁ దగినది కాదు. రహస్యముగాఁ జేయవలయును.

దుష్టః—అవును నిజమే.

రదః—ఇందునీకు సాయమొవరు. మంచి సమధులు గావలయునే?

దుష్టః—ఈవిషయ మిదివఱకు వీరజేతునితో నాలోచించియే యుంచితిని.

రదనిః—మంచిపని చేసితివి. నీపంట బండినట్లెకాని నన్ను మాత్రము మరువవలదు.

దుష్టః—అట్లు జరుగునని కలనేని తలంపకుము. (అనినిష్క్రమించును)

రదః—ఎంతలో నెంత జరుగవలసి వచ్చెను. అహ! ఇరువురఁ జంపుటయు విష్ణ్వంశ సంభూతుఁడనగు భూపాలునధోలోకంబున బంధించుటయు సాధ్విమతల్లిని జెఱవట్టుటయునా ఇందువలనఁ గలుగు పాప పుణ్యములు నేనుగూడ పంచుకొన వలయు నేమో. అవును ధనముగదా యంతపని చేయించునది.

మ॥ చెడుత్రోవన్ నడపించి సాధుజనులన్ శిక్షింపఁగాఁ జేయుఁగా.

రదవిన్ పాపముగూర్చు నిర్మలకులోద్య ద్వైభవంబెల్లఁ బో

కడ బెట్టున్ దనపాణిమేని విడువంగా బుద్ధి గల్గించునె
ప్పుడు గూడన్ దగదెట్టి వారికి ధనంబున్ గోరఁగానిమ్మహిన్.

ఇట్లు చాలమార్లు నాకునేను బుద్ధి చెప్పకొనుచు మరల దీనిఁ
గాంక్షించుచుంటిని. నాప్రాణము ధనము ధనమనియె యెగిరి పోవు
నేమో.

(నిష్క్రమించును.)

తరువాత వీరనేనమహారాజు-ధీమంతుఁడు ప్రతాపుఁడు ప్రవేశింతుడు
వీర—అమాత్యా! నాయీవిచారసాగర మపారముగదా దీని నెట్లు
దరింపఁగలను.

మ. అరిగాపుల్ వినతాంగులై రధగజాశ్వానీకమున్నాన్కఁగాఁ
బరగింపన్ జతురబ్ధివేష్టిత మహాభాగంబు భోగంబుగా
ధరియింపన్గలవాఁడనై యకట నింద్యంబై నకార్యంబు సో
దరుఁడేసల్పుఁగ మాన్పలేకిలుల వంతన్ జెందుచుంటిన్గదా.

ధీమ:—జేవా! నన్నుగూడఁ దమసోదరుని విషయమైన విచారవ
గ్నిలేకయే దహింపుచున్నది. వీరనేనమహారాజుగారి తమ్ము
డిట్టి యకార్యములనల్పుచున్నాఁడనిన దిగంతవిశ్రాంతయశ
విశాలురగుఁ దమకీర్తి కెట్టికళంకముగలుగునోయని యనే
విధంబుల మంచిమార్గమునకుఁ గొనిరాఁ బ్రయత్నించితినికా
నాప్రయాసమెల్లఁ బామునకుఁ బాలువోసినట్లుల విపరీతము
నయ్యెను.

వీర:—అవును దుఃఖనస్వభావమట్టిదే.

చ. అరయఁ బరోపకారియగు నాతఁడు దుష్టునిజేరఁదీసి తా
స్థిరమతిమంచిమాగా ముపదేశముజేసినసాధువానాకో

ధరణిని వేపచెట్టునకుఁ దద్దయుజక్కరనీరు వోసినన్
జెఱకగునే న్వభావమగు జేమనువీడి యొకప్పుడేనియున్.

కావున నీ నీతియంతయు నాచుశ్చారిశ్రమము మానకేత్ర
మందుజల్లిన విత్తులవలె వ్యభిచారమగుటయగాక మీఁదుమిక్కిలియు
నాతని యపకృత్యములకు వృద్ధినిచ్చుచున్నది.

తే. నన్నిపాతోపనిహతుఁడై యున్నవాని
కలమిమృష్టాన్నమిడఁ దలకెక్కుగాక
యంకురమునకు నీర్వోసినటులువాని
వృద్ధికిఁ గారణంబగునే తలంప.

నే ననేకవిధంబులుగ సామదానములచే బోధించితిని వినఁ
డయ్యె. నాయుపదేశమంతయు వానియొడ నరణ్యరోదనముల్లు లాభము
గాదయ్యె. ఆదుర్మార్గుని కృత్యంబులఁదలఁచిన పాహృదయము వేయు
వ్రక్కలగుచున్నది.

సీ. లాతినాతులఁగన్న నీతి యించుకలేక
బలిమిమైబడి చెఱఁబట్టుచుండు
నన్మార్గగాముల ఛాయమైసోకిన
దయమాలి దండింపఁదలఁచుచుండు
నెదురయ్యేనేని యాకడుపులనై నను
దృటికాలమును నహింసించుచుండు
బసిఁడిఁదాల్చిరయేని పసిబాలురనుగాని
విడక ప్రాణంబులఁ గెడపుచుండు

తే. నమలమగు రాజవంశంబునందుఁ బుట్టి
సద్గుణ మొకండు లేక సీచితముఁడగుచుఁ

కుష్టచిత్తుండు చెనటులతోడఁగూడి
కులమునకుఁ గళంకంబును కూర్చెడుగద.

మఱియు.....

తే. కన్నవారలకన్న నిక్కమగుబేర్మిఁ
బోవఁగాదగూఁ బొరుల నేవగించి
యేచుచున్నాఁడు పాపియై యితఁడు నేను
సోదరుండనుచు నుపేక్షఁజూచుచుండ.

అయ్యో పూజ్యమగు శారాజ్యమునకు దుష్టబుద్ధివలనఁ గలిగిన
విపత్తునకుఁ బ్రతీకార మేగుచేయుదును.

ధీమః—

ఉ. చేయున దేమి యాచెనటె సేతలు రోతలుగాఁజెలంగి చీ
చీ యనిపింపకుండునె యిసీ మనపల్కిన వల్కులన్నియున్
హేయములయ్యెవానియెడ నేగతిఁజూచినమంచిశ్రోవకై
పోయెడివాఁడుగాఁడతఁడు భూవకయేటికిఁ జింతసేయుటల్.

తే. దండ్యులను గౌరవించి యదండ్యులై న
వారలను బాధలొనరించు ధారుణీకుఁ
డపయశమునొందు నరకంబునధివసించు
నాతనినుపేక్షఁజూడ న్న్యాయంబె జగతి.

కావున నాతనివిషయమై రిత్తమాటవలనఁ బ్రయోజనము లేదు,
నేవకుఁడు— (ప్రవేశించి) మహారాజా! జయము జయము. ధనగుప్తుఁ
డను వైశ్యశిఖామణియు మఱికొందఱు పౌరులును దీనవద
న్ములై ద్వాపిమునఁ దమ దర్శనముచు గోరుచున్నవారు.

వీరసే:—(ఆదరముతో) సత్సారము ప్రవేశింపజేయుము.)

(పౌరులు ధనగుప్తుడను దుఃఖముతో ప్రవేశింతురు.)

వీరసే:—ధనగుప్తా! ప్రాతఃకాల చంద్రబింబమువలె నీముఖము వెల
వెలఁబోవుచున్నదేల. కారణమేమి? (పౌరులఁ గాంచి) మీ
తీరనిదుఃఖమేలకలెను?

ధన—మహాగాజా! మాకష్టము తేమని చెప్పఁగలము:

నీ బలగర్వమున సురపజ్జికఁజెండాడిన

శూరుఁడౌ కారకాసురునికన్న

వేదముల్ దొంగిలి వెసనబ్ధిదాఁగిన

యనదయా సోమకాహ్నాయునికన్న

ఇంద్రాణికై నం యమింద్రులపై నెక్కి

యూరేగినట్టి నహుషునికన్న

జ్యేష్ఠుని వంచించి క్షీతినాక్రమించిన

కతితున్మాఁడైన పుష్కరునికన్న

తే! కుర్ధుఁడై పాపనిరతుఁడై కూరుఁగొఁచు

సిరుల కాశోయమైన యీ పురమునందు

దూష్ట చిత్తుండొనర్చెడి దుండగముల

నకట వచియింప నెవ్వారికైన వశమె.

పౌరులు:—మాదొరో నీకు దండాలు నేసేమి. మమ్ము రచ్చించాలి
సామో.

మంతి:—శాంతింపుడు శాంతింపుడు భయపడకుడు.

ధన:—(దైన్యముతో) మహాగాజా! సహస్రభానుని కరంబులతోఁ
బగ్గవనమట్లు దేవర పరిపాలనంబున నేకొంటెయు నెఱుంగక

సుఖంబుండు మా కెల్లటకు నేటికి మీ సోదరునివలనఁ గలుగ
బాధలు చెప్పుటకు వలనుగాకున్నవి. తానును తన మిత్రము
లును మా వాణిజ్యముల సాగనీయరు. మమ్ముఁ గాంచిన
నాకొన్న శామాళలము లట్లు పైబడి చావమోడుచుండురు.
మేమేదియేని మా రాడిన మాకొంపలఁ గాల్పుచుండుగు
అయ్యో రాజా ! ఇకనైన మా కష్టంబు లీడెర్పుడు. తన
భటులకడిగినంత రొక్కమీయలేదను రోషంబున నిద్రించు
మాపద్మసేన నెత్తుకొని పోవుటయగాక మా మేనల్లుని నిల్లు
నిప్పంటించిరి.

వీర:—అకటా పౌరుల కెట్టి యిక్కట్లు వాటిల్లెను!

పౌరులు:— సామో యింక మేమీ పూల్యో కాపురాలుండి బతుక
లేము. మా గొడ్డన్ని దుప్టబుద్ధి బంటులకు బలై పోతున్నవి.
మాతోటలన్నీ పాడే మా గింజలన్నీ దొంగలపాలే అయ్యో
మమ్ము రచ్చించండి. అడుసేసే వనులన్నీ పాడుపనులే. ఒక
నాడా ఒకపూటా ఎంతకాలముని ఓర్చుకుంటాము.

ధన:—దేవ ! మఱియొక విన్నప మా లింపుడు.

ఆ. కూడు నిద్దురయును గొఱయయ్యె ప్రజలకుఁ
గొట్లు గట్టివేసి కొనఁగవలసె
నహహ యెటులఁజెప్పు దాతని కృత్యములే
గాంచితీరవలయుఁ గానితండి.

వీర:—ధనగుప్తా ! ఇకమీఁద ననుజూడనియైనఁ దలంపక లోక
కంటకుడగు దుప్టబుద్ధిని శాసించి మీవెతలఁ జూపెదను
దుఃఖంపకుడు.

ధన:—తండ్రీ ! మాకష్టములఁ జూపి రక్షింపుడు.

శారులు:—దొరా మమ్ము రచ్చించండి (అని ధనగుప్తునితో నిష్క్రమింతురు.)

ఎరనేను:—అమాత్యా వింటివిగదా దుష్టుని కృత్యములు. మనము పేక్షించిన కొలఁదియు వాఁడు మితిమీరు చున్నవాఁడు.

తే. తనజెలిమికాండ్రకు న్నానితనకుఁగాని
యెటులుదోఁచెడు నయ్యది హీనమైన
మంచి చెడుఁగుల గణింప కించుకేని
యచిత కార్యంబు గతినల్పుచుండు నహహ !

తే. పేరునకుఁ దగినట్టులు గ్రూరుఁడగుచుఁ
బిన్న పెద్దల నరయక పిదపవోలెఁ
గనుఁబడినవారి నెల్ల నొక్కరినిగూడ
విడకబాధించుచుండు నప్పుడు నతండు

కావున నాతని విషయమేమందువు.

సమం:—జేవ ! అనుటకేమున్నది.

ఉ. పౌదుల పాలిమి త్తివలెఁ బాపమునే నతతంబుగోయు నా
క్రూరు నుపేక్షనేయ కిభికోటి పదాహతి మగ్గఁ జేయుటో
వారక యుష్మదీయ కరవాలమునన్ దెగవోయుటో తగు
మీటిన కూర్చిచే విడుతుమేని మఱింత దురంతమయ్యెడి.

అని నేను తమతో నిన్నటి దినమున విన్నవింప వల్లెయని
తమరు ప్రతాపున కాజ్ఞ యిచ్చితిరిగదా.

ఎరనేను:—అవును నిజమే రాజ్యంబునకుఁ గలిగిన విపత్తునుగూర్చి
వ్యగ్రమనస్కుఁడనగు నాకు జ్ఞాపకములేదు. (ప్రతాపునిజూచి)

ఓయీ నేడే దురాత్ముడగు నాతని బంధింపుము. తరువాత
యాలోచింతము.

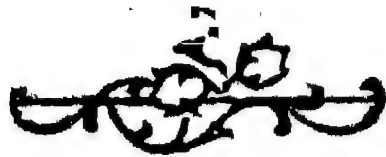
ప్రతాప: — చిత్తము వలినవారి యాజ్ఞ.

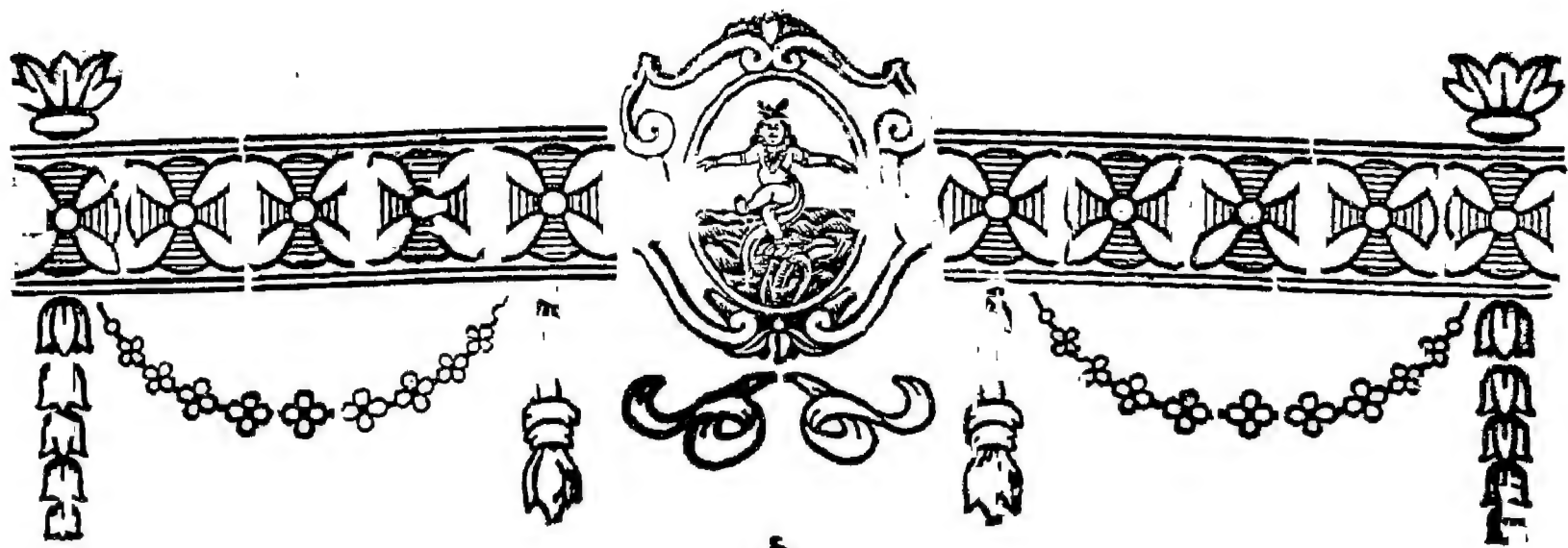
ధీమం: — దేవ ! ఇప్పటికిఁ జాలప్రార్థయినది. నేటితో నీసభ చాలిం
చుట కానతీయుఁడు.

వీరసేన: — అట్లే కానిమ్ము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ప్రథమాంకము.

శ్రీ
మీనాక్ష్యై నమః

విషాద కనక తారీయము.

ద్వితీయాంకము.

చారుమతి ప్రవేశించి

చారుమతి:—(అంజలిబట్టి)

శ్రీ, నీవకదా సమస్తధరణీతలమున్ సృజించి పిచ్చుటన్
బ్రాహ్మగనేర్చి యంతమును బొందఁగఁజేసి వెలుంగు దేజమో
జీవనకారణీ సకల శిష్టజనావని పాపనీయికన్
దావకపాదపద్మములెదన్ భజించెదఁ గాళిశేషగీ.

తల్లీ జగదీశ్వరీ ! నకల చరాచర లోకంబుల కాధార భూతము
వై చంద్రశేఖరు స్థాంగములంకరించిన నీనేనావకాశము గలిగినందు
లకు నేనెంతయు ధన్యురాలను, అనయంబును ద్వదీయ పాదకముల
ధ్యానచిత్తనగు నాకుఁగలనేని నీపవిత్రనామంబు విస్మృతి గలుగున

ట్లుజేయక జగన్మాతవగు నీదాసురాలిని రక్షింపుము. నిఖిల రాజకేఖ
సమర్పిత దివ్యమణిభూషణాద్యసామన సహస్రసంతోషిత స్వాంతుడ
గు వీరసేనమహీపతి కర్థాగివగుట నీకృపావిశేషంబుననేకదా! తడవు
కాలము పుత్రముఖి సందర్శనాభిరతిచే జింతించుచు సాటివారలలో
దీనులమైచరించు మాకు బిడ్డలుదయించి సంతనముగూర్చుట నీ నామ
స్మరణముకతనగదా ఈసాటివలకెట్లులు మమ్ముగంటితెప్పువలె గాపా
డుచుంటివో యటులే యికమీఁదగూడ రక్షింతువని నమ్మియున్న
దాన. (వెనుకకుఁజూచి) ఈరాజులొకొ నామనోమాదుఁ డింతదనుక వ
చ్చినట్లుగానరాదే. కారణమేమైయుండును. (అలోచించి) అవును మర
చితి. కడచినరాత్రి దుష్టబుద్ధి పద్మసేనయను కన్నియ నెత్తుకొనిపోయె
నని ధనగుప్తుఁడా ఘోరకృత్యము మహారాజుగారితో విన్నవించుటకై
చనుచుండునప్పుడు గాంచిన నాదెలి యిప్పుడేకదాచెప్పినది. పాపము
పద్మసేన కెట్టియిక్కట్టువచ్చెను.

మ. నిరతంబున్ ఖలమైత్రిచేత మదినిం తే నిన్ విచారింపకన్

దురితంబుల్ బొసఁగించుచుండు ననుజన్మన్ మంచిమార్గంబునన్

నరిజేయన్ గృహి చేసిచేసి విఫలస్వాంతంబునన్ రాజకే

ఖరుఁ డున్నాఁడు కృశించుచున్ గటకటా కర్తవ్యమింకెదియో!

యాదవకులంబున ముసలంబువలె దుష్టబుద్ధి మాకులంబునఁ బు
ట్టి పూర్వులకీతికని జెఱచుచున్నాఁడు. హావిధి! ఎట్టి పవిత్రమగుకులం
బున నెట్టివానిని బుట్టించితివి!

చ. జలనిధిఁబాడబంబటులు జంద్రుకరంబులలోఁ గళంకమున్

బలె నగరాజుపై తుహినబంధమురీతిఁ బవిత్రమైన మా

కులమునకిట్టి దుర్మతిసిగూర్చి కళంకముదెచ్చి పెట్టితే

జలరుహనాభ పూర్వభవనంచిత మెవ్వరికై నఁ దప్పున.

(ముందునకుఁజూచి) అదే నాజీవితేశ్వరుఁడు వచ్చుచున్నవాఁడు.

తే. చలదుడుపరీతమగు శరచ్చంద్రబింబ

మటులనలరారు విభుని యాస్యంబదేమొ

అకటనీహారకణ పరివ్యాప్తమైన

పద్మముంబలె స్నిన్నమై ప్రభనుదక్కె.

ఎర:—(విచారముతోఁ బ్రవేశించును)

చారుమతి:—హా! జేశ్వరా! నానమస్కారముగొనుఁడు,

ఎర:—మనోహరీ! నీకుశుభమగుఁగాక.

చారు:—నాథా! కృష్ణపక్షపుఁ జంద్రబింబమట్లు మీ వదనంబు లేజో
విహీనమైయున్నదేల?

ఎర:—(పలుకకుండును)

చారు:—(స్వగతం) కట్టా! ఎట్టియిక్కట్టులు గల్గినను ధైర్యంబుజెడక
నన్నుగాంచినంత నెంతోనెంతోమంబున దరహాసముగావించు
నామనోహరుఁడేలొకో పిలచినను బలుకకవదనంబున తనవిచారంబును
నూచించుచున్నాఁడు. కారణమెద్దియోకదా, (ప్రకాశముగా) నాథా వలుకరేల (అని కౌగిలించుకొని)

తే. సాధుజనులనుగాంచిన శాంతరసము

వైరిసంతతిగనుగొన్న వీరరసము

కరుణననుగన్న నేళ శృంగారరసము

గురియుముఖమేలవమిత్రాంచుఁ గరుణరసము.

ఎర:—దేవీ! ఏమని చెప్పఁగలను.

క. అనుచున్నదై యెవుడేపని

నొనరింప ననుజ్ఞ జేతు నుచితమనుచునా

(ముందునకుఁజూచి) అదే నాజీవితేశ్వరుఁడు వచ్చుచున్నవాఁడు.

తే. చలదుడుపరీతమగు శరచ్చంద్రబింబ

మటులనలరారు విభుని యాస్యంబదేమొ

అకటనీహారకణ పరివ్యాప్తమైన

పద్మముంబలె స్నిన్నమై ప్రభనుదక్కె.

ఎర:—(విచారముతోఁ బ్రవేశించును)

చారుమతి:—హా! జేశ్వరా! నానమస్కారముగొనుఁడు,

ఎర:—మనోహరీ! నీకుశుభమగుఁగాక.

చారు:—నాథా! కృష్ణపక్షపుఁ జంద్రబింబమట్లు మీ వదనంబు లేజో
విహీనమైయున్నదేల?

ఎర:—(పలుకకుండును)

చారు:—(స్వగతం) కట్టా! ఎట్టియిక్కట్టులు గల్గినను ధైర్యంబుజెడక
నన్నుగాంచినంత నెంతోనెంతోమంబున దరహాసముగావించు
నామనోహరుఁడేలొకో పిలచినను బలుకకవదనంబున తనవిచారంబును
నూచించుచున్నాఁడు. కారణమెద్దియోకదా, (ప్రకాశముగా) నాథా వలుకరేల (అని కౌగిలించుకొని)

తే. సాధుజనులనుగాంచిన శాంతరసము

వైరిసంతతిగనుగొన్న వీరరసము

కరుణననుగన్న నేళ శృంగారరసము

గురియుముఖమేలవమిత్రాంచుఁ గరుణరసము.

ఎర:—దేవీ! ఏమని చెప్పఁగలను.

క. అనుచున్నదై యెవుడేపని

నొనరింప ననుజ్ఞ జేతు నుచితమనుచునా

సీతవాలంబున దుష్టచిత్తుఁడువధించెన్ ముచ్చుహృత్ప్రత్నమీ
గతిమూనంచు నెఱుంగనై తి నకటా కళ్యాణియెట్లోర్చెదన్.

చారు:—(స్వగతము) ఔరా దుర్భాగ్నా! ఎట్టి ఘోరకార్యంబులాచ
రించుచుంటివిరా. ఇట్టిభూతహింస నిన్ను వెన్నంటి సంచరింపక
విడచునా. (ప్రకాశముగా) నాథా! “విపదిధైర్యమధాభ్యుదయే
క్షమా” అనుచూట మీరెఱుంగవిదికాదు. ధైర్యముఁబూ
నుఁడు. మనయదృష్ట మీనటికిఁబునది. దైవయోగంబున కెవ
రేమిచేయగలరు.

వీరసే:—అవును నీవన్నది నిక్కువమే. అయినను నిష్కారణంబుగ
నిట్టి యశృత్యంబులు జరుగుచుండఁ జూచి సహించుటకష్టము
గాదా. ఇప్పుడు వారలఁజంపిన వాఁడు రేపట నన్నుఁకాత్రము
విడచునా?

చారు:—నాథా! అటులెన్నటికినిబాసఁగదు. మీనోటవచ్చు నమంగ
ళవాక్యములు నాకుఁ గర్ణకఠోరములుగ నున్నవి.

వీరసే:—దుర్మార్గుఁడగు నాసోదరుని కృత్యంబులఁగాంచిన వాకీప్రాణంబు
లపై యసహ్యముగలుగుచున్నది. నామిత్రులనెడఁబాసీయిత
నువుతోనుండ నేమిఫలము.

చారు:—మనోహరా! లోకంబున నెవ్వరయిన విధివశంబునఁ జచ్చి
నవారలకై బలవంతముగఁజత్తుమను వారుందురా? జీవహింస
యకార్యమని మీరెఱుంగరే.

ఆ. బ్రహ్మహత్యయు గోమాంసభక్షణంబు
ప్రాణహింసయు హర్షచౌర్యంబు మొదలు
గాఁగల యశృత్యములు నరకమునఁద్రోయు
ననుచు బెద్దలువచియింప వినఁగలేదె.

(తరువాత కనకశేఖరుడు ప్రవేశించును.)

కనక:-అహ అదిలో నాయనగారివదన మంతవిచారగ్రస్తమైయున్నది.
ను, రణ రంగంబునఁ జట్టువజ్రటీయ రివునా, తంబు పెల్లార్చి మా
గళముల్ పైబెరిగించుచో నయిన దై ర్యంబూని వర్తించుదా
నలుచూత్రంబును జెన్ను లేక తుహినవ్యాప్తేందు బింబంబటుల్
గణియింపన్ బడుచున్నదేలొకొ జగత్కళ్యాణ మోమియ్యెడన్.

(అలోచించి) అవును కులనాపకుండగు దుష్టబుద్ధిచేయు దుండ
గములఁ దలంచి నాయనగారు చింతానిమగ్నులై యున్నారని యిప్పు
డేగదా మాభగిని తారావతి చెప్పిపోయినది. దుష్టబుద్ధి యకృత్యము
లకు నహింసలేక పోరులు నాయనగారితో విన్నవించుకొన దుష్ట
శిక్ష దక్షుడగు మామకపిత తమ్ముడనియైనఁ గనికర ముంచక
యాదురాత్ముని బంధింపుడని మంత్రి నేనాపతుల కాజ్ఞ యిడినంత
యెట్టులో దాని నెఱింగియాక్రూరుడు నిద్రించు మంత్రిచమూ పతుల
జంపెనట. కట్టా యెంతమోనము సంభవించెను. ఇంకనైన నాకుటిల
స్వభావుని దండింపవలయును. లేకున్న మితిమీరి సాధ్యుడగుగాఁడు—
అదే నాయనగా రమ్మగారితో నేదియో ముచ్చటించుచున్నారు,
(సమీపించి) తలదండ్రులారా ! నమస్కరించెదను.

చారు:—నాయనా ! ఇటురమ్మ (అని కౌగిలించుకొనును.)

కన:- (తండినిజూచి)

తే. అనుజనెడఁ గూర్చి చేత రాజ్యమున కెల్లఁ
గీడొనర్చుచు నుండినఁ గూడ నిటులఁ
దమకు పేక్షించి యుండఁగఁ దగునె ప్రజల
కష్టములు మనయవిగానె తండి.

వీర:—(ఆశ్చర్య దైన్యములు ముఖమున నటించు) నాయనా నేనేమి చేయఁగలను. ఆతఁడు దుర్మాగుఁడగుదా.

కనక:—చేయుట కేమున్నది.

మ. తన యిల్లాలయినన్ సుతుండయిన మిత్రంబైన నాచార్యుడైననుదమ్ముండయి యుండిసన్ దుదకుఁ బ్రాణంబైనఁబోనాడిలో కనికాయగులకున్ సుఖంబు నలుపంగా యోగ్యమాగాక నెఁ దునకున్ జాలని బీదవోలె మదినెంతో చింతిలన్ గార్యమే.

చారు:—ఏమీ నాబిడ్డని పౌరుషము యోధాగ్రేసరులవోలె ధైర్యమునఁబల్కుచున్నాఁడు రత్నాకరుని గర్భసీమ నుదయించిన చంద్రుఁడులోలె నాహ్లాదకరుఁడగు వీనిపల్కులకు నాకెంతయో సంతనము గల్గుచున్నది.

వీర:—(చారుమతినిగాంచి) దేవీ ! చూచితినా యీశుజ్జవాని సాహసంబు పదియేండ్లయిన సంపూర్ణశతముగ లేని నాముద్దులపట్టి మాటలకును ముష్టిబుద్ధి యొనర్చు ఘోరకృత్యములకును తే. అర్కుఁడుదయింప నస్తమయింబుఁ జెంద

జలజమునకే యవస్థలు సంభవించు

నాయవస్థలు రెండొక్క యదను నందె

కాంత నావదనంబునఁగానఁ బడెడు

(కనకశేఖరునిజూచి) నీ ధైర్యమునకుసంతసించితిని. అయినను నాయిప్పటి యవస్థగన్న వెనుకనుయ్యియు ముందు జెలువునన్నట్లున్నది.

కనక:—తండ్రీ ! కులనాపకుఁడగు వాఁడెవఁడైన నేమి యవస్థంబు వధ్యుఁడేయగు మీకాదుర్మాగుఁడనందు మోమోటముండె నేని నాకానతిండు.

వీర:—కుమారా ! నీవు పసివాడవు. విశేషించి లోకజ్ఞానము లేని
వాడవు. అందువలనఁ దోచినట్టులఁ బల్కుచుందువు. ఇప్పు
డాదుష్టుఁడు వధింపఁ దగఁడు.

కనక:—ఎందువలన.

వీర:—తాఁజేసిన కార్యము నింద్యమైనదిగాన దానివిషయమై నేనే
మైనఁ దన్ను దండింపఁ దలకొందునేమో యని యతఁడు
భాగ్యతగ నుండును.

కనక:—అయిన నాతని విషయమై యుపేక్షాభావమేనా?

వీర:—కాదు నమయ మపేక్షించెద.

కనక:—తమచిత్తమట్లు గానిండు నేనిక నావనికై యటిగద.

(అని నిష్క్రమించును.)

వీర:—జీవి తేక్కారీ ! నేడా దురాత్ముని గూర్చి విచారించుటవలన
నాకుఁ దీరని శిరోవేదన గలుగుచున్నది కావున శయనించెద.
ఇప్పటికే చాల రాత్రి యయినది. నీవును నీ శయ్యాగృహ
మున కరుగుము.

(అని శయనించును జారుతుతి నిష్క్రమించును.)

దుష్టమతి:—(ప్రవేశించి) నాకాజన్మ శత్రువులై యహరహంబు
నాయన్నతో నా నేరములఁ జెప్పుచుండువా రిరువుర వీరకే
తువు సామధర్మమున యమలోకమున కనిపితిని. ఇకమీఁద
వీరనేనుని బాతాళగృహమున బంధించవలయుఁగది. (నలు
వంకలఁ జూచి) ఆభీతుఁ డిందెచ్చటను గానవచ్చుటలేదు. ఒక
వేళ నాయత్నమెఱిగి సారిపోయి యుండఁడుగదా. (దల
కంపించుచు ఏమీ నాకుఁ జిక్కక పోనేర్చుఁగా నామనస్సు

నకు గుఱియగువాఁడీ పశుశాల్మలలోకములలో నెందుఁడఁగినను
బ్రతుక నేర్చునే—(వెతకి వీర నేనుని గాంచి) ఓహో యిక్క
డనేపడి నిద్రించుచున్నవాఁడు నా పరిశ్రమమూరక పోవురా ?
(దగ్గఱకుఁ బోయి కత్తి నెత్తి) వీని నీ తీవ్రాసి చేతఁ బెద్ద
నిద్దుర నొందింతురా ? (వెనుకకుఁ బోయి) కాదు కాదు,
కాలచక్ర మెప్పటి కెట్లు దిరుగఁగలదో. పోనీ పాపము.
అగ్రజఁడు కదా. విడచిపోయెదను. నాపైకొండెములఁ జెప్పు
ముండకొడుకులఁ జెండితినిగదా ? ఇకనా నేరము లీతని కెవరు
చెప్పఁ గలరు. (అలోచించి) బాగు బాగు. మంచి పనియే.
వీని విడచితి నా నాకష్టమంతయు వ్యధకామే. ఈనఁగాఁచి
సక్కలపాలు జేసిసట్లగును. నా మొదటి యుద్దేశ్యము చారు
మతిని గూడుటకదా. అది యెట్లు సంభవింపఁగలదు. కావున
వీర కేతువు నుడివి నట్టులఁ జేయుటయే మంచిది.

(అని వీర నేనుని బంధించును.)

(పిమ్మట దెఱపడును.)

(తెఱలో) తే. నిలు నిలుము పోకుపోకుమో నలఁతనీవు

నీకు రక్షకుఁ డెవ్వఁడీలోకమందు

నా పరిశ్రమముది చెడునా తలంప

వంట యింటి శశంబెట్లు భారఁగలదు.

చారుః—(దుఃఖముతో బ్రవేశించి) ఓ దీనరక్షకులారా ! అర్త

పోషకులారా ! భూతదయాపరులారా ! రక్షింపుఁడు రక్షింపుఁడు.

ఉ. ఏనొక నీనురాల దురదృష్టవశంబున దుష్టబుద్ధికిన్

లోనయితిన్ గృహారసవిలోకనముల్ జెలువారనిప్పుడో

హాస్యచంద్రులార నుగుణో దధులార మునీంద్రులార న
స్మానముతోడ మీరలయినన్ నను దగ్గఱఁదీసి బ్రోవరే.

తే నగములార మహాజపన్నగములార
యక్షులార శ్రితావనదక్షులార
క్రూరుఁడగు దుష్టచిత్తుని బారినుండి
కావరే మీరలైన నన్లరుణతోడ.

అక్కటా యీ మహారణ్య మధ్యంబున నాకు దిక్కివ్వరు.
ఎంత విలపించినమ నెన్ను రక్షించు బుణ్యాత్ముఁ డొక్కఁడును గాన
రాఁడు గదా. అయ్యో యిట్టి విపత్తు కలుగునని యెన్నఁడై నను
దలంచితినే. దై వమా! యెంతలో నెంతఁ జేసితివి. బాలచాపల్యమున
నైనఁ బరుల దుఃఖపెట్టి యెఱుంగనే అట్టి నాకీధరింపరాని వెత
గల్గింపఁబడియే. హా దుస్సహమా! ఎంత పనిఁజేసితివే, క్షణమాగిన
నీకు కాంతిఁ జేయించుదునుగదా. ఇంతలోనే త్వరపడవలయునా
ఎన్నఁడును నీ సామర్థ్యము నాకెఱింగింప నదను దొరకనందులకా.
తఱిజూచి యీ పనిగావించితివి. హా మృత్యువా! నీవైన దయఁదలఁచి
యీ దరిద్రదేవతను మ్రింగివేయరాదో నాకీతీరని యిడుమలఁ గల్గిం
చిన నేమిలాభము. జగదీశ్వరీ కాళికా! నిన్నునేగదా నీసేవఁజేసి
వేదమొనినది. అప్పుడే నాపై నేల రోషము గలిగను.

[అని మూర్ఛవడి కొంతవడికిఁ దెలిసి

తే నిస్సపత్నుండగుచు ధరణీకలంబు
సౌఖ్యముగ నేలు నారాజ చంద్రునకిలఁ
బట్టినై పుట్టి యొక్కని భాగ్యగుకతనఁ
బడఁగరానట్టి కష్టముల్ బడఁగవలసె.

అహః యీ మహాటవి సంచరించు కూరమ్మగ మేదియైనను నన్ను మ్రింగిన బాగుండునుగదా. (సముద్రమునుగాంచి) ఓరత్నాకరా సకలలోకాధార ! నీవు దక్క నాయాపద దప్పింప నెవరుగలరు. నీదరిజేరితి రక్షింపుము.

చ. మునుజనకాత్మజా విరహమూఢితృణై యెదగుంచుచుండురా మునకుఁబధంబుఁజూపి యశమున్ గొనినట్టి జగచ్చుతుండవో యనఘ యనాధనై యిటులనన్యనిబారికిఁ జిక్కిచింతలన్ మునిఁగిన దీనురాలనను బోవఁగ రావదియేల నక్కటా.

రమాజనకుండవగునో మహానుభావా ! నామొరాలకింది నన్ను రక్షింపుము (కొంచెమూరకుండి) జగదాధారుడగు నాదినారాయణు నకుఁగన్యాదానము గావించిన పవిత్రమూర్తివే మహేంద్రుని బారికి జిక్కి వెతగుందుమై నాకునిగాపాడిన యశోధనుండవే అట్టిసీవీ దురదృష్ట వంతురాలిని రక్షింపభారమా తండ్రి !

(నిలునిలు పోకుపోకు అను వెతుకటి పద్యమును జనువుచు

దుష్టబుద్ధి ప్రవేశించును.)

చారుమతి:—అక్కటా దైవమా ! ఇంతటనైన నన్నీ దుష్టుడు విడచునట్లులేదే.

చ. నిరతజితారియాధరణి నేతకుముద్దులకాన్పుగా తూటా భరణకు భూమిదేవికి సపత్నిగఁబుట్టి నభక్తి నామహే శ్వరు చరణారవిందముల సంతతము భజించునాకు దుర్మరణముగల్గునట్టులుగ వ్రాసితే హావిధి ఫాలమందునన్.

(అని సముద్రమునఁ బడఁబోవును.)

దుష్టబుద్ధి:—(అడ్డమువచ్చి) ఏమె నీ గయ్యాళితనము నీ బెడరింపులకు

ప్రీతినొందునుననుకొంటివా అట్లెన్నటికినిదలంపకుము. నామాట
వినుము. (అని లేవఁదీయును.)

చారు:—(లేచుచు) ఈ జగదీశ్వరీ ! రక్షింపుము. రక్షింపుము.

దుష్టబుద్ధి:—తరుణీ ! ఈవృథా కాలక్షేపముచేత నన్నాయాసము
బెట్టనేల (అని పట్టుకొనఁబోవును)

చారు:—(తప్పించుకొని స్వగతము) అయ్యో దైవమా ! ఇంతట
నైన నన్ను విడువక మఱియు నేమిజేయఁ దలఁచితివి. కలనైన
బరపురుషుని మోముఁ జూడనొల్లని నాకీ భుజింగుచే బాధగలు
గునట్లుజేయ నేమిటికి (ప్ర)కాశముగాదుష్టబుద్ధిఁజూచి) అయ్యో
పరకాంతలను బలిమిని జెఱబట్ట మీవంటి యుత్తమాన్వవా
యులకుఁ జెల్లునా

దుష్ట:—ఓసీ ! ఎంత గయ్యారితే పరకాంతనని పల్కినంత విడుతునా
నీవెవతవైన నేమి.

చారు:—అయ్యో పరకాంతాభిరతి దోషావహము పెద్దలు నుడువ
వినవా !

సీ. గురుపత్నితో రతికూడ నబ్జారికి

ఘనతరంబగు గళంకంబుగల్గె

సీతామహాదేవి జెఱగొన్న రావణు

కులమునిశ్చేషమై కూలిపోయె

గౌతముపత్నిపైఁ బ్రీతిఁజెందిన శచీ

కాంతుని మేనరంధ్రమును బాడమి

జాపదిగూడ యత్నంబొనరించిన

సింహబలుని పేరు శేషమయ్యె

గీ. బృందయో మైత్రిగాంచి గోవిందుడహహ
యెన్నయో జన్మములు ధాతీ నత్తినాడు
కాననవ్వరికిని బరకాంత యెవుడు
కోరఁగారాదు కలనేని కూర్చిత్త.

దుష్టబుద్ధి: — తనలో ఏమీ నీవు పరకాంతవా? నీతోఁగలసిన
నాకు దోషమా పాపము నానేమయునకే చెప్పుచుంటివిగాఁ
బోలు కనుకనే యిట్లు గావించితిని. ప్రకాశముగా తరుణీ
నీకుఁ దోచినట్టులుగఁ బల్కి నన్ను నమ్మించి పారిపోజూచి
తివి. నీవెన్ని భంగులఁ దప్పించుకొన యత్నించినను సాగదు.
వారివారి ప్రార్థనమునఁ జెందుదురుగాని యన్యకాంతలగలసినం
తఁజెడిపోరు. ఇటువినుము.

సీ. మేనకా సమరతిఁ బూనికగాఁజేసి
ఘనతఁ గోల్పోయెనే గాధిపట్టి
దాశకన్యాకేలిఁ దమిఁదీర నొనరించి
రహిచెడినాఁడె పారాశరుండు
పరమపావనియైనఁ భాగీరథినిగూడి
చింతల నొందెనే శంతనుండు
అంబాలికా సంగమంబును గావించి
వంశంబునిల్పఁ డే వ్యాసమాని
మఱియు.

తే. మును పెంద తెందతో మాందకాణిక
మొదలుగా గలవారలే ముఖ్యమనుచు
నన్యకాంతలఁగూడి రనంగలాతి
వారిగణియింపఁగాఁ నేల వనిత యిపుడు

పున నీ యుపన్యాసముల విడిచి కాదయకుఁ బాత్రమవు
గమ్మ (అని దగ్గఱకు బోవును)

చారు:—తండ్రి ! నన్ను ముట్టరాకుము. నిగ్గోహానుగ్గోహసమధుక
లగు నీవుచెప్పినవార లెంతకైనఁ జాలుదురు. వారెల్లరొక్కొక
మహాకార్యోద్ధరణమునకు నందరింబిరిగాని కామోక్షోకంబున
గాదు. పులిజూచి నక్క వాతవేసికొనినట్లు పారినిజూచి మన
మూచింపఁదగునా. నీయంత వానికిఁ గావలయునన్న దివ్య
కాంతలనైన మించెను బోయియు దొరకరా! అనాధనై దిక్కు
లేక పిక్కటిల్లు నీశోక సాగరంబున మునిగిన నన్నేలగోరెదవు.

కన్య:—కాంతా ! ఎందులకీ శునత్యములగు ధర్మశాస్త్రముల నా
మ్రోల విప్పెదవు ఇవియన్నియు ముదిమిచే ముదిచెదరిన
ఛాందసులచేఁ గల్పింపఁబడినవి. కాని వేఱుగాదు. అట్లుగాక
నిక్కువములని తలంతుమా ఆధర్మశాస్త్ర రచయితలేవన
పరాకాంబు భక్తులై యరణ్యములందు ముక్కు మూసికొని
మనేక విధంబులగుఁ దపంబులు సల్పుచు ముదుసలి తపసులె
యొందఱనో సుందరాంగులఁగూడి సురత జోలికల నోలలాడిరి
గదా. అదేమనినచో వారు సమధుకాలు మన మసమ ధుకాల
మనియు శ్రీరంగసీతుల దిద్దెదవు. నిన్నేమన వలయును.

చారు:—(తనలో) అకటా యా దుర్మార్గున కెన్ని హితోపదేశ
వాక్యములు చెప్పినను బూడిఁబోసిన జేయివలె వ్యర్థ
మగుచున్నవే. ఇకేమి నేయఁగలను. (ప్రకాశముగా) అయ్య
నావిన్నప మాలింపుము.

ఆ! ఊరు దూరమయ్యెఁ జేరువయ్యెనుసాము
పతినశించెదుఃఖ మతిశ యించె

నిట్టి నన్నుగోర నేమి సౌఖ్యంబగు
వలయునేని తగినవారులేరా.

దుష్టబుద్ధి:—తరుణీ ! నీకీ విరక్తి యేమిటికి నాతోడఁ గలసి నకల
సౌఖ్యంబులఁ జెందరాదానిమ్మరణంబుగఁ బ్రాణమునేల హిం
సించఁ జూచెదవు అనాడు మీతండ్రి చాటిన న్వయంవరమున
నిన్నుగాంచినది మొదలు నేటివఱకు నీసుందరవదనారవిందము
గాంచవలయునను గుతూహలమున నుంటిని కాకష్టము వృధా
చేయకు.

చారు:—చీదురాత్మా ! ఎంతజెప్పినను వినక యవాచ్యంబులనేఁ
బల్కుచుంటివిగా (అని కోసముతోఁ జూచును.)

దుష్ట:—(ఆశ్చర్యముతో) ఓసీ ! నీచురాలా ! ఏమని పల్కితివి.
నీయిష్టముగా నడచుకొన వలయునని యుపేక్షించిన కొలంది
నన్ను దృణమున కన్న నీచముగఁ బల్కుచుంటివి.

మ॥ అతివా యేటికి నాకుఁ జెప్పెదవు నీకై మంత్రోవర్జ్యుఁ జమూ
పతినిజంపి జగత్ప్రసిద్ధుడగు నీప్రాణేశ్వరుఁ నేడు ను
ర్గతి పొల్చేసితి నేమిచేయవలె నింక నన్ను మోసించియే
గతిఁబోనేర్తు వెవాఁడు దిక్కగును సౌఖ్యంబెచ్చటఁ గల్గెను

చారు:—అ॥ నాకనిత్యమైన లోకంబుపైగాని

యాత్మపైనఁగాని యాశలేడు

వ్యర్థముగను నేడ వాచ్యముల్ బలికిన

జంపకియ్య మున్న చచ్చియుంటి.

నాయనా ! లోకంబున మదోన్మత్తులై కన్నుఁగానక పరకాం
తలఁ జేఱఁబట్టు దుష్టుల శిక్షింపఁదగిన నీవంటి పుణ్యులకు వావి వగు
నలు విచారింపక పతివిమోగంబున వెతనొందునా బోటియబలలఁ

గామింపఁ దగునా జేహంబు రోసి మృత్యుముఖమునఁ బడుటకై
లేచియున్న నా వలన నీకేమి సౌఖ్యము గలుగఁ గలదు.

మమ్మలుద్ది:— (న్వగతము) ఏమి యీ టక్కులాడి నేనెంత సామము
చేతఁ జెప్పినను వినకున్నది. (ప్రకాశముగా) కలికీ ! ఇకనా
మాట వినుము చెడిపోకుము ఆసేతు హిమాచలమువఱకు దుష్ట
బుద్ధియని సార్థకనాముడనైన నాబారికుండి నిన్నురక్షించు
వాఁడు లేఁడు. నాకుఁ గోపము దెప్పింపకుము.

చారు:—నీ! నాప్రాణ పదమైన ట్టాపాలవరుఁ జంపి
యేపాటియశము గడించినావొ

స్వామి హితుండున ధీమంతుఁ బోకార్చి
యేపాటి యశము గడించినావొ

అసమానశూరుడౌ నాప్రతాపునిగుల్చి
యేపాటియశము గడించినావొ

కాంతన్నభావులౌ సాధులహింసించి
యేపాటి యశముగడించినావొ

లే. అనదనై దిక్కులేకయున్నట్టి నన్ను
జెండియాపాటియశమె గడింతుగాక
యేమిజేయఁగ నేర్చెదు హీనచరిత
చావునకు రెండుచావులు జగతిగలవె.

దుష్ట:—ఓహో! ఎంతవైరాగ్యముతో బల్కుచుంటివి. బ్రతుకనేర్చిన
దానవే, (తనలో) ఈకాంత నే నెంతజెప్పినను బెడచెవినిపెట్టి
ప్రాణత్యాగమునకై నఁ దెగించుచున్నది. ఇక నాకోరికసిద్ధింప
జేము. ఇంతట దీని విడచిపోదునా. కాదుకాదు దీనిబిడ్డలఁ

గూడ నరణ్యమునఁ జంపి రమ్మని నామిత్రుని యొగించితిని
గదా (ప్రకాశముగా) ఓసీకులటా! చావునక్షత్ర న దెరవని
నన్నీతఁ డేమిచేయుననియూ స్పృహిర్యము ఇదిగో నాశపథము
వినుము.

తే. నిరతమైవ్వారికై నీవు సీమగండుఁ
బరితపించుచునుందు రాచిటుతలైన
కన్నబిడ్డలఁబట్టి చాగములకరణి
నరకి బలియిత్తు గాళికీనాడగనుమ.
అప్పటికైన నన్నుగూడ నమ్మతింపవా?

చారు:—హా నాబిడ్డలారా! మీనే నిర్భాగ్యురాలికతన నకాలమృత్యువు
వాటిల్లునా పరమేశ్వరీ! ఎంతవారి నెంతజేసితివి (దుష్టబుద్ధిని
గాంచి) తండ్రి! ఎంతవేడినను నీకు దయరాదుగదా. కన్నుల
దెరవని నాపసిపాపల నేలచంపెదవు. వారు నీకేయపరాధముగా
వించిరి. నీకపరాధమొనర్చిన నన్ను జంపి నీ పగ దీర్చుకొనఁ
గూడదా.

తే. చంపితివియెందఱనొ మహాసాధువులను
చాలదే నీదుపాపిష్టిజన్మమునకు
మఱియు నాచిన్నిబిడ్డల మడియఁజేసి
యేమిసుకృతంబుఁజెందఁగ నెంచెదీవు.

దుష్ట:—(తనలో)

తే. ఒక్కతఱిఁ బ్రతిహాలిన నక్కటికము
విడచి దూరుదురింకొక వేళయందుఁ
దమకుఁదా మరుదెంతురు తరుణులందు
కతన వారలరంజించి కలియఁదగును.

కావున నీకాంతచిత్తము కలుగునట్లు దైన్యముతో వేడుకొనుట మంచిని. (ప్రకాశముగా) కలిసి!

శే. అలడువిలుకాని ములుకులై యలరు నీదు
వాలుఁగనులను త్రాళ్ళచేవనితనన్ను
బంధితునిజేసి విరహాగ్ని బడఁగఁద్రోచి
పాధ్విననిపల్కఁగా నీకుఁ జనునెయిట్లు.

శే. తరుణి తావకమృదుపదతాడనముల
కైన నోర్చెదఁగాని నేడంగభవుని
నిశితశరపాతములకు చేనిలువలేను
ప్రాణదానంబుఁజేసి పుణ్యంబుగొనుము.

పరిమళత్కుండ బంధురంబగు నీ సుందరాంగంబుఁ దనివిదీర
రదనికాసామర్థ్యంబునఁ జూచితినిగాని నీతనూజేశంబు నాలింగనంబు
జేయు భాగ్యంబు లభించదయ్యె. నేఁగావించిన దోషంబులనెల్లఁ బోఁ
దోలి మదనపితౄచక్ర నృతరీరుఁడనగు నన్ను నీమృదువాగ్మంత్రములఁ
బవిత్తునిజేయుము. నీకై యిట్టి యకృత్యములొనరించిన నాయందుఁ
బ్రసన్నువుగావేని వ్యర్థముగరెంటను జెడివవాడనగుదును.

(అని సమీపమునకుఁబోవును.)

చారు:—చీ యీదేహంబుతో నిక తుణ్ణమైన నిలువఁగూడదు. ఈ
దుర్మార్గుఁడు మా యోపాయంబులచే నన్ను మోసంబుఁజేయ
యత్నించుచున్నవాఁడు. ఓ నకలలోకనిర్మాతవగు నోకాళికే
శ్వరీ రాఁగల జన్మంబునఁగూడ తారా కనకశేఖరులనే బిడ్డల
గను వీరనేనమహారాజుగారినే పతిగను నాకు దయసేయుము.
నా కీనముద్రుఁడే శరణమగునట్లు కావింపుము.

(తారాకనకశేఖరులఁ దలంచుకొని)

అయ్యోబిడ్డలా రా ! మీకెంతగతి బట్టినది. (స్వగతము) మీ
మైనది మిమ్మువిడచియుండఁగల నా? అట్టి మిమ్మునెడఁబాసి నామనో
హరుఁగోల్పోయి మృతికొందక మొండిఁబై నై బ్రతికి యేమిలాభము.
(సముద్రం నుద్దేశించి)

చ. సతతము నీపవాబుముల పన్నుతఁజేసెడి దాననేని శి
క్షిత సకలారియా నృపతి శేఖరు బట్టపుదేవినేని యే
గతినయినన్ ననున్ ధరశి కాంతునిచెంతకుఁ జేర్చినాడు సం
తతియగునట్టి యాకనకతారనుఁ బోవగ దేసరిత్పతీ.

(అని సముద్రమునఁబడుచు)

దుష్టః—బోరా దీనిసాహస మేమనవలయును చూచుచుండఁగనే
నాకన్నగప్పి సముద్రమునఁ బడినదే. (ఇటునటుఁజూచి) ఇంక
నాకిక్కడఁబనియేమి. ఇప్పటికిగదా వీర నీనునికుటుంబము నాశ
ముఁజేసినవాడనై తిని. ఇంకరూఁద నెదురులేక తిరుగవచ్చును

(అనిపోవును)

(తరువాత వీర కేతువు కనకతారలతోఁ బ్రవేశించును)

కన—నీ. కటకటా యెట్టియిక్కట్టులఁ గూర్చితే
పసిపాపలకుఁబాల పండ్లనాడె

తార—అయ్యయో కరుణ రాదయ్యేనే నీమదిఁ
జిలుతకూనలకిట్టి చెడుగుసల్పు

కన—అక్కటా మాకిందు దిక్కెవ్వరగుదురో
పొడముల్ నిలిపి కాపాడువారు

తార—అహఁ యిదేటిన్యాయంబో నోరెఱుఁగని
కసుగందులనుఁజింపఁ గాఁదలంప

కన— శ్రీతజనావనుఁడను పేరుఁ జెందినావు

తార— జగములకు సౌఖ్యములఁగూర్చు జాలినావు

కన— అట్టివేల్పువు నీకు మమ్మరసిహోవ

తార— నేర్పులేదె రచా రచాణీకళత్ర.

అయ్యో యీనిర్జనారణ్యమున చూకుదిక్కెవ్వరు. వారిహారీ తు
దశట్టి యిక్కట్టు గలిగెను. (కనకునిఁజూచి)

క. కలనైన నిరపరాధుఁ

నలమటఁజెందించి యెఱుఁగ మకటా మనకి

కలుషాశ్శుఁడైన దుష్టుని

వలనన్ దుర్మరణమంద వ్రాసెనుగదరా.

కన—నీ. జనకుఁడురక్షింపఁ జాలునంచనియన్న

నతఁడు రంభాశ్లేష మందినాఁడు

తార— జనయిత్రిమాకప్త సమితిఁబావునటన్న

నామెయు నిడుమలలో ముణింగె

కన— ధీమంతుఁ డటుడెంచి తెఱఁగుఁజూపనటన్న

స్వామిమార్గముననే జననతండు

తార— వాహినీపతిదుష్టు వారిండుననుకొన్న

నాతఁడు నాకసౌఖ్యంబుఁజెందె

కన—తే. చతురుదధివేష్టితావనీ చక్రియండు

గానరాఁడొక్కఁడేని రక్షకుఁడుమాకు

తార— చంపనో బ్రతికింపనో సరగనిపుడు

క్రూరుఁడవొ సాధువవొ నీదెభారమయ్య.

(అని వీరకేతువు పదములపైఁ బడుదురు.)

వీర:—ఓరీ! నీచులారా! మీరుపిల్లలైనను మీయుక్తిమాత్రము పెద్దది. ఇంతమాత్రమునకే యీవీరకేతువు మిమ్ములనయదలచి విడచువాఁడుగాఁడు.

తే నింద్యమేయగులేక యనింద్యమేయగు
గిల్చిషమేయగుఁగాక సుకృతమేయగును
వీరకేతుండుచిక్కిన వారివిడక
చంపుననుమాటయొకటి నిస్సంశయంబు.

కన:—(స్వగతము) ఆహా యేమివీనిపౌరుషము. రాచపాపలనియైనఁ
దలంపక తనప్రతాపంబెల్ల మాయం దేచూపుచున్నాఁడు.

తార:—అయ్యా! పసిపాపలముగదా. నీకేమివోషమునల్పితిమి. దా
యాదియగు దుష్టబుద్ధివలె నీవును మామీఁద నేలకోపించెద
వు. అయ్యో నీవును బిడ్డలఁగన్నవాఁడవేకదా. తలిదండ్రులు
లేని యీకూనలవిడచి పుణ్యముఁగట్టుకొనుము.

చ. జననుతమార్గమున్ విడచి సౌఖ్యమే శాశ్వతమంచు నెంచి మా
జనకునిఁజంపి కూర్చుండయి సజ్జనగర్హితుడైన దుష్టబు
ద్ధినిగని మమ్ముజంప వెనుదీయవ దేమియొ కూర కార్యమున్
బనివడదేటికయ్య పరిపంథులమో గణియించిచూడుమా.

వీర:—ఓరీ! నీమిట్టవేదాంతములు నాముందర సాగిరావు. ఇదేసౌఖ్య
మువలన మీశిరంబులఁ దగవేసెనను. మీ యివ్వదైవములఁ
దలచికొనుఁడు

(అని కత్తినెత్తును) (తారా కనకశేఖరులు మార్చుపోవుదు)

వీర:—ఆలోచించి బొనాను. పాపమీ చిన్నపాపలఁ జంపినలాభమే
మి. యేనాఁడేశుహత్యగావించితి నో యీనాఁడు నే నపుత్రకు

వియోగము గలిగినను మాసోదరియైనను నాకుఁ దోడుగనుం
డుఁగదాయని యీ కష్టసాగరో త్రరణమున ధైర్యము గలిగి
యుంటినే. ఆమెను గూడఁ జంపి యీ దిక్కుమాలిన నన్నేమి
చేయఁ దలంచితివి. నలువంకలఁ జూచి ఇందెక్కడను
గ్రుక్కెడు నీరుఁగూడఁ గానవచ్చుటలేదు. ముందునకు నడచి
అదిగో అక్కడ నేదియో యొక కొలనున్నట్లున్నది. అటకఱిగి
సలిలంబుఁ గొనివచ్చెదఁగాక.

[అని నిష్క్రమించును.]

తారః— మెల్లనలేచి కనకునిగానక అయ్యో దురదృష్టమా ! మా
సోదరుఁ గూడ నెడఁబాపితివా!

ఇటు నటుఁ జూచి అంతను వెదకుచు

నీ. కనకుగదామీరు గగన సంచరులార

కనకునిజాడ నెక్కడనుగూడ

అనదనే నాకుసాయముజేయఁగూడదో

జలదమా మీవంటి సాధువులకు

మారాడినంత మీమహిమఁ గోల్పడుదురా

హరిణంబులార యీ యబలతోడ

నాకష్టములఁజూడ నీకై న దయరాదె

కననియట్లుండఁ గాంచనమయివుడు;

తే. అకట యేదిక్కులేక మీయండఁ జేరి

బ్రతుక దలఁచిన మమ్మెడఁ బాపఁదగునె

గహనదేవతలార యొక్కరునుగూడఁ

దెలిసి దాచరు గదతమ్ము తెఱఁగుమీరు.

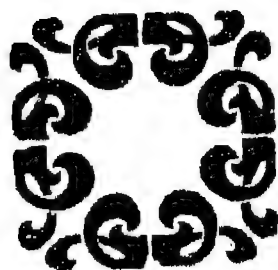
K. Srinivas Rao

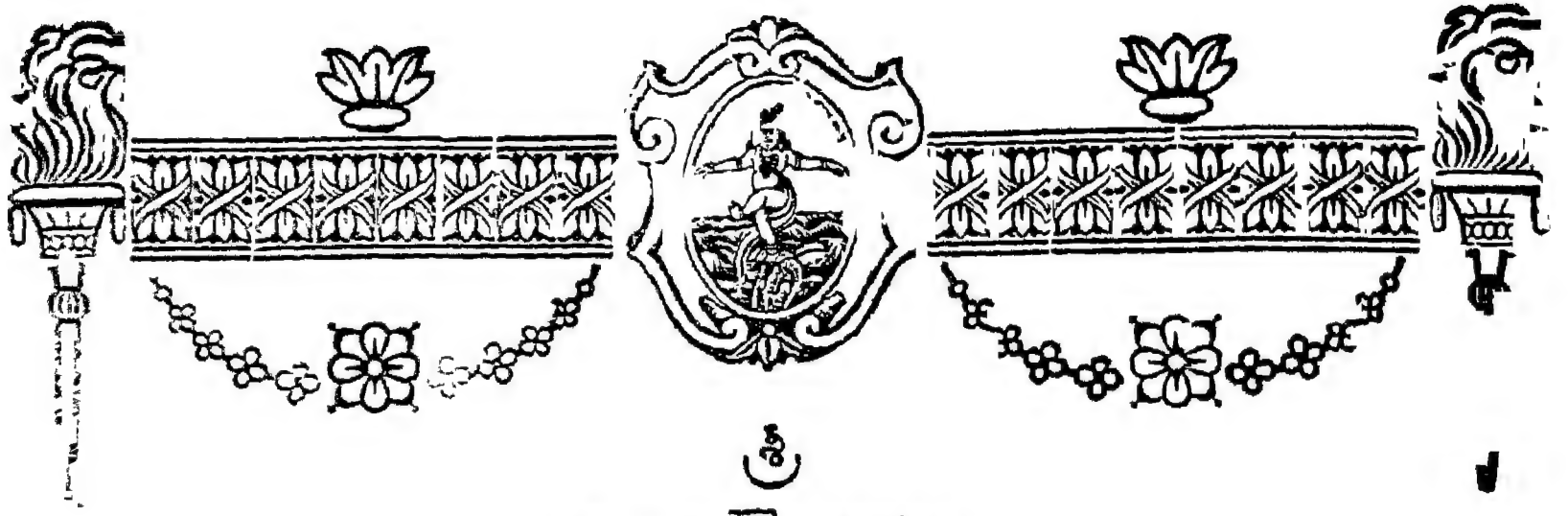
ద్వితీయాంకము.

45

అయ్యో దైవమా ! ఈ యరణ్యమం దెక్కడనని వెదుక
గలను. దాహముచే మూర్ఛపడిన న్నాకెసీరు నేనచటికైన బోయెనా?
ఇప్పటికి నేమూర్ఛపడి చాలసేపైనదే. అట్లుపోయిన కనకశేఖరునేదేని
క్రూరమృగము వాతవేసికొని యుండదు గదా. ఆహా దుర్విధి
యెంత దిక్కుమాలిన దానిగ జేసితిని. అని వెతకుచుబోవును.

ఇది ద్వితీయాంకము.

శ్రీ
మీనాక్ష్యనమః.

విషాద కనక తారీయము.

తృ తీ యాం క ము .

దండదేవుడు:— ప్రవేశించి ముందునకుజూచి

నీ. ఏదిక్కఱగాంచిన నెఱిగిర్పతరములై

క్షీతినిఁ బ్రాకెడి కొండశిలలపిండు

ఏమూలఁ గనుఁగొన్న నించుమించుగఁ బర్వ

తములమించెడి మదేభములసంచు

ఏవంకఁ బొడఁగన్నఁ బ్రోవులై చేరి యు

య్యెల లూగుచుండు కోతుల యెలుంగు

ఏచాయఁ గాంచిన హృదయభీకరములౌ

నారావము లొనర్చు క్రూరమృగము

తే. లేకడగన్నఁగానిన గాకవిచయ

కలకలంబు లెచటఁ గన్నఁ గర్కశాశ్మ

పరివృత ప్రదేశంబు లీ వనమునెట్లు

గడచిపోవును నీ నందెకాడనేను.

మఱియును —

చ. ఇనుడలచక్ర సంతతులనేలి తమంబుఁజూరించి వృద్ధుడై
తనకలుషంబువాయగ నెదన్ దలపోసి తపోభిలాషచే
జనియెజగం బరాజకముసల్పి నృపుల్ తుదమోక్షకాములై
చనుటనిజంబటంచెఱుక సల్పెడి రీతినిగంటి ధీవరా.

మంత్రీ ! ధీవరా ! ఈమహారణ్యమున గమ్యస్థానమునకు మా
ర్గంబుగాన్పించుటలేదు. అడిగి తెలసికొందుమన్నను మనుష్యమాత్రుః
దొక్కఁడును గానరాఁడు. (సమూహానముగానక వెనుకకుఁదిగిచూచి)
ఏమిదీ ధీవరా ' ధీవర ! ఓహో వేటకాండ్రు దారితప్పి విడలిపోయి
నట్లే ధీవరుఁడును దారితప్పెనా! ఔరా యెంతమోసము సంభవించెను.
సాయంకాలమగుచున్నది. మార్గమూ తెలియదు. ప్రాణము గాఁచికొను
దునన్నఁ జేత నొకకోరియైనతేను కట్టా ఈఁడు వేటకనుగవల
దని నాప్రాణేశ్వరి యెంతవేడినను వినక వచ్చినందులకుఁ దగినప్రాణ
శ్చిత్తమైనది. అబ్బా యిది సమాద్రతీరప్రదేశముకానోయి. ప్రాద్దుగ్రం
కుతటియైనను సహస్రభానుని కరసంతాపముమాత్ర ముపగలేదు.

ఉ. నాలుక ముండిపోయె జరణంబులు నివ్వలదొక్కినట్టుగా
గాలుచునుండఁ జెమ్మఁగిలె కాయమునత్వముతగ్గె తుత్పిసా
సాళియతిక్రమించెఁ దపకాహతికోర్వగ నేర్చు పెట్టులీ
వేళయొకండనేను వనవీధిజరించుచు నిభకాయంబుననే

(స్త్రీర్యమనలంబించి)

తే. సృష్టికర్తకెట్లు లిప్తమైయుండు న
ట్లవని జరుగుగాని యన్యమగునె
దైవయోగములను దెచ్చింపఁ గలవారు
మూఁడువేళలందుఁ జూడగలరే.

ఇక నావట్టణమున కెన్నాళ్ళకుఁ బోగలుగుదురో కదా.
అకటా రాజ్యలక్ష్మీ.

సీ. సత్యహరిశ్చంద్ర సాధుబాహుద్వయ
సాధాగ్రములఁ గ్రీడనల్పికాపు
నలమహారాజు నిర్మల శాసనంబున
వసియించి సుఖములఁ బడసికాపు
పాండవాగ్రజు ధర్మపరిపాలనమున
నిశ్చింతతో మదినంతసించి కాపు
బుధకుమారుని పరివ్రాణక గౌరవమున
కాశ్రమవై వృద్ధినందినాపు

గీ. ఎందరో రాజవర్యుల హీనభక్తి
సహరహమునీకు నేవల నాచరింప
నలరితివి నేటికీ మృగయాకతమున
రహిదొలంగితివే నన్ను రాజ్యలక్ష్మీ.

చ. నిరతమెవండు నీకొఱకునిశ్చలతన్ నపియంచువానిపై
యరుచినిజెందివీడిచని దారనివేకములేక లుబ్ధుడై
తిరిగెడివాడనీకుఁ దగుదిట్టరియాగడ రాజ్యలక్ష్మీయే
కరణినిజూడనిట్టి కలికాలమునంకున మంచియున్నదే.

ఆహా నీవొకచో నిశ్చలవై యుండవు గదా.

చ. సరసులపై నగోపము ముళస్కులఁగన్న నసహ్యమాకుమా
భరణులమీఁదభీతి శ్రితపాలకులం దనురాగశూన్య మె
వ్వరికడ నెన్విధంబిక నిజాన మొనర్చెదు రాజ్యలక్ష్మీ యం
దరుఁ బగవార్తలైన వసుధాతల నిల్వఁగజోటుగల్గునే.

ఏమి యీ పెట్టి నా దురదృష్టంబునకుఁ జింతిలకఁ బవిత్రయగు
రాజ్యలక్ష్మిని దూరుచున్నవాఁడ.

సీ. కామమాయించ నెక్కడకైనఁ జనరాదె

నన్నిడనాడి కొన్నాళ్ళపాటు

కోధమా నీయున్నిగూడదా వేరుచో

పరమనిభాగాగ్యుని పంచదక్క

లోభమాదోరితిగా భరింపగఁజేర్తు

నిన్ను నన్నెడఁబాసి నలువలేవు

మోహమా యింతేనియాహలేదయ్యె

నీయభివృద్ధి మాగఁజు నరసికొనఁగ

గీ. మదమపదపడినీకు నమ్మదము గలుగు

పదములెదుకంగఁ బొమ్ముమీ పదముఁ నొలఁగిన

మత్సరమనీకు నేదక్క మహినొకండు

గలుగఁజేచెట్టఁబట్టి సుఖంబు జెంద

ఓ శత్రువులార ! మీ ఫలంబులేని యాశ్రయంబు వలన నేమి
సుఖము మృగయాభిరతిచే నేనుమోసమొందినట్లు నాయందలి యను
రాగముచే మీరును మోసము జెందనేల (తలయెత్తి యాకసమువంక
జూచి) ఏమి యీ యనాత్మజ్ఞత నన్ను కొఠించు నీయరివట్కంబున
కువదేశము జేయుచుంటినేల వీనిని జయింప సామాన్యులకువల
నుపడదే.

సీ. కామంబుచేత శంకరునంతటి మహా

త్ముడ ధాఁగమందున నతివఁజేర్చె

కోధంబుకతన శ్రీనాథునంతటివాఁడు

తనకీయవచ్చు భూధవునడంచె

లోభంబుకలిమిమై లోకేశునంతటి

వాఁడు సృష్టిని బహుపాతమునా

మోహంబునకుఁజిక్కి పురుహూతునంతపాఁడల

తపోధనుభార్య నంటుకొనియె.

గీ. మదమునన్ గురుకులమెల్ల మంటగలసె

మత్సరంబున నహుషుండు మహినిజెడియె

కాన నెవ్వారికై నగాని దుష్ట

శత్రువర్గంబు గెలువంగ శక్యమగునె.

లోకంబునెల్ల వ్యాపించి తమ కెమరులేక సంచరించునట్టి
యరివగఁజంబు గెలువ నేనెంతవాఁడ ముందునకు నడచి ఆహ విధినె
ఁబొంగఁ దరముకాదు గదా.

ఉ. ఒక్కనిమేడపై నిలుపు నొక్కనిభూమికి నేతఁజేయువే
రొక్కనిగౌరవించు మఱియొక్కవిగూటికి లేనివానిఁగాఁ
బెక్కువిధంబులకొనలుపుఁ బెప్పెయెంచు జగంబుదూరగా
నక్కట సృష్టికర్తకిటుల హామెయిడగునరు నవ్వరే.

అందునకు

గీ. తమకు ధర్మబెజ్జముమని తలఁచియెట్టి

కష్టములుగల్గిన నహించికాలమునకు

గట్టుబడియుండువారి పైకరుణలేక

సంచరించెడుగద పద్మసంభవుండు.

తండ్రినుద్దేశించి

తే. ఎల్లవిధముల నాయభివృద్ధి కొఱకె

పాటుఁబడునట్టి నీదురవస్థఁడలఁచి

నవ్వుజెల్లను భరియింపనలవిగాని

కష్టమెదనీదు సుఖనకుఁ గలుగుఁ దండ్రీ.

చ. ననునిముసంబయేని విడనాడక నాహృదయంబెఱున్కిగా
నొనరిచికూర్చితోడ నిఖిలోపకృతుల్బచరించునట్టి నా
వనితవిచారమున్ దలఁపవారని దుఃఖముగల్గుచుండు నే
మనివచియింతు నన్బతిగనందుటకా చెలి పాపమెట్టిదో.

చ. నిరతము బ్రాణపంచకము నీపయిబెట్టి ననుస్త మీవెయం
చరసిచరించు నీపితరులక్కట నీకవరాధ మేమి చే
సిరో యిసుమంతయుఁ జెలియఁ జెప్పకపోయితి త్వద్వియోగమే
కరణి నహింతుమయ్య కొడుకా విధినేమని దూరనేతుకామో.

మఱియును. —

7/43

చ. కొడుకు ననుధుకఁడై తమకుఁ గోరినదానినయెల్లఁ దెచ్చి పె
ట్టెడు గదయంచుఁ బేర్చిమెయిలెంకిని వీడకయుంటి మిప్పుడి
ట్టిడుమలఁ దెచ్చిపెట్టి విధియేక్రియ దీని భరింపనేతుకా మో
పడఁతియె వాఁడు దిక్కగు న పత్యవియోగముఁ జక్కద్రోయగ

అని చింతించు నా తలిదండ్రులఁజూచు నదృష్ట మీదీనునకుఁ
గల్గునో లేదో కదా.

తే. కష్టనిష్ఠురములకోర్చి కాయమెల్ల
జీణకమైననుగాని నీ నేమమునకె
పాటుఁబడితిగదా యిట్టిపాటుఁగూర్చి
కొనఁద్రోసితి ధన్యమా కానలేక.

(ముందునకుఁజూచి) ఏమది నీలనీరద ప్రభాసన్నిభమైయుగాంత
నమయ ప్రకటితమేఘ గంభీర నిఘోకావమల్లు నిక్కులు బ్రద్దలగు

నట్టికచుచున్నది. ఏదియేని ఘాతుకమృగము కాదుగదా (అలోచించి)
కాదు కాదు. అది సముద్రముగానున్నది. అటు కటిగి యా
నహాత్ముని దర్శన లాభంబు జెందెదగాక. పిమ్మట యెట్లునను
మంటియె (అనిసిమ్మ, మించును.)

(రద్రీజేవుడు ప్రవేశించి) సముద్రును ద్రోశించి)

రద్రీ:—

నీ ఆదివిష్ణునకుఁ గత్యాదాన మొనరించి

వంశద్వయంబు బావనముజేసె

నాకొన్న జేవతా నీకంబునకు నమ్మ

తంబు నొసంగి సంతసముగూర్చె

శరణుమాత్ర గత్యాయ నీ సోదరు

నభయంబునిచ్చి భయంబుఁబాపె

దాతాయణీభ ర్త కక్షయండగుఁ జందు

నిడిసంతతంబలం కృతునిజేసె,

గీ. నే మహా మహాఁడతని నదీశ్వరుని ప

విత్రమగు దర్శనమునఁ గిల్చివమువాసి

నాకకాంతి పరీరంభణంబుఁ జెంది

యధిక సుఖమొందడే యెవ్వఁడైన గాని

ఆహా పూర్వజన్మమున నెట్టిసుక్రతముజేసిననోకదా యీయదో
నాధుని దళికాంచు భాగ్యంబు గలుగుట చంద్రమండలము నందుకొన
నోయన నూర్ధ్వకాగాములై యొకదానివెంట నొకటి విలంబములేక
యెరిపడు నీయుత్తుంగ తరంగ మాలికలఁ గాంచిన వాని యభిప్రాయ
విశేషంబు నుడువ శక్యమా అవిగో కొంతదప్పున నీ రత్నా కరేంద్రు
నియభంగురమైన సాంగత్యముఁ గోరి నే నే నని రభసంబున భాగీర

ధ్యాది సరిద్రీత్నములు వచ్చిపడుచున్నవి. ఈనదీ సంతతికింత యుద్యో
కమెందులకో. (ఇంచుక నేపూరకుండి)

అవును. తే. కామ్యునుగు న్రవ్య మొక్కిటిగానఁ బడిన
నవనిజయలెల్ల మాకు మాకనుచు మనసు
నిలుపఁగాలేక ముందంబ సలుపుటది స్వ
భావసిద్ధంబెయగు నబ్రపడగనేల.

ఈ విరించి పోషించంబునఁ గలుగు విచిత్రంబుల వణింప
నాది కవియగు వాల్మీకికిఁ దక్క నామామ్యులకు వేర్పుజాలునా. ఉత్త
మకులీనుఁడగు కీసరిత్పతి తన దర్శనంబునకై యుద్యోగించిన నాకు
గౌరవము జేయుటకుఁ గాబోలు వివిధంబులగుఁ బుష్పసౌరభములతో
నిజశీకరములఁ గూర్చి మలయ కుమారుని బంపుచున్నవాఁడు. ఉన్న
తుల గణము లిట్టివేకనా (ముందునకు నడచిచూచి)

ఉ. పండుగ వాసరంబులఁ బ్రభాయుతులై తమ గొల్వవచ్చునా
ఖండలముఖ్యనిజకార నికాయము నిల్చెడి పట్టలేమొ యీ
రెండతటిక దనర్చెడి తదీయపదాంబుజ చిహ్నితంబులై
మెండగు స్వణా రౌప్యముల మేళనమట్టులు సైకతంబులన్

ఈ మహాత్ముని దర్శనంబు తలవని తలంపుగఁ గలిగినందులకు
నాకెంతయు సంతసమేయగుఁగాని నామంత్రీసత్తముడగు ధీవరుఁడైనను
నాకు నహాయముగనున్న నీ దినశేషము హాయిగ నీప్రాంతోద్యాన
ములఁ గడపునుఁగదా. అయినను వెతకిమాడెదఁగాక (వెడకుచు)
'సంతోషముతో' ఏమి మంత్రీప్రంగవుఁడా ఆ.

ఆ. నావ్రతముఫలించె రాజన్మసార్థక
మయ్యె నన్న సౌఖ్యచూశ్రయించె
(8)

నాకు శ్రేయమయ్యె నాతొలి పుణ్యపు
మూర్తిదాల్చెనాకు మోదమెనఁగె

(అని ధీవరుని గౌఁగిలించుకొనును.)

ధీవః—మహారాజా ! మీరా సింగంబును దఱుముకొని వాయువేగం
బునఁ బోవుచుండ మీవెనువెంట వచ్చుచు మిమ్ము గలిసి
కొనలేక మీకై తిరిగితిరిగి నీ సముద్రప్రాంతంబున నేమైన
తమ జాడ తెలియునేమోయని భగవధ్యానము జేయుచు నిట
కరుదెంచితిని. నాతన్న తుమింపుడు (అని పదములపైఁ
బడును.)

రుద్రః—మంత్రని లేవనెత్తి ధీవరా ! ఇంకు నీదోషమేమి నాతరుణీ
రత్నము వలదన్నకొలఁది వచ్చినందులకు మనకుఁ గడుం
గడువెతలు గల్గినను మహాచుభావుఁడగు నీసింధురాజు దశక
నము గలిగిన కతన నవిమెల్లను నిస్మృతములయ్యె కాని
మన సైన్యమెల్ల నేమైపోయెనో తెలియదుగదా.

ధీవః—తెలియకేమి మహారాజా ! సైన్యమునంతయుఁ బురంబున
శేగునట్లు నియమించితిరిగినా.

రుద్రః—అవును మఱచితిని.

ధీవః—దేవ ! సూర్యుండ స్తగిరి శిఖరంబు నలంకరించెను. ఈరాత్రి
కిందుశయనింది రేపటిమాగళము వెతకుచుఁ బట్టణంబున
కరుగుదము.

రుద్రః—అట్లేకానిమ్ము (ఇరువురు నందొకచో శయ్యఁ గల్పించుకొని
శయనింతురు.)

రుద్రః—లేది కూర్చుండియుండి అమాత్యా ? చూచితివా.

సీ. పతివియోగము నహింపఁగలేక వెతనొందు

బన్ధిపి సతి కేశపాశ మనఁగఁ
గువల యేశ్వరుఁడు తన్నూడ వచ్చునటంచు
యామినికై నేయు నంజనమన
తాపింఛ వృక్షసంతానావృతంబునై
గొనబారు కాటుక కొండయనఁగ
రమణీ జనజయోత్సవము గాంచఁబోయెడి
మనసిజు బండికందెనయనంగ

ఆ. ఖంజరీటకాల కంఠకంఠచ్ఛ వి
పుంజయనంగఁ బొలుపుఁగాంచి
కృష్ణనపయశోధి విష్ణునిఁగాఁజేసి
యిరులు గ్రమ్మె జగతిన్లొకడల,

ధీవః—దేవ ! అటుఁజూడుఁడు.

తే. కువలయో శాగమన మహోత్సవము చేత
గగనరమమాక్తి కోజ్జ్వల కాలకంచు
కము దొడఁగెనన జలదసంక్రాంత పుష్క
రమునఁ దారావళిదనర్చె రమ్యముగను.

రుద్రః—ఇంచుకనే పూరకుండి దక్షిణఁపుఁదెసఁ జూచి) మంత్రీ !

తే. పరిమళ చ్ఛందనాచల వసుమతీజ
కుసుమ సంతానరజము గైకొనిన కతన
మందగమనుండగుచుఁ బవనూనుఁడదియె
సరఁగ వచ్చెడు మనపథశ్రమమునడఁప.

అహః మలయానిలునకు జగత్ప్రాణుఁడను బిరుద మొసంగిన
వారెవరో యనుభవజ్ఞులే.

ధీవః—శేవ! అటుజూడుఁడు విరహిణీజనము గణోద్యమమునకై బయలుపడలు పంచశకుని శ్వేతచ్ఛత్రమో యనఁ గ్రమంబున బాదబింబమెట్లు ప్రకాశించుచున్నదో.

కుదః—అవును మేనయల్లుఁడగు కందర్పునకు సాయము జేయవలెదలుచున్నవాఁడు కాని నాకాదోషాకరునియందు గౌరవము లేదు. ఏలనందువా?

సీ అదరంబున రమ్మటంచుఁ బిల్చినయంతఁ
గృత్తివాసుని తలకెక్కినాఁడు
ఆచార్యుడై తనకన్ని విద్యలఁజెప్పు
గురునకు ద్రోహంబు గూర్చినాఁడు
సోదరుడని దయజూపుచున్నది
భగినిగేహము భంగ పరచినాఁడు
రాజేతఁడని తమ రాజ్యమొసంగిన
చక్రసంతతి వెత సల్పినాఁడు
గీ. కూర్మిఁడై యీచనఁటి నేతిబీరకాయ
యట్టులి నిలరాజ శబ్దంబు నందినాఁడు
కాకయుండిన సద్గతిఁ గాంచలేఁజొ
యితనిచే బాధపడనివా రెవరుచెప్పును.

ధీవః—అయ్యా! ఈవలమోశ్వరుండగు సీరోహిణీ పతిని వృధానిందించుట కామాతుకులకుఁ గాక మీవంటివారికిఁ దగురా? ఈచురూత్ముని మూలమనఁగ నా సకల జగంబులు సుఖంబుగ మనియుండుట.

కుదః—ఓయీ! శీతశరుడను మిథ్యాభిధానంబుఁబూని పయోముఖవిషకుంభమట్లు వారికి విశ్వాసంబు గలిగించి సంతాప

మొనరించు నీశశధగునిపై నీకభిమానమేల ? ఇతనిదోడుగ.

తే. పతుల నెడఁబాసి వెఱఁగుందు సతులనబల
అనితలంపక నేచుచు నమ్మయిల్లు
గోలఁగాఁజేసి కన గాక కొట్టుచుండు
గలువ మతియ గుమరుఁడును గలఁడునుమ్ము.

మఱియును.

చ. అలఘుఁచతిత్రుఁడై న తనయగ్రజుఁ డ స్తమయంబుజెందఁగాఁ
గలువమటగుచు లోఁదలఁపకక జెలరేగి సదావియోగిని
వధీ:-కలితమనస్కుఁడై చెనటికర్జములన్ బచరించుచుండువాఁ
డలసుఁడితండు వీనియెడ నాగ్రహమందిన నాకుఁదోషమే.

ధీవ:—(స్వగతము) ఇప్పుడీ మహారాజుగారు విరహవేళంబుక లోక
నాయకులగుఁ జంద్రమన్మథుల దూరుచున్నవారు. కావున
నెత్తిన వీరినీప్రసంగంబునుండిమరలించెదగాక (ప్ర)కాశముగా)
దేవా ! నిరూకనుష్యంబులగుఁ దమశాత్రవ నగరంబులఁ
బోలి యాయరణ్యము నిశ్శబ్దముగా నున్నయది. మాగాన
యానంబున సలసిన తామింపుక మెత్తని పూనెజ్జలవలె రాలిన
పండుటాకులపై నిదురింపుఁడు నేనును శయనించెద.

(రుద్రదేవుఁడట్లు జేయును ధీవరుఁడును బవ్వలించునూ.)

చారుమతి:—(ప్రవేశించి) ఆ పల్లెవాని దయవలన మొసలి నోటికిఁ
జిక్కినను బ్రతికిఁ దరిజేరితిని. ఇట్టిరాత్రులకున నెక్కడకని
యలుగఁగలను. మఱియు నింకెట్టి కష్టములు గలుగనున్న
వియో! ఏమీ యీ తెలివి తక్కున. గోలఁదలఁబెట్టి గోకలి
పోటునకు బడియనేల. పొరా కాలమహిమ !

చ. నిమసమయేని నన్నిడువనేరక వ్యాజములేనిప్రేమఁ బ్రా
ణమువలె నాచరించుచును నన్నజచేతులలోనఁ బెంచు నా
రమునిబాసి యివ్విధి నరణ్యముపలగుదంచు నెన్నడే
నిమాడిదలంచివానొ ధరణికి విధిప్రాతనెఱుంగవచ్చునే.

(బిడ్డలఁ దలఁచుకొని) అయ్యో బిడ్డలారా ! మీ పెట్టి నీచపు
మరణము సంభవించెను.

నీ నామద్దు చెల్లించి ననుబ్రోతురనుకొంటి

నింతలో నిటులొట నెఱుంగలేక

నామ్రోల నివసించి నాకు సౌఖ్యముగూర్తు

రనియెంచితిటులొట నరయలేక

నాచరికఁ బెత్తిగడి నాతఃకాలములం

చిలనంటె యిటులొట దలఁపలేక

నాయానజవదాటి యేయాగడమునేయ

రనియెంచి తిటులొట గనఁగలేక

గీ. అమృతమని పిల్చి నన్ను మీరహరహంబు

ముదము జూపుదురనుచు నేమురియుచుంటి

నక్కటా పదియేండ్లప్రాయమునకపుడె

మరణమా నన్నమగుట మీకెఱుంగలేక,

చిరకాలంబునకుఁ గాళికావరంబునఁ గలిగితిరని యెంతయో
ప్రేమతో మిమ్ముఁ బెంచుకొనుచుంటినే. అట్టి నాకడుపునఁ జిచ్చ
పెట్టి పోయితిరా! మేలిమిబంగారమునకన్నఁ బ్రకాశించు మీ సుందర
రూపంబుల నింకనెన్నఁడు గాంచఁగలుగుదును. మిమ్మాదుర్మార్గుకాఁడు
నతికునపుడు నన్ను గూర్చి యెంత విలపించితిరోగదా. అయ్యో బిడ్డ
లారా ! (అని యేడ్చుచు దిరుగుచుండును.)

రుద్రః—(కన్నలు దెరిచిచూచి) ఏమి యీధ్వని. యెవరో యేడ్చు చున్నట్లున్నదే మావలె గ్రహముచాలనివారెవరోకదా శాపము. కానిమ్మువిచారించెదఁగాక. (అని మెల్లనలేచిచారుమతిని గాంచి) ఈమె యెవరు. వనదేవత కాదుగదా కాకున్న మనుష్యమాత్రు లీయరణ్యమున సంపరింపఁగలరా? ఆహా ఆ చక్కదనమేనుని వణింపవలయును.

క. న్తనములకు నురముచాలదు
కనుదోయికి మొగముకొఱఁతగాఁగన్పడెడిక
ఘనమగు నీసతివేణికి
వెనుకటి భాగంబు తక్కువేయగునుజమీ.

ఏమి యీతెరివ చక్కదనము. క్షణమాత్రమున నామనంబు తాఁగికొనినదే. ఇట్టి కాంతారత్నమున కీయరణ్యవాసము గలుగుటకుఁ గారణమెద్దియో అడిగి తెలిసికొనెదఁగాక. (నమిసింది)

ఉ. ఎవ్వరిదానవీపు నళినేక్షణ నీకులమెద్ది దేనికై
యివ్వనిఁజేరితీ వెతల నెవ్వఁడు గల్గఁజేసె నాకు నీ
జవ్వనముగ గనుంగొనఁగ నంతసమయ్యెడి దేవకాంతవో
ఎవ్వఁడదృష్టహీనుఁడయి యిట్టులునిన్విడరాడె జెప్పుమా.

చారు:—అయ్యా నేనొక యభాగ్యదేవతను శాపురాకృతదోషంబున మగనిని బిడ్డలను గోలుపోయి శాపునకు దూరమై కష్టములకుఁ దోడికోడలనయి దిక్కులేక తిరుగుచుంటిని.

రుద్రః—(స్వగతము) ఈకలికి వృత్తాంతము జూడ దిక్కులేనిదిగఁ దోచుచున్నది. కాన నీ కాంత నావెంటవచ్చునేమో తెలిసికొనెదను. (ప్రకాశముగా) తగుణీ! నేనొక రాకుమారుఁడ నామంత్రియు నేనును మృగయాకుతూహలంబున నడుదెంచి

ప్రాద్దుగుక్కింక కతన నిందు విశ్రాంతిమించితిమి. విట్టి యరణ్య
ముల వెతలఁ గుడువ నేటికి. నన్ను జెట్టవట్టి పట్టమహిషివగు
దవు నా వెంట రమ్ము. మనుష్యులకోకంబునఁ బుట్టిన ప్రతివా
డికిని సౌఖ్యమనునది ప్రధానకామ్యముగదా.

దాసుమణి:—(న్యగతము) ఎక్కడఁ జూచినను సత్రావ్యంబులకు నీ
దుర్వాక్యంబులె వినఁబడుచున్నవి. ఎంతకాలమని యీదరిలేని
కోకసాగరంబు నీడగలుగుదును! ఛీ యీ యాదుపుట్టుక
కన్న వ్యధకామగు జన్మ పేటొకటి లేదుగదా.

చ. చక్కఁదనంబె యున్న రథసంబునఁ బట్టి భుజంగులెల్లకున్
బెక్కువిధంబులఁ జెట్టచునుండ్రు కురూపయైనచో
నక్కట భర్తయొల్లకయహాశశముల్ వినుగొందుచుండు నిం
జ్జడిసౌఖ్యమేటి బ్రతుకెక్కడి వై భవమాదు వారికిన్.

(ప్రకాశముగా) అయ్యా ! మీవంటి మహారాజులకుఁ బర
కాంతలఁ గోరఁదగునా! దుష్టశిక్షయు శిష్టశిక్షయు జేయఁదగిన మీ
రిట్టి కార్యములకుఁ దలకొన్నచో లోకంబు నిలువఁగలదా. జగంబు
నకుఁ దండ్రులగు మీకు బిడ్డకుగదా. అట్టినయ్యుగోరిన పాపంబుగాదే

రుద్ర:—కాంతా ! నామనోధనంబు దొంగిలించిన నిన్ను గలిసిన
దోషంబు గలుగునా. అట్లు తలపోయకుము. వ్యధకామగు
నీసోయగము నెందులకుఁ బాడుచేసెదవు. నాపాణిగ్రహణంబు
సల్పితివేని నీకు స్వర్గమున కన్న నెక్కుడు సుఖముఁగూర్తును.
నిన్ను గాంచినప్పటినుండియు మదనుఁడదనని పదనగు
దూపులచే నాయెదనొప్పించుచున్నవాఁడు. నీవాలసించితివేని
నాపాణింబులు నిలువవు పాణిరక్షణమునకన్న ముఖ్యమగు
కార్యంబొందుగలదా. (అని పట్టుకొనఁబోవును.)

చారు:—ఓరీ! దుర్మార్గుడా నన్ను ముట్టరాకుము. రాజ్యమదముచే
గన్నుగానక చెడిపోవలంపకుము. (కాళికాదేవి నుద్దేశించి)
ఓ భగవతీ జగజ్జననీ! కలలోననై నను నీధ్యానము విడవనేని
నేను సాధ్యిసని నీకు నమ్మకముండునేని యీదురాచారుని
నంహరించి నీదాసిని రక్షింపుము (కుద్రదేవుడొక బాణము
దగిలి నేలఁగూలును చారుమతిఆశ్చర్యమునఁ జూచుచుండును)

భీమదాసు:—(ప్రవేశించి) అమ్మా! సాధ్వీమణీ! దిక్కులేకయీకానన
మున నొంటి దిరుగనేమిటి! నీవుజూడ కష్టముల కోర్పుదానవు
గావు నేను కాళికాదేవికి భక్తుడగాన నీకుఁ బుత్రువంటివాడ
నగుదును నాకుసంతానములేదు చిడ్డలట్లు నిన్ను బెంచెద మా
యింటికిరమ్ము.

చారు:—తండ్రీ! నీవుచెప్పు మాటలలో యదార్థ మెంతయో నాకు
నమ్మకము గలుగలేదు. నన్ను కష్టపెట్టినను సుఖపెట్టినను శా
స్త్రదూష్యములుగాని కార్యములకు నియోగించనట్లు ప్రమా
ణముజేసితివేని మీయింటికి రాగలను.

చీమ:—తల్లీ! నీకనుమానమేల నాకులదై వంబగు కాళికాదేవిసాక్షిగ
శాస్త్రదూష్యములగు కార్యములకు నిన్ను నియోగించనురమ్ము.

చారు:—(ధైర్యముతో) తండ్రీ! దాగిఁదీయుము.

భీమ:—ఇటుఇటు (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

కనకశేఖరుడు:—(ప్రవేశించి) అయ్యో యీమహారణ్యమున నాసో
దరినెక్కడనని వెదుకఁగలను—ముందునకుఁ జొవుడమన్న మా
ర్గముగూడ గానవచ్చుటలేదు—అహ! వనదేవతలారా! మీరై
నను మాతారావళి జూపఁగూడదా? పరస్పరము గలిసికొని

దిట్టమధ్యాహ్న మందైనను జీకటి గలిగించు విశాలములగుఁ
దను తాళలు దట్టముగా నల్లుకొనిన గచ్చపొదలలో గుఱ్ఱున
బుసపెట్టి నిద్రించు క్రూరసత్వంబులును కుబుసంబుల విడచి
పడగలనెత్తి యాడు కాలనర్పంబులును నా ధైర్యంబునకుఁ
గొఱత గల్గించి యడుగుదీసి యడుగుఁబెట్టుటకును సాహసీంప
నీయకున్నవి. సోదరీ! నీకాపాపిష్టిదాహమేల గలుగవలయును-
కట్టా దైవమా!

ఉ. దప్పియటంచుమూర్ఛవడి దల్లడమందుచు నున్నఁగాంచలే
కిప్పుడెనీరుగై కొని యహీనగర్జి జనుదెంతు నంచునే
నప్పగిదిజనంగ నెవఁడైననుదువ్వుని లెంకవచ్చి మా
యవ్వునుబట్టి చంపఁడుగదా వినినంబునఁబాపచిత్తుఁడై.

నీ. జనియించి నదిమొదల్ జనయిత్రిచెంతల,
నల్లారుముద్దుగ నాడినాము
అహరహం బాకచోట నాటపాటలలోనఁ,
దెరపక కలసి వర్తించినాము
జనకుండు పరలోకమున కేగినవుడైన,
యొకరనొక్కరుబాయ కుండినాము
అమ్మనుజెఱవట్టి యతఁడుబాధింపంగఁ,
గనలారనొకటియై కాంచినాము

గీ. తుదకు వధియింపుడనుచునా దుష్టఁడనుప
భటునిశ్చపచేత నిక్కాన బ్రతుకఁదలఁచి
వచ్చితిమి నేటికెడఁబాయ వలసివచ్చె
గటకటా సోదరీయెందుఁ గాంతునిన్ను.

(ముందునకునడచిచూచి) అయ్యో ఏ మిది దేవదానవులమృతము మధించునెడ సాగరంబునఁబుట్టిన బడబానలంబుఁబోలె నరణ్యంబు నెల్లగాల్పుచుదవానలంబు నా కె కురుగ వచ్చుచున్నది. హాకాళికా ! నన్నీ మంటగోఁగలిపి బూడిద చేయఁదలఁచితివా? ఇకనాకుఁదెర వేదినన్ను రక్షించువారెవరు.

చ. జనకుని చావువింటి పెలుచక దురితాత్ముని బారిఁజిక్కి ఈ యనివిలపించు నాజనని యంగదకోర్పితిఁ దోడునీడయై యనయము నాకుదిక్కయిన యట్టిమదగ్రజఁ నోలుపోతిని తనువిఁకఁదాల్చియేమి సుకృతంబగు కార్యము నేయనేర్తునో.

(ముక్కుపై వేలిచుకొని) బౌరా వీర నేనమహారాజుగారి వంశ మింతటితో సంతరించును గాఁబోలు. విధికృతమునకు వేఱ జరుగదు గదా. యిట్టి యిక్కట్టులఁ జెంది ముండికట్టెవలె బ్రతికి నేనే రాజ్య మేలఁగలను. చీ యీ పాదుబ్రతుకుకన్నఁ జచ్చుటయేమేలు- (దవానలమునకెదురై) ఓ సర్వపాపరా ! స్వాహావల్లభా ! ఈ నిర్భాగ్యుఁడగు కనక శేఖరుని నీయందు లీనముజేసి పుణ్యము కట్టుకొనుము.

తే. సతముతావక భజరాభి రతిఁజరించు

వారలకుసౌఖ్య మొసఁగి రంభారతంబు

నొనఁగువాఁడవునీవు నన్నుచితరీతి

సరగనాకంబుఁజేర్చుమో జాతవేద!

(అని యగ్నిలోఁబడఁబోవుచు) తెఱలో.

తే. వ్యర్థముగ నేల నీతనుత్యాగమునకు

సాహసించెదు వలవదు సకలశుభము

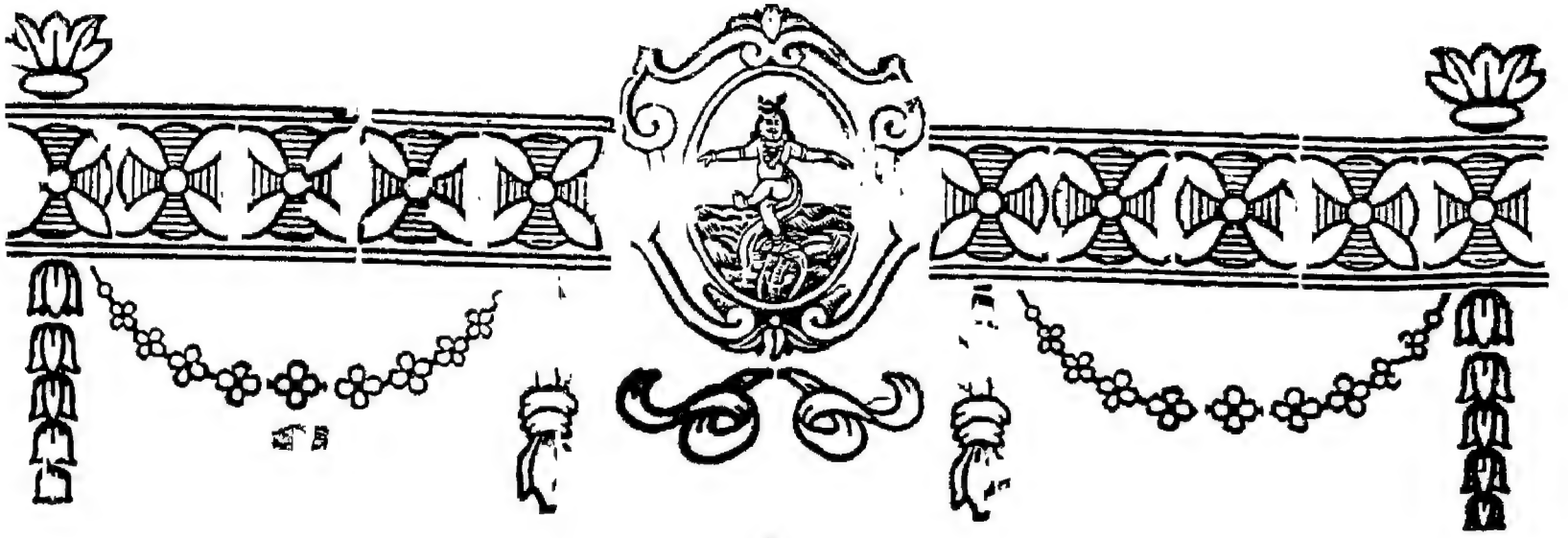
లమరు శాంతింపుమయ్య కష్టములెశాశ్న
తములుగాఁగలవే ధరా తలమునందు.

కన: — (అలకించి ఆశ్చర్యముతో) ఈపవిత్ర మూర్తియగు హవ్య
వాహనున కాహుతిగానున్న నన్నెవరా వారించువారు
(నిదానించి) ఈపలుకు లిట్టి నిజానారణ్యంబున వెలువడఁ
గారణమేమి. (ఆకనమువంకఁజూచి) భగవతియగు నశరీరవాణి
గాఁబోలు వారించుచున్నది. ఇట్టి దురంతచింతా సాగరంబునఁ
గొట్టికొనిపోవు నాకెట్టి శుభము గలుగఁగలదు. తండ్రియా
దుష్టబుద్ధివలన దేహంబువాసెను. తల్లి యా గొప్ప విపత్తున
ముణిఁగెను. భగినియా! యిక్కాన నేమృగము వాతనోపజి
మరణించి యుండనోపు రాజ్యచూ శత్రువుల పాలయ్యె ఇం
కెక్కడి సుఖము. ఎక్కడి బ్రతుకు. ఇదియంతయు వట్టిమా
టయే అయినచో భగవతివ చనంబు లనత్యమల. అయ్యో
సందిగ్ధావస్థగలిగినే ఏమిచేయుదును. చేయునదేమున్నది. అన్ని
టిని సహించి యుండుటయే ఇప్పటికీ దవానలము చల్లారినది.
నానామర్థము కొలఁది వెతకి చూచెడఁ గాక.

(అని నిష్క్రమించును)

తృతీయాంకము

సహస్రము,

శ్రీ

మీనాక్ష్యనమః.

విషాద కనక తారీయము.

చ తు ర్థాం క ము .

కనక శేఖరుడు: — (ప్రవేశించి)

చ. కనుఁగొన నేర్చువారలకుఁ గన్పడుఁ జక్కని రూపుతోడ నెం
దునఁగొఱఁగానియజ్ఞులకుఁ దోచుకొనించుకయున్ గునాత్ముఁడై
తనరియుఁదద్విహారుఁడయి తర్కమునన్ బొడగట్టు నన్వఁచా
యనఘుని నిర్మికారుని మహాత్మునినాత్మ నమస్కరించెదన్
మ. తనకాధ్యాత్మిక విద్యయే సకల తత్వజ్ఞానముగూర్చ నెం
దునకీ సౌఖ్యము లేటికీ తనువు సవ్యోజితమై యుత్తరం
బున నాశంబగుగాదె లోకమనుచున్ మోహంబుఁ జెంజాడెనే
మనుట శ్రేష్ఠుఁడుమామకీన పితయన్మత్కార్యమున్సూర్యుడు

అహ! నకలంబు నిశ్చలంబునునిర్మలంబునై కానవచ్చుచున్నది.
గర్హితము కాదనియె తలఁచెదను, సహస్ర కిరణంబులతోడ మో

భంగముగావించు కర్మసాక్షిని దివాంధము దూరిననేమి భూషించిన
 నేమి అయినను నడుమ నడుమ సంధకారముతోయెత్తుచు నీయున్నది.
 దాన నష్టములేదు. ఎవ్వడైనను మల్లెకునీ రుబోయును కాని వల్లెరుసకుఁ
 బోయఁడుగదా ఇది రాత్రీయా పగలా ఏదియునుగాదు. ఇది యొక
 మాయ. కలగాదు గదా ఇది జాగ్రదవస్థయే దుష్టబుద్ధి కతన మా
 తలిదండ్రు లంశముందుటయు వేటమూలమున రుద్రబీవుఁడడనికిఁ
 బోయి యందకారణంబుగఁ జచ్చుటయు నొక మహాకార్యోద్ధరణము
 నకే నేఁడొకదవానలంబునఁ జడఁబోవు నపుడు భగవతియగున
 శరీరవాణి వారించెనుగదా. అందుల కిప్పుడీ పౌరులచే నియమింపఁ
 బడిన యేనుఁగు నామెడలో హారము వేయుటయే ఫలము, దాన
 గదా. నాకీ పట్టణమంతయు స్వాధీనమగుటయు సంభవించినది. కాని
 నాకు మనోవ్యధ మాత్రము హెచ్చుచున్నది. ఏలనన తలిదండ్రులు
 గాన వత్తురను కోరిక యీజన్మమున ఫలించదనుట నిక్కమే. భగిని
 యైన బ్రతికియున్నదో లేదో పది దిక్కులకు భటులఁబంపి వెదకించెద.

తే. ఉచితమగుఁ బ్రతిక్రియసల్పి యొనరినట్టి

కష్టములఁదీర్చి కొనవలెఁ గాకరిత్త

వంతఁ గుండఁగ నేల శాశ్వతము లగునె

యరయ సుఖదుఃఖములె వారికైనఁ గాని.

కావున సత్వరమసోదరి నన్వేషించుటకై యత్నించెదఁగాక

(నిష్క్రమించును.)

కారః—(ప్రవేశించి) అయ్యో ! దైవమా! ఇకనాకుదిక్కెవరు కొం
 డలందును గుహలందును వనములందును వెదకితిని మా కనక
 శేఖరుఁడెందునను గానఁరాదు ఏమిచేయుదును.

మ. అకటా దాహము దాహమంచవుడు నేరారీతి మూర్ఖులైగా
నికటతోణికి నీటికై యుటగి యెంతే గవ్వమున్ జెందితో
కకు బంతంబుల నన్ను గానక యదుఃఖంబూని యేరీతి స్రు
క్కక పాణంబులతోడ నుంటివోయెటుంగన్ రాదుగా తమ్ముడా

ఉ. పుట్టిన దాదిగాఁ గలిసి పుణ్యమొ పాపమొ చేసినార మె
పుట్టుననై నఁగాని యెడఁబాఱుక యొక్కటిగా మెలంగి నా
మట్టియవస్థలన్ గుడుచు నమ్మను గాంచి సహించినేటికీ
నట్టడవిన్ బురాకృతమునన్ విడిపోయితిమయ్య సోదరా !

ధీవ:—(ప్రవేశించి) ఎవరువారు !

తార:—అయ్యా నేనొక నిర్భాగ్యురాల!

ధీవ:—నీవీ యడవి కేలవచ్చితివి నీతలిదండు లెవరు.

తార:—అయ్యా నాకథయంతయు నొక పురాణమున కన్న పెద్దది
కావున నిదానముగఁ జెప్పెద నాకుఁ గొంచెము ప్రసాదముఁ
జెట్టి సాహసముల నిలుపుము.

ధీవ:—అమ్మా నావెంటగమ్ము మాగ్రామము కొలఁది దూరము
ననే కలదు, అందునీకు శుభముచేసూరఁ గలదు.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

రామసింగు:—(ప్రవేశించి)

చ. చిలుకలు గోరువంకలును జెన్నగుఁ గోయిలలంచపిండులున్
గొలువ వియోగులన్ వెతలఁగుందెడునట్టులు జేయఁగోరియా
మలయసమీరు వెంటఁగొని మక్కువవచ్చుచు నున్నవాఁడు పూ
విలుతుఁడునేఁడునాకిటఁబ్రవేశముకూడదు కవ్వమయ్యెడున్.

కావున మరలిపోయెదఁగాక (పోబోయి) ఆ మరచితిని.

నాప్రియ తమయగురాధ నన్నుద్యానవనమున నుండుమని
కదా కోరినది పాపమా తరుణికి నాతోఁగూడ నిందలి వనంతశోభ
నీక్షింపవలయునని యెంత వేడుకగానున్నదో నేనాయబలప్రాధాన
నేలల్లదోసి వేయవలయును. నేనొక్కఁడనై నఁ గదా మదనునకు భయ
యొందవలయును క్షణములో నారాధరానేవచ్చును. ఇక సందేహ
యెందులకు.

(ఉద్యానవనమునఁ బ్రవేశించి పరిక్రమించిచూచి) చిగిరించిన
గున్నమావులును ఫలభార వినమ్రములై యున్నతులగుణము లిట్టి
వనితెల్పు నీపనసలును మృదువులై మనోహరములగు నీకడలీ తరువు
లును విశాలములగు నీకొలఁకులదరి యిసుకతినైలును నాజీవితము
నానోముపంట నాబంగరుబొమ్మ నారత్నభాండమగు నాముద్దుల
రాధను తలంపునకుఁ దెచ్చుచున్నవి. (తోవక్త వీక్షించి) క్షణ
ములో వత్తుననిగదా నాతోఁ జెప్పినది. ఇంతయాలస్యముఁ జేయుటకుఁ
గారణ మేమైయుండును. (అని చూచుచుండును.)

రాధ:—(విచారముతోఁ బ్రవేశించును)

రామ:—(చూచి) నాజీవితమా ! వచ్చితివా రమ్ము. (అని కౌగిలిం
చుకొని) నభీ యింతయాలస్యమున కేదానుఁజోర్వఁగలఁడా.

రాధ:—(పలుకకుండును.)

రామ:—(రాధముఖమెత్తి కాంతా పలుకవేమి నీకు విచారమేల.

గీ. శరదమలచంద్ర బింబంబు సరణినలరు

నీముఖంబదియేలొకో నీరజాక్షి

మంచులోనున్న పద్మంబు మాడ్కిచెన్ను

దొఱఁగియున్నది నాకిపుడెటుకపలువు.

రాధ:—(కన్నీళ్ళ విడుచుచు) నాథా ! యేమనిచెప్పుదును.

రామ:—తరుణీ ! నాయండనుండిన నీకుఁ గొఱతయేమి.

రాధ:—ప్రీతికారశూన్యముగు నావరాభవము మీకుఁ దెలిసినమట్టు
కేమిఫలము.

రామ:—ఫలములేకేమి చెప్పుము.

రాధ:—(తనలో నాలోచించుకొని) ఈపన్నుగడబన్నెనను. (ప్ర)కా
శముగా) మీతోఁగలసి యీనూతన వసంతశోభ నీక్షింపవల
యునని వేసుకపడి మిద్దుటకంపి యనుక్షణమే వచ్చుటకై
యలంకరించుకొనుచుంక మృశ్యుడేవతవలె మాయుంటనున్న
దాసి నన్ను గాంచినది.

రామ:—అదాసి చూచిననేమి. దానివలన భయము శంకింప నవస
రములేదే. అది యిట్టి విషయములలోఁ బనిగల్గించుకొనదు.
నేనెఱుఁగును

రాధ:—అయ్యో మీరు నానిని గౌరవించురేల. ఆదుష్టదాసివలన నే
యింతమాడినది.

రామ:—(కోపముతో) ఆ నిన్నేమయిన నాటంకముజేసెగా.

రాధ:—అట్లయిన బాగుగనే యుండును.

రామ:—అట్లుగాక మఱేమిచేసెను.

రాధ:—అప్పుడే యన్యగా మమునుండి వచ్చుచున్న నావతి కెదురేగి
మన రహస్యమంతయు బూసగుచ్చినట్లు చెప్పినది.

రామ:—ఏమీ యింతపని జేసినదిగా (కోపముతో) ఇప్పుడేపోయి
యాదుష్టదాసిని సంహరించి వచ్చెద. (అని పోబోవును.)

రాధ:—చేయి(బట్టుకొని) మనోహరాతీవ్రవడకుండు జరిగిన కథనల్ల
వినుండు.

రామ:—తరువాత.

రాధ:—నన్ను మ్రింగునంతటి రోషము గల్గినను లోలోన నణఁచు
కొని నన్నొక యంధకార బంధురమైన గృహములో బం
ధించిరాఁడు.

రామ:—అబ్బా నీవాదుష్టురాలివలన సంతకష్టమొందితివి.

రాధ:—నేనప్పుడందలి గవాక్షమును బగులఁగొట్టుకొని యెవ్వరికంట
బడకుండ పాణములఱచేతఁ బెట్టుకొని వచ్చితిని

రామ:—(నిచారముతో) సరే ప్రస్తుతము చేయఁదగిన కార్యమేమి?

రాధ:—మీకు దెలియదా.

రామ:—అట్లుగాదు చెప్పుము ప్రియా (అని వెన్నుజరచుచు.)

రాధ:—క్షణక్షణమునకుఁ జెప్పుచుండవలయుగా.

రామ:—నీపలుకులు నాకు స్పష్టముగాఁ దెలియుటలేదు. చెప్పుము.

రాధ:—ఆరాటి సాయంతనమునఁ జెప్పినది మఱదితిరా!

రామ:—(స్మృతినభినయించి) జ్ఞప్తికి రాలేదు.

రాధ:—(చెవిలో నేదియో చెప్పును.)

రామ:—తప్పక చేయవలసినదే.

రాధ:—నాకుఁజేసిన పరాభవమున కదియే ప్రతీకారము.

రామ:—అయిన నీవఱిగి నాకై వేదియుండుము.

రాధ:—(నిష్క్రమించుచు.)

రామ:—(తనలో) అయ్యో యీతడు యెట్టికార్యము నామీఁదఁ
జెట్టినది. పాపముకల్గె భైరవుడనైతినే. ఇదివఱకన్నియో

సార్లు నాకేపనిబెట్ట వారించితినిగాని నేటికి తప్పక చేయవలసి వచ్చెను.

చ. తనకుఁ బరోపకారమె సతంబొక కజాముగాఁగఁ జేయుచున్
దనరెడివాఁడు దుష్టులు వృధాతను దూరినఁగాని వల్కలన్
జనియెడి శాంతమూర్తి పరుషంబులఁ బల్కుటెఱుంగనట్టివాఁ
డనఘుఁడు భీమ దాసెటుల నాతనిఁ జంపఁగ నేర్తు రాధకై
ఆహా ఈదృశ్య ప్రపంచమునందు.

చ. కలుషమెయోనుగాక • జనకంటకమయ్యెడుగాక దల్లిదం
ద్రులు తలవంపునకా • దన పరోక్షమునందెచరింతుగాక ని
చ్చలు తమ భర్త నేలియును • జంపుటకున్వెను దీయరాత్మలో
వలచిభుజంగులకా గలసివర్తిలు • కాంతలు పెక్కుభంగులకా.

ఎట్లయిన నేను తప్పక జేయవలసివచ్చునప్పుడియనధాక విచారము లెందుకు. ఇది లోకవిరుద్ధముగాదుగదా.

చ. కులమునకప్రతిష్ఠయొనఁగూడిన • గాని తదీయబాంధవుల్
చులకనజేసియూతనిని • జూచినఁగానినృపాలుఁడాత్మలో
నలఁగినఁగానిమారుని సితాంబక • పాలికి జక్కిసుక్కితాఁ
గలసినపూవుబోడియెడ • గౌరవముండకపోదెఱానికికా.

కావున నవశ్యము రాధకై నా నియోగమును నరవేర్చవలసినదే
(అని నిష్క్రమించును)

4 వ రంగము. అంతభావనసమీపము.

భీమదాసు:—(ప్రవేశించి) పాపమా సాధ్విమణి మాయంట బ్రవేశించి
నదియొదలు నాయందు బిత్తభావమున నాయానజవనాటక
ప్రవర్తించుచున్నది. నేనును నామాయందు విశేషముగ దయ

గలిగియున్నాను. కాని నాభార్యమాత్రమీదాసి మన
యింట నెడకు, గజవకామగదా, రాజడితగ్గినప్పుడితరు
లభరించుట కష్టతరమని నాకప్పుడప్పుడు బోధించుటయగాక
నాదీనురాలియెడఁ గనరుకొనుచున్నట్లుగూడఁ దెలియుచున్నది.

తనబిడ్డనెత్తి పెంచుచుఁ దన కన్నివిధములఁ బనిపాటలందు
సాయమగు నామెను వెడఁగొట్టుమానుటకునుఁ గోపించుటకును గొప్ప
కారణ మేదియో యండవలయును. ఇది నాకుమాత్రము దెలియుట
లేదు. ఏది యెట్లున్నను నాప్రాణముండువఱకు నీకేవిధమైన యప
చారము జేయక రక్షించెదనని గదా యామె నరణ్యమునుండి తెచ్చి
తిని. అట్టి దిక్కుతేనిదానిని జంచల బుద్ధిగల రాథకై విడచుట
ధర్మమా. సాటివారు నగరా, మాతాత తండ్రులనాటినుండి వచ్చు
చున్న కీర్తికిఁ గళంకము గలుగదా.

చ. తనధనమెల్ల గోల్చడిన దారసుతాదు లసహ్య మొందినక
దనువు గృశించినన్ హేతులుతప్పని దూరినరాజు కోపగిం
చినను మఱేమియైన తనుజేరి యనాధులమంచు వేడువా
రిని యభయం బొసంగియు ధరిత్రి వృధా విడనాడుటొప్పునే.

అందువలన నాతపస్వినిని విడక మునువటికన్న దయతో
మాతృభావమున రక్షించెదను. (కొంచె మూరకొని) నేఁడేలనో
విశేషము రాత్రి కాకపూర్వమే కనులు గుచ్చుకొని పోవుచున్నవి.
కావున సంతర్భవనమున కటిగి శయనించెదను. (అనినిష్క్రమించును.)

5 వ రంగము న్యాయస్థానము.

(అంకట కనక శేఖరుఁడు, మతిమంతుఁడు, శోధనకుఁడు, ప్రాశ్నికుఁడు,
దాసి రాధ నేవకుఁడు యాకూబు ప్రవేశింతును.)

కనక:—అమాత్యా ! అలస్యమేల నేరమును విచారించుటకుఁ బ్రయత్నింతము

మతి:—చిత్తము మహారాజుగారియాజ్ఞ (అని పోల్చికుని జూచును)

పోల్చి:—(రాధనుజూచి) అమ్మా నీవీ బోనులోని కెక్కి నేనడుగు ప్రశ్నములకు యధాధికములగు నుత్తర మొనఁగుము.

రాధ:—అయ్యో దైవమా ! కలనేనియు బరపురుషులతో మాటాడి యెఱుఁగ నే అట్టి నాకీదాసిమూలమున పతివియోగము గల్గుట గాక మహారాజుగారి యెదురే లజ్జవిడచి మాట్లాడవలసి వచ్చెనుగదా. (అనియేడ్చును)

ప్రాశ్ని:—ఏడ్చిన లాభమేమి నేనడిగినదానికెల్ల సదుత్తర మొనఁగ వలసినదే.

రాధ:—(బోనులోని కెక్కును.)

ప్రాశ్ని:—దేవునియెదుట బ్రమాణముజేసి నిజము చెప్పుదును అబద్ధము చెప్పను.

రాధ:—(ఏడ్చుచు) నాయనా ! ఎల్లప్పుడును నాకు రెండవప్రాణమైనా మేలుగోరు భర్తను గోల్పోయి వృత్తేడు దుఃఖములోనుండియు నిజము చెప్పక అబద్ధమే చెప్పుదునా అబద్ధమాడి యింక నేనుఖమును జెందఁబోదును తండ్రీ!

ప్రాశ్ని:—నేజెప్పినట్లు కంఠమెత్తి చెప్పుము.

రాధ:—దేవుని యెదుట బ్రమాణముజేసి నిజము చెప్పుదును. అబద్ధము చెప్పను.

ప్రాశ్ని:—మీకులమేది?

రాధ:—జట్టికులము.

ప్రాశ్ని:—నీపేరు.

రాధ:—రాధాబాయి.

ప్రాశ్ని:—నీభర్త పేరేమి!

రాధ:—(స్వగతము) అయ్యో నా పెండ్లివాడు కూడా అత్తా ఆడుబిడ్డలు తోడికోడండ్రు ఎంతో అచ్చట ముచ్చటగా ఆయన పేరడిగితే చెప్పటానికి స్వైరంబే యిప్పుడింతమందిలో సిగ్గువిడచి యెట్లా చెప్పేది. (అనియూరకుండును.)

ప్రాశ్ని:—చెప్పవలసినదే మానముఁ బూనిన సాగదు.

రాధ:—(మెల్లగా భీమదాసుగారు

ప్రాశ్ని:—వయస్సు.

రాధ:—అయ్యోతండీ, యెన్నోయేండ్లు వచ్చిందాకానా చిన్నతనం తోనే నాకాపురం చిచ్చుబెట్టిపోయినారు.

ప్రాశ్ని:—నీభర్త వయస్సుగాదు. నీవయస్సు.

రాధ:—నాకుమట్టుకేండ్లక్కడివి నాయనా. పోయిన బందరుప్పెనకు యిరువైయారో మీదరెండో అని మావారు చెప్పుచుండే వారు. యిప్పటికి దాసిమూలాన నీరాత రాసిందిగాని.

ప్రాశ్ని:—మీకు జీవనమేమి.

రాధ:—ఇప్పటివఱకు వారే తెక్కల కష్టముమీఁద యింతో యంతో తెస్తుంటే బరుగుచున్నది. ఇంకమీఁద నాబ్రతుల్లు తెల్లజారునో తెలియదు.

కనక:—(హా! యును)

ప్రాశ్ని:—(దాసిని జూచి) ఈమె కులగోత్రములు నీకేమైనఁ బెలియునా.

రాధ:—తెలియవు.

ప్రాశ్ని:—నీవడుగలేదా. అడిగినను దాసి చెప్పలేదా.

రాధ:—ఎప్పుడైన నడిగినచో దుఃఖించుచుండెడిది. అందులకు నూ
వారు నన్ను నివారించుచుండువారు.

ప్రాశ్ని:—ఈమె మీయింటి కెట్లుచేరినది.

రాధ:—ఒకనాఁడు నాభర్త వేటకై పోయి యడవిలో టిక్కులేక
పడియుండ జాలిచేత మాయింటఁ బనియైనఁ జేయుచుండునని
తలఁచి తీసుకవచ్చినాఁడు.

ప్రాశ్ని:—నీభర్త వేటయు జేయుటకలదా.

రాధ:—పనితీరిక గల్గినప్పుడెల్ల వేటకై పోవుచుండువాను.

ప్రాశ్ని:—ఇంకా నీ భర్త యే యే పని చేయును.

రాధ:—మావారికి వేట పనులేమి లేవు.

ప్రాశ్ని:—మీయింటియందు వేటసానుగి సంపూర్ణముగఁ గలదా.

రాధ:—ఆ సమగ్రముగ నె యున్నది.

ప్రాశ్ని:—కత్తులు కతార్లుకూడా కలవా?

రాధ:—వానితో మావారి కవసరములేదు.

ప్రాశ్ని:—ఈదాసి మీరుచెప్పిన పనిపాటలు బాగుగఁ జేయుచుండునా?

రాధ:—వచ్చిన కొన్నిరోజుల వఱకుఁ జేయుచును యుండెడిది.

ప్రాశ్ని:—కొన్నిరోజులనఁగా నెన్నిరోజులు.

రాధ:—మాయింట జేరిన నెలరోజుల వఱకు.

ప్రాశ్ని:—తరువాత మీరు చెప్పినమాట వినకేమి జేయుచుండెడిది ?

రాధ:—ఇరుగుపొరుగువారిలోఁ బరిచయముచేసికొని ప్రొద్దుగడువు
చుండెడిది.

ప్రాశ్ని:—ఈదాసియందు నీభర్తదయతోనుండునా యధోదితమా?

రాధ:—వారిమాట విన్నంతవఱకు దయగానే యున్నారు. తరువాత మాత్రము చూచి చూడనట్లుండెడివారు.

ప్రాశ్ని:—ఎప్పుడైన కోపముచేసియుండునా యీమేను నీభర్త.

రాధ:—ఒకటి రెండుసార్లు పొరుగిండ్లకుఁ బోవలదని చీవాట్లు పెట్టిరి గాని దాసి వినలేదు.

కన:—(వ్రాయును.)

ప్రాశ్ని:—ఈదాసికి నీభర్త యెడలఁగాని నీయెడలఁగాని యేవిధమైన గాని కోపమున్నట్లు నీకుఁ దెలియురా?

రాధ:—కొన్ని దినములనుండి భర్తనుగాని నన్నుగాని జూచినపు డెల్ల పెడముగముబెట్టి లోలోన నేదియో గొణగికొను చుండెడిది.

ప్రాశ్ని:—అందులకు గాఢమేమియో నీవు చెప్పఁగలవా?

రాధ:—ఏలచెప్పలేను. ఇరుగు పొరుగుననున్న మావిరోధులదుబోధలే దాసికోపమునకుఁ గారణము.

ప్రాశ్ని:—ఈవిషయమై నీవుగాని నీభర్తగాని జోక్యము గలిగించు కొంటిరా?

రాధ:—భర్త నిన్నటి యుదయమున నీదాసిని మాయింటనుండ వలదని చెప్పిరి.

ప్రాశ్ని:—దానికి దాసి యేమిచెప్పినది?

రాధ:—మాట్లాడలేదు.

ప్రాశ్ని:—దాచిన రాత్రి నీవింట నుంటివా?

రాధ:—ఇంటిలోనే యుంటిని.

ప్రాశ్ని:—ఈదాసి కూడయున్నదిగదా.

రాధ:—లేదు.

ప్రాశ్ని:—లేకక్కడికి పోయినది.

రాధ:—తెలియదు.

ప్రాశ్ని:—ఈదాసి రాత్రి తలఁగూడా నక్కడికైనఁ బోవుటకలదా.

రాధ:—ఒకరాత్రియు నొకపగలనియులేను. ఆమెయిష్టము వచ్చినట్లు సంచరించుచుండును.

ప్రాశ్ని:—నేరము జరిగినరాత్రి మీయింట నెవరెవరుండిరి.

రాధ:—నాభర్తయు నేనును నాచంటిబిడ్డయు నీదాసియునుంటిమి.

ప్రాశ్ని:—వేతెవ్వరును లేరా.

రాధ:—లేదు.

ప్రాశ్ని:—ఈదాసి నీమగనిఁ జంపినప్పుడు నీవుదగ్గఱనున్నావా.

రాధ:—నాయనా నేనక్కడనున్న నాభర్తను జంపుచుండ నూర కుందునా.

ప్రాశ్ని:—అయినచో నీదాసియే చంపినదని నీపెట్లు చెప్పఁగలవు.

రాధ:—నేనా రాత్రి యిండు మించుగాఁ బదునొకండు గంటలకు నప్పుడు పాఠశాలలో సామాను సదికలకునింతము గదా యని గభకగృహములోనికిఁ బోవుచుండనీదాసి నాభర్త పడు కొనియున్న యంతభాకగము నుండి వచ్చుచు నాకెదురై నది. అప్పుడు నేనీ దాసినిఁజూచి యేమే ఎన్నఁడును లేనిదీ యర్ధ రాత్రమున నొంటరిగ నీ లోపలి కేలవచ్చితివి నిన్నవ్వరు పిలచిరని యడుగుచు నంతభావనములోనికేగి చూచువఱకు అయ్యో జీవితేశ్వరా నన్నరాధను జేసిపోయితివా. హా నాకు దిక్కెవరు (అనియేడ్చును.)

ప్రాశ్ని: —దుఃఖంపకుము జరిగిన దానికెవరేమి చేయుదురు.

రాధ: —నాభర్త తలతెగి రక్తము ప్రవహించుచున్నది.

ప్రాశ్ని: —అయింటి యందప్పుడు మఱెవ్వరు లేరా.

రాధ: —(కన్నీళ్ళవిడచుచు) లేరు.

ప్రాశ్ని: —తరువాత నీవేమి చేసితివి.

రాధ: —నేను రొమ్ముబాడుకొనుచు వీధిలోనికిఁ బోయితిని.

ప్రాశ్ని: —అప్పుడు దాసి యేమిచేయుచున్నది.

రాధ: —తన చేతుల కంటిన రక్తము గడిగికొని వీధిలోనికివచ్చి
దొంగయెడ్చు యేడువసాగినది.

ప్రాశ్ని: —వీధిలో నెవ్వరైన నుండిరా యప్పుడు.

రాధ: —(యాకూబునుజూపి) ఈసాహేబుగారు మాత్రముండిరి.

తర్వాత నిరుగు పొరుగువారు గుమిగూడిరి.

ప్రాశ్ని: —ఇకనీవు బోనునుండి దిగుము.

రాధ: —అయ్యా ! దిక్కులేనిదానను రక్షింపుడు. (అని యెడ్చుచు,
బోనుదిగును)

కనక: —(ప్రాశ్నికునిజూచి) ఇక యాకూబు సాహేబును విచారించుడు.

ప్రాశ్ని: —యాకూబ్ నీవు బోనులోనికికి నేనడుగు మాటలకుఁ బెరిసి
నంతవఱకు నిజము జెప్పుము.

యాకూబ్: —(అందఱికి సలాముజేసి) బోనులోనికికొనును.

ప్రాశ్ని: —దేవునియెదుట ప్రమాణము జేసి నిజము చెప్పుతాను.

యాకూబ్: —దేవునీయెదుట ప్రమాణమునేనీ నిజముచెప్పుతాను.

ప్రాశ్ని: —అబద్ధము చెప్పను.

యాకూబ్:—అబద్ధం సెప్పనూ.

ప్రాశ్ని:—నీ దేకులం.

యాకూబ్:—చూడీలులం మునల్పాన్తులం.

ప్రాశ్ని:—నీ పేరేమి

యాకూబ్:—నాకీపేరూ సయ్యద్ యాకూబ్ సాహెబ్.

ప్రాశ్ని:—నీకు జీవన మేమి.

యాకూబ్:—మేమూ వాలీన్ ఉద్యోగంవళ్ళ జీవనంసేస్తే.

ప్రాశ్ని:—నీకీరాధాబాయి తెలియునా.

యాకూబ్:—దెల్పునూ.

ప్రాశ్ని:—ఎట్లు దెలియును.

యాకూబ్:—బీమదాసుగార్హీ భార్యాభూమండీ.

ప్రాశ్ని:—నీకీనేరము విషయమై యేమి తెలియును. ఎట్లు దెలియును.

ఎప్పుడు జరిగినదని తెలియును.

యాకూబ్:—మహారాజ్ మేమీకల్ గారాబజెతక్ ఖానాసేసీ మేమ్ మే
ఘస్తీ బయల్ దేరీ ఖాంధీచాక్ ఖాడ్కి వచ్చేతల్కి (దాసిని
జూసి యాజారత్ రాక్షసీలాగా థాడ్ సేస్తా మాకియెదురుగా
వచ్చింది. మేమ్ సూసి ఆక్షర్యంపోయి కోటమైతుమ్ ఇంత
అద్ధరాత్ ఖాడా యెబ్బడ్కి థాడ్ సేస్తావుండావ్ నీకీసూసి
దొంగఅని మేమ్ తలుస్తామ్. ఘన్న తానాకుచెలోఅని సెప్పి
నాం. అప్పు యీ నై తాన్ దాసి దుఃఖంసెస్తూ మేమూ
దొంగకాదు. బీమదాసు ఘర్జే హుండే దాసీవారం డాక్టర్ సా
హెబ్ కా ఘర్ సెవవా తెస్తూ వుండామ్ అని చెప్పింది. అంధ్రు
మేమూనిజము తలచి వున్కు చోడిదియా. తర్వాత ఆదా
ఘంటకు బీమదాసుఘర్ ఖాడ్కిపోయి నూసెతల్కి రాధా

బాయి ధర్మాబాధా నా మగడ్ మర్గమా అని యేడ్వసా
గింది. అప్పు మేమ్ అచ్చాఫర్మాతేద్ అని సెప్పి లోఫల్కి
పోయి నూసినాం. బీమదాన్ ఖత్తితో ఫాడ్చీ సంపినట్టుగా
ఫడియండాడ్.

ప్రాశ్ని:—ఆ నేర మెవ్వరు చేసినట్లు నీవు నిశ్చయించితివి.

యాకూ:—తర్వాత పార్థివీర్థి పిల్చీ జమాబందీసేసీ ఆకేన్ యీదా
నీదిచేసినట్లు నిశ్చయించినామ్.

ప్రాశ్ని:—ఎట్లు నిశ్చయించితివి ?

యాకూ:—అంతకు మున్ను ఆదఘంటఖాడా మాకీయూదాసీ యెద
ర్ఖావధం తర్వాత బీమదాన్ ఘర్మే ఘందర్ ఘోశం కావ
టం యీదాసీ దొంగ దొంగ యేడ్పులు చెయ్యటం విషా
రించి యీకేన్ దీనినశ్వనే ఝుగీహుండునని తెల్పుకున్నామ్.

ప్రాశ్ని:—ఇంక నీకెవ్వరు సాక్షులు లేరుగా అనిరాధనడుగును.

రాధ:—ఎవరైన జూచిన నిట్టి కర్మము నాకు, బట్టు వారండ్రి.

ప్రాశ్ని:—యాకూబును జూచి నీవింక బోనులోనుండి పోవచ్చును.

యాకూ:—(సలాముజేసి) మహారాజ్ యీకేన్ దాసియే చేసింది
నిశ్చయం నిశ్చయం (అని బోనుదిగిపోవును.)

కనక:—(వ్రామును)

ప్రాశ్ని:—(దాసిని జూచి నీవీబోనులోనికెక్కిన నేనడిగిన దాని
కుత్తర మొసంగుము.

దాసి:—(తనలో దైవమా యెంతగతి గల్గించితివి అని బోనులో
కెక్కును.)

ప్రాశ్ని:—ప్రమాణముజేయిది) నీదేగామము.

దాసి:—ఇప్పటికిదియే గామము.

ప్రాశ్ని:—నీపేరేమి.

దాసి:—ఇప్పుడు దాసియని పేరు.

ప్రాశ్ని:—నీభర్త పేరు.

దాసి:—అదినన్నడుగుట యనవసరము.

ప్రాశ్ని:—నీవీగ్రామమునఁ బ్రవేశించి యెంతకాలమైనది.

దాసి:—నుమారొక సంవత్సరము కావచ్చును.

ప్రాశ్ని:—నీవీగ్రామమున బ్రవేశించి యెంతకాలమైనది.

దాసి:—నుమారొకసంవత్సరము కావచ్చును.

ప్రాశ్ని:—ఇంతకాల మిక్కడనుంటివి.

దాసి:—భీమదాసుగారి యింట.

ప్రాశ్ని:—నీవు వారింట నేమిచేయుచుందువు.

దాసి:—పాచిపనివగైరా చేయుచుండును. అప్పుడప్పుడు (రాధను

జూపి) ఈయమ్మగారి బిడ్డ నత్తుకొందును.

ప్రాశ్ని:—భీమదాసైనను రాధాభాయియైనను నిన్ను జేనికైన గోపించుట కలదా.

దాసి:—హరిహరీ . నన్ను గోపించి యెఱుఁగరు.

ప్రాశ్ని:—వారెఱుఁగద నీకుఁగోపము గలిగినదా. ఎప్పుడైన

దాసి:—కూడుగుడ్డ నిచ్చి తమ బిడ్డవలె నన్ను బోషించుచున్నవారిపై నాకుఁ గోపమేలకలుగును.

ప్రాశ్ని:—నీవెప్పుడు నింటనే యుందువా లేకెక్కడకైన బోవునుండుటయుఁ గలదా.

దాసి:—నాకొకచోటకుఁబోవుటకుఁ బనియేమి. ఎన్నఁడైనను రాధా

భాయి దేనికైనఁ బొరుగిండ్లకు బంపఁదలఁచినను చీమదాసు
గారు నివారించుచుండెడివారు.

ప్రాశ్ని:—నీవు గడచినరాత్రి యింటనే యుంటివా.

దాసి:—ఇంటనే యుంటిని

ప్రాశ్ని:—నీవు భీమదాసును చంపినమాట వాస్తవమా.

దాసి:—(భయముతో) అట్టిపాపము నేను జేయఁగలరా.

రాధ:—అయ్యా ! నాభర్త నీమయె చంపినది (అని యేడ్పును)

ప్రాశ్ని:—(రాధనునివారించి దాసినిజూచి) ఇంక నెవరుజంపిరి.

దాసి:—నాకుఁ దెలియదు. దైవమున కెఱుక.

ప్రాశ్ని:—ఇంటునున్న నీకే తెలియకున్న నెవరికి దెలియఁగలదు. అనఁ
యమున నీవింటలేవా.

దాసి:—లేకపోలేదు. నేనుఁబంచపాళిలో నిదురించుచుండ రాధా
భాయి యేడ్పు వినఁబడినది. అప్పుడు నేనులికిపడిలేచి యంత
భయవనమున కటిగి చూడ రాధాభాయియు (యాకూబును
జూపి నీసాహెబుగారును నటఁకివేయఁబడిన చీమదాసుగారిని
చూచుచుండిరి.

ప్రాశ్ని:—అప్పుడు నీవేమిచేసితివి.

దాసి:—కన్నతండ్రికన్న నెక్కువ దయతోఁ జూపించు చీమదాసు
గారి దుర్మణమునకై మఃఖించితిని.

ప్రాశ్ని:—ఇంక నీవీబోనునుండి దిగవచ్చును. (అనికూర్పుండును.)

కనక:—(శోధకునిజూచి) విమళకాక్రగేసరా ! వింటిరిగదా. ఈ
సిందితురాలి యొక్కయు రాధాభాయియొక్కయు సోదరియొ
క్కయు వాక్యములు. కాన మీశక్తికొలఁది విమళిఁగించి
నత్యము స్థాపించుఁడు.

శోధన:—(లేచి) మహారాజా ! అమాత్యశేఖరా నభ్యులారా !

కడచినరాత్రి జరిగిన నేరమును విమళింపఁగా రాధాభాయి
యొక్కయు యాకూబుయొక్కయు నూటలు పరస్పరమువిరోధ
ములుగ గాని సంబంధములేక కాని యుండకుండుటచేతను
లోకములో దేశద్రిమ్మరులకెట్టి యకార్యము జేయుటయందు
ను సందేహముగాని పాపబీతియుఁగాని గలుగకుండుట మనకం
దటకుఁ దెలిసిన విషయమగుటచేతను అట్టివారి కొకచోస్తా
వగముగ నుండుటకుఁ గాలునిలువకుండుటచేతను ఈ దాసి
దేశములెల్లఁ దిరిగితిరిగి యిక్కడ జేరినదగుటచేతను ఏపనికైన
గాని రాధాభాయి యొక్కడకైనఁ బంపదలఁచినచో భీమదాసు
గారు నివారించుచుండెడివారని దాసిచెప్పిన వాక్యమందు భీమ
దాసువలన దాసియొక్క స్నోరగతికి భంగము గలుగునని
యధికము స్ఫురించుటచేతను తన స్వేచ్ఛకు భంగము కలు
గకుండుటకై నిందితురాలే యీ నేరము నొనర్చి యుండు
నని తోచుచున్నది.

నిభాగ్యురాలగు తన కన్నవస్త్రముల నిడి రక్షించు భీమదా
సును జంపి పిదప దాసి యేమిచేయునని ప్రశ్నింతురేని యంతపట్టణ
మున సామాన్యుఁడగు భీమదాసు వలనగాక వేతాకవిధమునఁ దనకు
బ్రతుకు దెలివు గలుగదాయను ధైర్యము దాసి కేలలేకుండునను
ప్రశ్నయేనమాధానము కాఁగలదు. ఈ నేరమును జరుపుటకుగాని జరి
గించుటకుగాని యేవిధమగు సాధనమునకుగాని భీమదాసుయొక్క శత్రు
వుల సహాయముగాని కొరి పోకున్నచో ధైర్యవంతులైన పురుషుల
కైన భయంబు కలిగించు పదునొకండు గంటల రాత్రివేళ గస్తీజేయు
చున్న యాకూబునకీ దాసి నడివీధిలోఁ గానఁబడుటకుఁ గారణమేమి.

జాక్షరుగారింట నౌషధము గొనివచ్చుచుంటినని చెప్పినదనిగదా యాకూబు చెప్పినది తననెన్నఁడును నిలువెల్లనీయని భీమదానట్టిరాత్రు మున విశేషమారముననున్న వైద్యునింటి కంపెననుట యెంతసమంజసమో మీరే యూహింపుఁడు.

యాకూబుసాహెబనత్యము బల్కెనందురా. చిరకాలమునుండియు వన కెల్లటకు విశ్వాసపాత్రుడైన యీతని కీదిక్కులేనిదానిపై నిధ్యాపవాదము నాలోపింప నేమివుట్టిమునిగినది. ఈ నేరమెవరు పల్పిరనిన దైవమునకే తెలియుననిగదా దాసి చెప్పినది. తానున్న యింటనంతటి మహాఘోరము జరుగుట తనకెట్లుతెలియదు. భీమదాసు మరణావస్థయందున్నప్పు డరవకుండునా. ఎంత గాఢనిద్రయందున్నను ప్రాణభీతిచే నరచువాని యేడ్పు వినరాకుండునా. నేరము జరిగిన రాత్రి యింటిలో భీమదాసు రాధాభాయియు దాసియు దప్ప నితరులెవ్వరును లేరని యొప్పికొనిన విషయమేకదా. ఈ మువ్వరలో నేరస్థులెవరు. భీమదాసే బలవంతముగ తన శిరచ్ఛేదము గావించుకొనఁడుగదా, ఇక రాధాభాయిచేసియుండుననిగదా యనవలె. అగ్నిసాక్షిగా వినాహముజేసికొని యనుకూలుఁడై కలసి మెలసి యుండు భతక వెట్టి దుర్మాగులైన చేతులారఁజంపునా. కావున భీమదాసును దాసియే చంపినదను మాట నిశ్చయము నిధాకారిత్వము నిపుంశయము. అనింద్యము. అని కూర్చుండును.

కనః—(తనలో) ఆహా యీనిందితురాలను గాంచినప్పటి నుండియు నాకొక విధమైన సత్యముతో గూడిన యనురాగము గలుగుచున్నది. ఈమెమాతల్లిగాడుగదా. అయ్యోనాకంతటిభాగ్యమా ఆసాధ్విమణి యప్పుడే సాగరమునబడి చచ్చి యుండును. దాసిని జూచి ఏమమ్మా యీ నేరము నీవలననే జరిగినట్లు

నిశ్చయించి శిక్ష విధింపబోవుచున్నారము. నీకేమైన సాక్షులుగలరా ?

దాసి:—ఇట్టి పాపాత్మురాలికి సాక్ష్యముగూడ గలుగుగా.

కనక:—అయినచో నీ నేరమే నీవు చేసినట్టు లొప్పుకొందువా.

దాసి:—(ఊరకుండుచు విచారమున నధోముఖుడును.)

కనక:—(తాను జేసిన సిద్ధాంతమును మంత్రి కొనఁగును.)

మతి:—(తేభనుగొని) మహాజనులారా ! శ్రద్ధాభురై వినుఁడు. ఈ నేరమును గాధాభాయియు యాకూబును చెప్పిన మాటలను శోధకుఁడు చక్కగా విమర్శించి నిశ్చయించుట చేతను నిందితురాలు తన దోషవివారణమునకై యేవిధమైన సాక్ష్యమునుగాని కారణమునుగాని చూపకుండుట చేతను దాసియే చేసియుండునని తోచుచున్నది. కావునఁ దన కష్టముఖములఁ బొల్లొనుచు దనను రక్షించు భీమశానున కుపకారముచేయుట మాని శిరఃఖండనము గావించిన యీదుష్టురాలికి శాస్త్రసమ్మతముగ వధ్యస్థానమున శిరఃఖండనము గావించునట్లు మహారాజుగారు తీర్మానించిరి (అనిచదివి) నేవకా ! ఈదాసిని తలవరులకడకుఁ గొనిపోయి మహారాజుగారి శాసనము నెఱిగింపుము.

నేవకు:—(చిత్తము అని దాసితో నిష్క్రమించును.)

పేరుసెట్టి:—(రొప్పుచు పగుగునవచ్చి) మహారాజా నమస్కారము.

కనక:—పేరుసెట్టి ! ఏల నీవిట్లు బరుగెత్తి వచ్చితివి కారణమేమి.

పేరుసెట్టి:—దా-సి-కా-దు.

కనక:—ఎందులకీంత యాయాస మొందెదవు.

పేరు:— అయ్యా ! ఇదిగో (అని యొక రక్తముచేత నగము దడిసిన
చేతిగుడ్డ నీచ్చును)

కనక:—(మంత్రీకిచ్చి) అమాత్యా ! దీనిని విమళింపుము.

మతి:—(దానిని బరిశీలించి) నెట్టి దీని నేమిచేయును నదవు.

పేరు:— అయ్యా ఇది రామసింగుగారిది.

మతి:—రామసింగెవరు. ఇది నీకెట్లువచ్చినది.

పేరు:—భీమదాసుగారి దొడ్డివాకిట దొరికినది. రామసింగనఁగా
గ్రామపాలకుఁడు.

మతి:—ఇదేమీ ఆశ్చర్యముగానున్నదే. పేరునెట్టి దీని నవిస్తరము
జెప్పుము.

పేరు:—నేఁడుదయమున నేను వెలుపలకుఁ బోవుచుండనిది భీమదాసు
గారి దొడ్డివాకిట దొరికినది. దీనిని పరిశీలింపఁగా రామసింగు
అని యంటచేతను మఱియును నగము నెఱ్ఱుటిలోఁ దడసి
యంటచేతను కడచిన రాత్రి నేను పొరుగుూరునుండి వచ్చుచు
భీమదాసుగారి దొడ్డివాకిలి సమీపమున రామసింగుం
జూచి యెందులకీ రాత్రియందుంటివని యడుగ నతఁడు భయ
ముతోఁగూడిన కోపముతో నావిషయము నీకేల నేనీనాఁ
డిక్కడ గానవచ్చితినిని యెవరితోడనైనఁ జెప్పితివో నీశిర మీ
ఖడ్గమునకెఱజేతునని తన చేతనున్న భయంకరమగు గర
వాలముజూపి నన్ను బెదరించుటచేతను తమ స్వేచ్ఛకు విఘ్న
కారియగు భీమదాసుగారిని కాధరామసింగుచే జంపించియుండ
నోవుననియు మా మా వతియగు దాసినినిందించుట దోషమనియు
నేలినవారితో మనవిచేయుకొఱకు వచ్చుచుండఁ జూచి రామ

సింగు నన్నీ విచారణ సమయమున నిక్కడకు రాకుండునట్లు జేయనంది యేదో పనిగల్గినట్లు నిల్చి కదలనీయఁ దయ్యె. కొంతవఱకు పొరుగుూరున కేగవలయునని నమ్మించి యీ సాధ్వీకేయపకారము జరుగునోయను భయమునఁ బరుగెత్తి వచ్చితిని. అయ్యారక్షింపుడు పాపమాదాసినిందితురాలుగాదు.

మతి: —అవును కావచ్చును. ఈగుడ్డమీఁద నొక్కవైపున రామసింగు అని వా'యఁబడియున్నది. (అని యందలి యక్షరములఁ జూపును. అందఱు నాశ్చర్య మొందుదురు)

కన: —(కోపముతో) చీ దుర్మాగురాలా ! రాధా ! మమ్మెంత మోసము జేసితివి. నీమూలమున దిక్కులేని దాసికి శిరఃఖండనము విధించితిమి. (నేవకుని జూచి) ఓరీ నీప్రళవరులకడకీ రాధను గొనిపోయి దాసికి విధించినశిక్ష యీ రాక్షసికి మార్పఁబడినదని నాయాజ్ఞ నెఱిగింపుము ఆలస్యము చేయకుము. (నేవకుఁడు నిష్క్రమించును)

కన: —మంత్రపుంగవా చూచితివా లోకమునందెంతటి సాహసురాండ్రుగలరో.

మతి: —అవును నిజమే.

కనక: —(స్వగతము) ఆహా ! ఆమెయం దుత్తమాంగన లక్షణములు గానవచ్చుట గుఱక గౌరవ సహితముగ నొక విధమైన యనురాగముగూడ గలుగుచున్నది. కావున నామె వృత్తాంతమంతయు దెలిసికొనవలయును. (ప్రకాశముగా) మంత్రీ నేటికీ నభిచారింతము.

మతి: —చి త్రము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది చతుర్థాంకము.

శ్రీ

మీనాక్ష్యనమః

విషాద కనక తారీయము.

పంచమాంకము

కంచుకి: — (పవేశించి) నేనువుట్టి చాలకాలమైనను స్త్రీలయందంతటి సాహస వతులనుగాంచి యెఱుంగని నిరంతరము రామసింగు మెత్తియే నిత్యమని దైవోపహతయగు చారుమతి దేవిపై నిందగల్పించిన యాదుష్టురాలగు రాధయిప్పుడేమి మూటకట్టు కొనినది. విటుని వలన మగ జంపించి నందులకు ధర్మదేవత తుదకు తనపాలి మృత్యువయ్యెను గదా. అవునుకాని విధ్య క్తముగా వివాహమాడిన భర్తను జంప దోషమనియైన యెంచకుండచు గదా ఇదియు నొక మహాకారోద్ధరణమే. ఏమందువా. ఈరాధమూలమున గదా ప్రచ్ఛన్న వేషంబునఁ దన పాతివ్రత్యంబు గావాడుకొనుచున్న చారుమతిదేవి దానీ త్నంబు విడిచి కుమారుని గాంచఁగలిగినది. భీమదాసుగారే జీవించియుండిన తన యింట మహారాజుగారి తల్లి దాసిగా నుండి నందుల కింత నొచ్చుకొనునో. తనతల్లిని రక్షించినందులకు రాజుగారివలన నెంతపొగడొందునో గదా. అపాడు రాధ ధనముకొరకె యట్టి ఘోరకృత్యము జేయగలిగినది. అవో! ధనమెంత సామర్థ్యముగలది! దానిద్రవ్యము కూడ నిట్టిదియె.

మ. కులధర్మంబుల బాడుజేయు నరకక్షోణి బ్రవర్తించు మి
 త్తులలోన బరిభావమొందును మనుష్యోగంబు గాంక్షించు నె
 వ్వలనన్ శఃఖమొచ్చెంచు నివార విద్యద్వోష్టులన్ విడిచి
 పలుకలె చెడిపోవుగాదె ననుచో దాకవ్యూహ క్రూరమా!

మతియును: -- ఇందువలననే గాన నేను.

ఉ ఏలికకాగ్రహంబు జలయందునో రే: మొ యటంచు వీరినె
 వేళన దన్నియై క్తము వేళనునప్పుచు లంఘకేలివా
 శ్యాళిజరింప నానవడియందటయాజ్ఞకుఁ జేతులొగ్గి యీ
 లీలజరింపగా పలసె లెంక తనంబున బాడుపొట్టకై.

నేనిదివటకు వీరినె నుహరాజుగారి సమీపమున నుండుట
 తన చాల జీబ్బు సంతాదిచి నాటివారిలో బ్రశంస నీయుడుగ నుం
 టిని గాని దై వయోగమున జేసి కల్గిన ముష్టబుద్ధి పరిపాలనంబున దరి
 దుండైనది. అందులకే గాన జన్మస్థానమువీడి యానగరమున గనక
 శేఖర యహరాజుగారి కొలువు గొలువవలసి వచ్చినది. ఖేరా మర్కా
 గుల మైక్రియందజకు ననధికారమే

తే గుణమెటుంగగ న్నేహంబు కూర్చెనేని
 వాని కిడుమలు వాటిల్లు బహుళముగను
 బెలువమనదివ్వె గదయని పేర్చితోడ
 ముద్దుబెట్టిన లాసాలు బూదిగావె.

నేను కష్టపడి చాథకాక్యమున నక్కిటకు వచ్చుచుండగా యని
 యాజికొందిన ధనమెల్ల ముష్టబుద్ధి పరిపాలనంబున గోలుపోతిని. సం
 పదము నిర్మములా!

ఆ. నిరతి మొక్కచోట నిలచియుండు నెరవా
 సాధ్యవోలె గేస్తు సంతసింప

శరణియొక్కయైన రత్నాకరునిజేరి

పాటునదులఁబోలె పరచుఁగాని.

భీష్ముఁడః—(ప్రవేశించి) ఎవరొక్కడ.

కంచుకిః—ఎవరైన నీకేమి.

భీష్ముః—ఏమి నీ గర్వపు మాటలు నేనవరో తెలియునా.

కంచుకిః—నీవెనఁడవైన నాకేమి.

భీష్ముః—ఎవఁడీగర్హిష్ఠి వీనిస్వరముజూడ నిదివఱకెన్నఁదోవిన్నట్లున్నది.

మనకంచుకిగాడుగదా. అవునతఁడే (సరూపించి) (ప్రకాశము)

తాతా నీవా! ఇతరు లెవరోగదాయని తలఁచి మాట మిగిలి

తిని కోపింపకుము. ఎక్కడకోప్రయాణము చేయుచుంటివి.

కంచుకిః—ఓహూభీష్ముఁడా నాయనా ఎక్కడినుండి వచ్చుచుంటివి.

ఈరాజువారి మొగము జూచితినిగాని యొక తెల్లని రూక

యైనఁ రావేను.

భీష్ముః—చ. ధనము ధనంబటంచుఁ బరితాపమునొందఁగనేల ధాత్రిలో

జననము నొందునెల్లరును శాశ్వతులే యీ భంగురంబులౌ

తమపులనన్ని నీచమగుదాస్యముజేయుట కీర్తియే నృపా

లుని పచనంబులే ధనము లోకమటంచును నమ్మరాదొకో.

కంచుకిః—నీమాటలు బాగుగనే యున్నవి. ఎవఁడో విరాగివోలె

చెప్పుచున్నావు. ధనమునకు లొంగనివారెవరు.

భీష్ముః—తే. ఎవఁడు స్వచ్ఛంద వృత్తిచే నిలఁజరించుఁ

నతని జన్మంబె సాధకాక మగునుగాని

యాలు బిడ్డల కొఱకు హేయంబులైన

కార్యము లొనర్చువాఁడొక ఘనుఁడె చెప్పు

తే. ధనపితాచారు వట్టి నిన్ననయ మిట్లు
బాధపెట్టెడు నేమని పలుక నేతుక
బ్రతికియుండిన రెన్నాళ్ళు ప్రాజ్ఞులైన
వారలకు న్వేచ్ఛయొకటి గవలయుగాదె.

శంకుకి:— (స్వగతము) ఓహో యీ యవకుడు కలహములోనికి
దింపజూచుచున్నాడు. ఈ ప్రసంగము మఱిపించగాక
(ప్రకాశముగా) అబ్బాయీ యీ చాటలెప్పుడునున్నవియో
కాని విశేషములేమియో యెఱుఁగునువా ?

భీష్ము:—విశేషములేమున్నవి. ఏమదాసుగారింట నున్నదాని మహా
రాజుగారి తల్లియగుట తెలిసినవిషయమేకదా, తమకుఁ జాల
కష్టదశగల్పించినందులకుఁ గోపించి కనకశేఖరమహారాజుగారు
దుష్టబుద్ధిలో యుద్ధముచేయచున్నారని మనవీధిలో కింపదంతి
గలిగినది.

శంకు:—అదియూ భటులకల్లోలము మనము వెళ్లనవసరములేదుగదా.

భీష్ము:—అంతఃపురపాలకులకు యుద్ధముతోఁబనియేమి !

(తెఱలో) ఓరీ! కులనాశకా, దుర్మదాంధా, చతుర్దశభువన
ప్రధిత రాజవంశ సాదోధిహాలాహలమా

శా. ఆధీమంతుఁ బ్రతాపుఁడస్కరుఁడవై * యంతంబుగావించి భూ
నాధుఁ నిద్దురలోపల గడపి కాం * తకవేచరకజట్టి చీ
చీ ధైర్యంబుగలాడువోలె జయల * క్షీసంగమోదోగియై
క్రోధావేశుఁడనైన నాయెదుర నీ * కుకనిల్పఁగాశక్యమే.

శంకు:—(ఆలకించి) ఏమిదీ! సకల భూమిశ్వర మకుట సాణిక్య విరా
జితపాదకమలుండగు వీరసేన మహారాజుగారి కుమారుడు

కనక శేషరమహారాజుగారి గంభీరోక్తులున్నట్లున్నవే. ఆహా!
పులికడుపునఁ జలిచీమ పుట్టినను బాట నిజమని నాకిప్పుడు
తోచినది (విచారముతో) అమహా శత్రువున్న నేనిట్టి హీన
దశననుభవించుచు జన్మస్థానమును వీడవలసిన పనియుండకపోవు
నుగదా? దుష్టాకృతఁడగు దుష్టుబుద్ధి యమూల యాతిధేయి
యగుఁగాక లోకదూషణము నా నాస్యమా.

బీష్ము:—తాతా! ఇ కనీవేమఁగు మీఁదగాని క్రిందనడువవుగాఁబోలు.

దుష్టుబుద్ధియంత ముందినట్లులెమ్ము

కంచుక:—అవునుగాని పరస్పరము జయాభిలాషచే జేగములమీఁద
నేని యభిమానములేక బాటపయోగము జేసికొనువారి కోరి
లదృష్టహీనులమఁగు మనమీఁదబడియెగా చావనలసిన జే పోవు
దము పడును.

బీష్ము:—తాతా! ఇంతవయోవృద్ధుఁడవు నీకుఁ గూడ జావనభయ
మేముగునా? ఎన్నోళ్ల కెనను మరణముకప్పునా? అట్టివో
నీకింత దేశభిమానమేల?

కంచుక:—నీకట్టి వైరాగ్యమున్న వారిలోఁగలసి యుద్ధము జేతువులెమ్ము.
(బ్రతికియున్న బలుసుకూరఁదినవచ్చును. (అని నిష్క్రమించును.)

బీష్ము:—తాతా! పోకుపోకు (అని వెంటఁబోవును).
(తరువాత యుద్ధము జేయుచుఁ గనక శేఖర దుష్టుబుద్ధులు బ్రవే
శింతురు)

కనక:—శా. అధీమంతుఁ బ్రతాపు (నను వెనుకటి పద్యము జదువుచు
బ్రవేశించును.)

దుష్టు:—ఓరీ! వ్యధకా వాక్యశీలా!

ఉ. వారలవీరలదలచి ♦ వాగెదవేమిటి కాదుదానియ

ట్లారసిమత్ప్రయుక్తనిశి ♦ తాస్త్రప్రపంపరకోర్చినిల్వ నీ
శూరతజూపుకొమ్మిపుడ ♦ చూచెదఁగాక భవత్పరాక్రమా
రార రణాంగణంబున జి ♦ తారిని నన్దలువంగ నేర్తువే.

కనః—ఓరీ దుర్నినీతా! అధర్మమాగఁగామీ!

చ. అనుజుడవంచుఁ బేర్చి మెయి ♦ నాడినయాటలనెల్లఁజూచి చూ
డనియటులున్న శాంతమతి ♦ సగ్రజుఁజంపుటా పౌర కాంతల
గనుగొనిబల్మిబాపమున ♦ కఁజెరబట్టుటా కాదుకాదు మ
ద్దనభుజశౌర్యవహ్నియది ♦ కాల్చుభవద్భుజకాప్తసంతతిఁ.

దుష్టః—ఓరీ ఆత్మశ్లాఘాపరాయణా డింభకా ! నిన్ను నీవు చెప్ప
కొని యేలపొంగెదవు. హనుమంతుని మ్రోలగుప్పిఁగంతు
లన్నట్లు నాయొద్దనా నీశౌర్యమును బొగడకొనియెదవు.

ఉ. బాలుడవీవు చూడఁ బదిపక్షములైనను లేనివాడ వీ
యాలమునందు నన్నెదురు సంతటివాడవె నేడుమద్భుజా
భీలశరవ్రహ్మరముల వీఁగకనిల్వమురిత్రపల్కు లిం
కేలవృథాభవజ్జనకుఁడేగినచోటికి నిన్ను బంపెదఁ.

కనకః—ఓయీ వ్యర్థముగఁగాలయాపన మేలచేయఁ దలఁచెదవు.
జయాపజయములు సాక్షికములు గదా, కావున నీకో నాకో
జయము గలుగవలయును రమ్ము. ఇది కాచుకొనుము.
(అని కత్తివినరును.)

దుష్టః —(తప్పించుకొని) ఓరీ పౌరుషశూన్యా! నీప్రతాపమింతటితోఁ
దీరెనా. మరేమైనఁ గలదా. విశాఖోరస్కుండనగు నాకుఁ దాకి
నీతుప్పుబట్టిన కత్తి యెట్లు మొక్కుబోయిపడినదో చూడుము
(అని కత్తి నెత్తిచూపును.)

కనక:—ఓరీ వ్యధకాప్రలాపీ ! ఏమనిరా ! ప్రేలెడవు, అలత్యంబుగఁ
బ్రయోగించిన నాకరవాలమును దప్పించుకొంటినని నీకునంతో
షమే.

ఆ. రుద్రుఁడొండె వీరభద్రుఁడొండె మదీయ
సిరళరాలికోర్వ జతురుఁడెవఁడు
కాచుకొనుము నీకుఁ గాలంబుచేరువ
యయ్యె నే మొయిట దురాత్మనీవు
(అని వేటాకక త్తిని వినరఁబోవును.)

దువ్వ:—(తనలో) ఇతఁడు బాలుఁడయ్యుఁ బ్రయోగోప సంహారము
లందుఁ బెద్దయై వర్తించుచున్నాఁడు. ఇప్పటికి నాకే యప
జయము గలుగుచున్నది. ఇప్పుడీతఁడు బ్రయోగింపఁ బూను
కొనిన దక్షేయంబగు నస్త్రము దానికి నేనుగూడ నాహుతి
గాక తప్పదు. కావున నామాయోపాయంబున వీని యస్త్ర
ముపసంహరింపఁ జేసితి నాతరువాత తిప్పలాగోచించుకొనవ
చ్చును. (ప్రకాశముగా) ఓరీ ! అనాత్మజ్ఞా ! నీవు బాలుఁ
డవు. శత్రుప్రయుక్తములగు నస్త్రముల నుపసంహరించు
టయు గురిదప్పక వైరిపైః బ్రయోగించుటయు నించుకేనిఁ
దెలియని వాఁడవు. అట్టిసీతోడ నస్త్రయుద్ధముజేయుట సమం
జసముగాదు. శూరులు నిందింతురు. నీ కేమైన ముష్టియుద్ధం
బునఁ బరిచయమున్న నన్ను మార్కొనుము. చిరకాలము
నకు యుద్ధము గలిగెఁగదాయని యుప్పొంగుచున్న నాభుజ
ముల కందూయనము బోవునట్లు నిన్ను వధించెదను.

కనక:—ఏమీ. అస్త్రప్రయోగము నీవెఱింగినంత నేనెఱుఁగనని తల
చితివా. వ్యధకాముగ వాగక పౌరుషము గలదేని నన్ను

మోహరింపు లేదేని గాలికి బుద్ధిచెప్పి యెందైన బ్రతుకుము,
ఇదేమైన యుద్ధమనుకొంటివా. నిద్రితులఁ జంపు టనుకొం
టివా. (అని కత్తిదిప్పుకొనుచు బైకురుకును.)

దుష్ట:—ఆగురూగుము (అని చేయివడ్డి) నీవలెనేను మాత్రము గత్తి
త్రిప్పలేననుకొంటివా. అర్భకుఁడవు గదాయని యుపేక్షాభా
వముతోనుంటిని గాని లేకున్న నీపాటికి నీ యయ్యకడకుఁ
బంసియేయుందును. ఇప్పటికి మాత్రము మించినదేమి. కాని
నేనొకమాట జెప్పెదను వినెదవా చెడెదవా.

కనక:—నీమని చెప్పెదవు. (అని దరహాసము సల్పును.)

దుష్ట:—మన యిరువుర కతన నిప్పటికెంతయో సైన్యము రూపురూ
సినది. మఱియు మిగిలిన సైన్యముగూడ నశించినది యెవరికిని
జయము కలుగదుగదా.

కనక:—అవును నిజమే. అయిన నన్నేమందువు.

దుష్ట:—అందు వలన నంధి జేసికొందము. ఇది సర్వశ్రేయము.
అనింద్యము. సకల సమ్మతము.

కనక:—ఇదియా నీవు చెప్పమాట.

మ. అనిలోనిల్వగ జేర్చుజాలమి ననూర్యంపశ్యతాకాంతల
ట్లనివార్యంబగు మచ్చరప్రకరమూర్తాంజోద్ధతిన్ భీతిచే
తనువేశాశ్వతమంచులోఁ దలఁచి తాత్రంబింతయున్ లేక నం
ధినొనర్ప గమకించినాడవె యిసీ ధీరోత్తముల్ మెత్తురే.
గీ. పొరుషము శౌర్యమును నరపాలకులకు
ముఖ్యములువాని విడిచి యెప్పుడును రాజ
మాత్రునకుఁ జరింపగరాదు మహినతండు
పశువువోలె గణింపగఁ బడుచు గాదె.

కావున మన కిరణమధ్యమున సంధిజేయుట తగదు. ఏది యె
ఁజ్ఞానము రణముజేసి జయమోయవజయమో గాంచవలసినదే.

గీ. జయముగాంచుదువేని రాజ్యమునకెల్ల
స్వామి వగుదువు లేకనజయమెగన్న
స్వగళకాంతలతో గూడి సౌఖ్యములను
జెందుదువు సంధిపైయాన నొందనేల.

దుష్ట:—ఓరీ దువికానీతా ! నీమేలుగోరి చెప్పినందులకా నన్ను దూల
నాడుచున్నావు. అట్టిన నాలసింపక రమ్ము. స్వగళకాంతల
కడ కనిపి సుఖంబుఁ గూర్చెద.

కన:—దురాత్మా ! రమ్ము. నీముష్టి యుద్ధమందలి చాతుర్య మెఱి
గెద. (అనిచేయిబట్టుకొని యీడ్చుకొని పోవును.)
(అంతట భీష్ముఁడును చారుమతియుఁ బ్రవేశింతురు.)

చారు:—అయ్యో చిరకాలమునకుఁ గనుబడిన నాపుత్రుని దనివి దీరఁ
జూచుకొనకుండ నీపాడు యుద్ధ మొకటి సంభవించినే నూయి
యగు దుష్టునివలన నేమి యపకారము గల్గునో కదా.

భీష్ము:—అమ్మా ! యుద్ధభూమిని సమీపించితిమి. ఇంచుక సహిం
పుము. (తెరలో.)

శా. ఓరీ ! నిల్వము పారిపోవకు రణోద్యోగంబు జాలించి యే
వారు నన్నెదిరించి నిన్నిచటను బ్రోవక నేర్పరుల్లేరు వి
స్తారంబై నుతిఁ గాంచినట్టి నృపవంశం బందు జన్మించి నీ
వీరీతికె వెనుకంజవేయఁ దగునే హేయంబుగాదే ధరణ.

భీష్ము:—అమ్మా ! నీవిందుండుము. ఆచొచ్చి గనకశేఖర దుష్టబుద్ధు

లకు ఘోరమగు యుద్ధంబు జరుగుచున్నది. అరాతి సంహార
మునకై చిరంజీవికి సాయమగుదును. (అనిపోవును.)

చారు:—

మ. పతిపక్ష ప్రకరం బజేయుడగు నేరాజన్యమూర్ధాన్యున
పతిమానంబగు ఏకమస్ఫురణ కెప్పట దలల్పించి నం
తతముక్త మొక్కుచు నుందురా ధరణిసేతక గూడిసౌఖ్యోన్నతి
సతినై యుండుదునేని నాసుతున కాశేతుండు వధ్యుండగున్

భీష్ము:—ఉ. నీ యభివృద్ధి నే యరయునీతి వినుండగు భారతజంపియా
హ యని దీనయై వెతల నందెడి సాధ్వినీ బల్కి బట్టియున్
హేయము నాక యప్పుడొనరించిన పాపఫలంబునీకు దో
డై యరుదెంచు చున్నయది యాజినిబొరిన గాని తప్పునే
(అని దుష్టబుద్ధి కురులబట్టి యీడ్చుకొనివచ్చును.)

కనక:—(వెంట బడుగెత్తివచ్చి)

చ. అని ననుమోహరించి విజయంబును జెందగలేక నీచుడై
చనియెడి దుర్మదాంధుని వెనకబరిమార్చెద సజ్జనాళికిన్
ఘనమగు సౌఖ్యసంతతిని గల్గగఁ జేసెద నిష్కళంకమై
తనరెడి కీర్తిగాంచెద బుధ ప్రకరంబు నుతించుచుండగన్
(అని దుష్టబుద్ధి శిరము దెగవేయును.)

(తెఱిలో) ఓహో మహారాజా ! మీతండ్రిగారు న్వగ
కాంతా శ్లేషము గావించినది మొదలు కష్టసముద్రమున మునిగిన
మమ్ము రక్షింపుము.

చారుమతి:—అదినీమి. ఎవరో దీనులమొట్టవోలె విశవచ్చుచున్నది.

చిమ్మ:—ధనగుప్తాదివైశ్యా గ్రేసరులు పరంపరాగతమైన యీసింహా
సన ములంకరించి మరల న్యాయబీజంబు నాటుడని వేడు
చున్నవారు.

కన:—అటులైనచోఁ బోవుదమురండు.

(అందఱునిష్క్రమింతురు.)

పట్టాభిషేక మందిరము కనకశేఖరుఁడు భీష్ముఁడు కంచుకి పౌరులు
(ప్రవేశింతురు.)

భీష్మ:—వీరసేన మహారాజుగారు పరలోకమున కటిగిననాటనం
డియు ననాధయై చింతా సాగర నిమగ్నయగు నీరాజ్యలక్ష్మీ
నుద్ధరించుటకై యిదె నవరత్న ఖచితమగు సింహాసన ములంక
రించుఁడు. అని కనకశేఖరునకు సింహాసనముఁ జూపును)

కన:—(కన్నీరు విడచుచు) అకటా ఇట్టి మహోత్సవ సమయంబున
మాతండ్రియుఁ గోమలాంగియగు నాసోదరియు నుండిన నెంత
సంతసించురో గదా. పూజ్యులగు వారి మ్రోలసింహాస మెక్కు
భాగ్యము లేకపోయెగా.

చిమ్మ:—మహారాజా ! ఇట్టి మంగళప్రదమగు సమయమునఁ జింతిం
పఁదగునా ! విధిక్రమమునకు వేఱు జరుగఁగలదా విచార
మొందకుఁడు.

కన:—(విచారము నభినయించుచు) అయ్యో అకాలమరణము నొం
డిన మాతండ్రిగారి సింహాసన మధిష్ఠించుటకు నామనసొప్పుట
లేదు.

భటుఁడు:—(ప్రవేశించి) మహారాజా ! ధీవరమంత్రిగారును తారా
దేవియు వచ్చుచున్నవారు.

కనః—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమీ ! మా యగ్రజయగు తారయా
ధీవరమంత్రీయా? నిజమా వచ్చుచున్నవారా! బాగు బాగు
నాయదృష్టమేమని పలుకవలయును.

(తరువాత తారావళియుధీవరమంత్రీ యుఁ బ్రవేశింతురు.)

కనః—తారావళిని గొఱిలించుకొని

చ. అలసి పిసాన మూర్ఛవడి నట్టినినున్ విడనాడి నీరుద
వ్యలఁగొనివత్తునం చటులఁబోయి యదృష్ట వశంబునన్ ధరా
తలమునకెల్ల రాజనయి తత్పరిపాలనలోనఁ జిక్కినిన్
దలపకయుంటి నన్నిపు డుదారమతిన్ గరుణింపు సోదరీ !

అయ్యో నీవా కారడవిలో నాకొఱకై యెంతవంత గుందితి
వోగదా అప్పటి కష్టంబులఁ దలఁచికొనిన నాగుండెలవియుచున్నవి.

తారః—తమ్ముడా ! నాపూర్వసంచితమునకు నీవేమి చేయఁగలవు.

ధీవరః—కుమారా ! ఇట్టి సమయంబున వెరుకటి కష్టములఁ దలఁచి
విచార మొందుట భావ్యముగాదు. ముహూర్తము సమీ
పించుచున్నది. సింహాసన మలంకరింపుము.

కనః—అయ్యా నేనే జీవితమని నాకై యెంతయో దవంబు జేసిన
జనకుఁ డధర్మమరణమందఁ దచ్చింహాసన మెల్లెక్కఁ గలను.
శ్రీరాముని పాదుకల భరతుఁ డభిషేకించినటుల నేనును
వీరసేనపాదుల వారి పాదుకల నిందభిషేకించి రాజ్యంబుఁ
గొవించెద వేటుగఁ దలఁపకుఁడు.

(తెఱలో) కుమారా ! కనకశేఖరా ! వలదు వలదు మీ
తండ్రిగారు మరణింపలేదు. దుష్టబుద్ధివలనఁ బాతాళ గృహమున
బంధింపఁబడి యున్నవారు.

విషాద కనకతారీయము.

కన:— ఆశ్చర్య సంతోషములతో) ఎవరీ శుభవాక్యముల విని
పించువారు.

ధీవర:—కుమారా ! భగవతియగు నశరీరవాణినోట వెలువడినవిగాఁ
దలంచెద సత్యమేయగును.

భీష్మ:— భగవతి వాక్యము లసత్యము లెట్లగును.

కన:—(వేగిరపాటుతో) మాతండ్రిగారు నజీవులగుట నిజమేకద,
పాతాళ భవనమున బంధింపఁబడిరా? (కంచుకేని జూచి)
ఓయీ యీవృత్తాంతము మాతల్లిగారి కెఱిగించి మాజనకుని
వేగమకొనిరమ్ము (చిత్తములని నిష్క్రమించి) (వీరసేనమహా
రాజుతో మరలఁ బ్రవేశించి) దేవ ఇటుఇటు.

వీర:— కనక సేనుని గొగిలించుకొని

తే. చిన్నతనముననే దుష్ట చిత్తువలనఁ
జెందరానట్టి యిక్కట్లు జెందియకట
దైవయోగంబునన్ నిరంతర సుఖంబు
లందఁగా నేర్పితివి గదవయ్యసుతుఁడ

(అని దుఃఖించును.)

ధీవర:—మహారాజా ! శాంతింపుము. (కనక శేఖరుని గాంచి) ఆయు
ష్మంతుఁడా ! నీవాంఛితము దీరినదిగదా ఇత నాలసింపక
పితృ దత్తమగు శుభాసన మలంకరించుము.

వీర:—(సంతోషముతో కనకశేఖరుని మాసనమున గూర్చుండ
బెట్టును.)

ధీవర:—కుమారా ఈశ్వరానుగ్రహమున నెల్లకష్టంబు గడచి
పితరులతోడను భగినితోడను గలిసి సుఖంబుగఁ బట్టాభిషేక

మహాత్మవముగూడ ననుభవించితివి. మఱియు నీయభివృద్ధి
మేమి?

—అయ్యో! తమ యనుగ్రహమునఁ గలిగిన యీ సంతోష
కార్యమునకన్న వేరుగ నాకుఁ గావలసిన శేమున్నది. అయిన
నిట్లగుగాక.

భరతవాక్యము.

పాశుపతవంతులైయవని పాలుగుధర్మమె సాధకంబుగా
ధారుణీశేఖఁగావుత బుధప్రకరంబు విధిజ్ఞతన గులా
చారము వీడకుండుతఁ జ్రశాంతినిజెందుత నీతిబాధలున్
శ్రీగుచిరాంగుడీ కనక శేఖరుఁడున్నతకీర్తి గాంచుతఁ

(అందరు తథాస్తు అని నిష్క్రమింతురు.)

గద్యము.

సీ. ఏమహామహుఁడుశ్రీ వేనునారాధ్య
వంశాంభోధిపూణక శశాంకుఁడయ్యె
నేతల్లి సావిత్రి కెనయైబుధుల్ మిచ్చ
మహినిబాతివ్రత్య మహిమఁగాంచె
నట్టినందయకు గౌరమకు ద్వితియ పు
త్రుండఁగొండిన్య గోత్రుండ దక్షి
ణామూర్తికిని శివానందంబునకు
సోదగుండఁ గూరిమి యగ్రజుండనుబ్బ

గీ. నార్యనకుఁ బాత్రుండను మనీయమగునట్టి
కనకతారీమమను రూపకంబునంగు
నరమగా సకలము బంచమాంకమయ్యె
సతమురక్షించు దీనిని జంద్రమాలి.

K. Srinivasulu

భక్త క చి ర్ .

గ్రంథకర్త కొడాలి సత్యనారాయణరావు గారు.

భక్తికి మించినవస్తువు యీ లోకమునందేదీ గు లేదుగదా!

భక్తులయొక్క చరిత్రములుగాని, చర్యలుగాని, విని ఆనందించిన మనుజు డుండునా? మనుజుడననేల. తద్రసమున శిలలుగరుగును. ఎండిన మోద్దులు చిగిరించును. ఇంతియగాక సకలరక్షోదక్షుడగు పరమేశ్వరుడే “ గోవువెంట దిరుగు కోడెభంగి ” అను బమ్మెరపాతనా మాత్యుని వాక్యము ప్రకారము సంచరించును. భక్తిరస ప్రధానము లగు చరిత్రములు. ఎన్నవిధములుగా ఎవరురచించినను చదివినంతో పింపని మానవు డెవడుండును. ఈ ముద్దలొలుకు నూతననాటక రాజమున వేదాంత రహశ్యములు విఫలముకా దెలుపబడినవి., శ్రీ రామభక్తుడగు, కబీరునియొక్కయు, శ్రీకృష్ణ భక్తుడగు రోహిదాసు యొక్కయు, వాదప్రతివాదములు అమందానంద జనకంబై యుండును. తత్సందర్భమున వివాయకుడు, కుమారస్వామి, సరస్వతి, పార్వతి, ఈశ్వరుడు మొదలగు దేవతా నీకము ప్రత్యక్షమగుటయు, కృష్ణుడే గొప్పవాడని చెప్పుటయు, శ్రీ రామ భక్తుడగు కబీరుదాసువారిమాటల నిరాకరించుటయు, రామకృష్ణులు ప్రత్యక్షమగుటయు మొదలగు సంశయ లెంతయు, హృదయరంజకములై యుండు. సందర్భానుసార ముగ, భక్తిరసముట్టివడునటుల, సంకండు, శ్రీరామకర్ణానుగ్రం, శ్రీ కృష్ణకర్ణామృతం, భజగోవింద శ్లోకములు చక్కనికీర్తనలు గల్గి ప్రద్భవయోగ్యముగా నుండును అనేకనూజముల వారీగాటక ప్రకటమునువిని, పదే పదే వ్రాయుచుండుటచేత శీఘ్రముగా పెరివ రించుటకు గారణమైనది గ్రంథకర్త గారీకృతిని ఆంధ్రపత్రికాధి పతులగు శ్రీయుత కాళిదాసి సాగేశ్వరరావు పంతులుగారికి సమర్పించుటచే గ్రంథప్రశస్తి వేయగమేము వ్రాయనక్కరలేదు. ఆలసించిన ప్రతులుదొరక నేరవు. నేడేకార్డువాయుడు. వెల రు 1-0-0 మాత్రమే వలయువారు:— కే. కే. పట్నా యక్ & బదర్న,

బుక్కు సెల్లగు & పబ్లిషర్సు-వలూరు, కృష్ణాజిల్లా.